MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

S R B
AP58
.S53 Mq
v. 12

Indiana University
JUN 8 - 1965
Library

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 12 VOLUME • 1965 • ČÍSLO 1-2 NUMBER

SK

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

Vydáva: Slovenský ústav, Cleveland, Ohio, U.S.A.
Published by: Slovak Institute, Cleveland, Ohio, U.S.A.

Predseda: Osv. pán Teodor J. Kojiš, OSB, opát
Kláštora sv. Andreja-Svorada

President: Rt. Rev. Abbot Theodore G. Kojiš, O.S.B., St. Andrew's Abbey

Rediguje
Mikuláš Šprinc

VYCHODÍ ŠTYRI RAZY DO ROKA.

PREDPLATNÉ:
USA A CANADA $5.00
INÉ KRAJINY $4.00

REDAKCIA:
MIKULÁŠ ŠPRINC
28700 EUCLID AVE.
WICKLIFFE, OHIO, USA

Administrácia:

Revue Most, Slovak Institute
2900 East Boulevard
Cleveland 4, Ohio, U. S. A.

OBSAH

Prof. Dr. Arturo Cronia. **Dôstojná úcta Slovákov** — 1
Dante Alighieri. **29. Spev očistca** — 5
Karol Strmeň. **Marginálá k prekladu Danteho** — 10
Dr. A. Hlinka. **Teoretické príčiny konfliktu** — 14
Gorazd Zvonický. **Zaľúbenie** — 32
Ľudovít Bešeňovský. **Miserere** — 33
Rudolf Dilong. **Krátke rozhovory** — 35
Dr. Imrich Kružliak — **Slovenské cyrilometodské akcie** — 37
Marian Žiar. **Vyznanie** — 58
Gorazd Zvonický. **Milosť** — 58
Michal Lacko, S.J. **Štyria slovenskí kardináli** — 59
Marian Žiar. **Spomienka na Jamesa Joycea** — 64
Gorazd Zvonický. **Ja idem dospelý** — 65
Ján Doránsky. **Nekrológ kostre** — 67
Gorazd Zvonický. **Pred vchodom** — 68
Ján Vetva. **Svätomartinské leto** — 69

ROZHĽAD

Tino Berko. **Svetová ozvena Vzkriesenia** — 70
J. M. Kirschbaum. **K storočnici básnika Tichomíra Milkina** — 76
(IK) **Sjazd slovenských výtvarných umelcov** — 77

(Pokračovanie na 3. strane obálky)

1-24-67

Ilustrácia k prekladu Danteho « Pekla », spev 12 - Mužokôň

Príloha MOSTU 1965

ČÍSLO 1—2 MOST ROČNÍK XII
NO. 1—2 VOL. XII

DÔSTOJNÁ ÚCTA SLOVÁKOV K "VZNEŠENÉMU PEVCOVI"

Prof. Dr. Arturo Cronia

Danteho meno nie je novým v slovenskej literatúre. Bolo ono známe už tvorcom slovenskej literárnej obrody rokov meruôsmich. Ľudovít Štúr vo svojich *"Prednáškach o poézii slovanskej"* predstavoval Danteho ako skvelý vzor a podnet "romantickej poézie". Jeho druh a nasledovník Jozef Miloslav Hurban zanietenými slovami velebil dielo *Divina Commedia* pre jej "univerzálnu" hodnotu. Na podmaňujúcu príťažlivosť tohto diela poukazoval aj Daniel Lichard, nabádajúc Slovákov, aby milovali a pestovali svoju "sedljačinu" tak ako taliansky básnik miloval a pestoval svoj "sermo rusticus".

Po týchto príležitostných vzletných slovách chvály prišli konkrétnejšie a dôležitejšie skutky obťažnej imitácie za príkladom Kollára a Vrchlického. Tak Ján Botto Maginhradský ako prvý pokúsil sa načrtnúť slovenské "Peklo". Jonáš Záborský inšpiroval sa na Dantem pre svoju chutnú a kaleidoskopickú *Faustiádu.* Hviezdoslav vybásnil celý *Zpev 35-tý Danteho Pekla,* ktorý mal "doplniť" dantovské peklo tými všetkými hriešnikmi, ktorých taliansky básnik tam nebol pojal. Dantovské ozveny niesli sa slovenským písomníctvom až po Vajanského — po jeho *Verše* z roku 1890 i po cestopis *Volosko-Venecia* z roku 1905 — ba i naďalej, až po dantovské jubileum roku 1921 s príspevkami Paulínyho-Tótha, J. Fritsa a "Slovenských Pohľadov".

Smutný osud postihol preklady.

Šťastnejšia *Vita Nuova* dožila sa — povedal by Dante: *ancor che non fosse tardi* — nedávno dokonca dvoch pek-

ných a úplných prekladov: Strmeňovho roku 1943 a Felixovho-Turčányho roku 1958.

Veľmi nežičlivý osud mala *Divina Commedia.*

Prvý sa k nej priblížil J. Jánoška-Bysterský, ktorý roku 1837 — teda celých sedemnásť rokov pred Douchom v Česku — na schôdzke Štúrom vedenej skupiny vlasteneckých študentov v Bratislave predniesol svoj preklad prvého spevu *Pekla.* V práci však nepokračoval a jeho pokusný preklad sa nám nezachoval. Nemôžeme teda vysloviť nijaký úsudok o jeho kvalitách. Ľahko je však predpokladať nadšenie, aké musel vyvolať u snivavej štúrovskej mládeže, túžiacej ukojiť svoj hlad po poznaní vrcholných diel veľkých inojazyčných literatúr.

Z diela chudáka pátra Andreja Kubinu poznáme tiež iba spomenutý spev *Pekla,* uverejnený roku 1888. No vieme, že už mal hotový preklad celého *Pekla,* ktorý však namiesto do tlačiarne putoval do pece, nakoľko prekladateľ umrel na koleru. Nenačim však veľmi žialiť nad touto stratou, lebo — nakoľko sa dá usudzovať z prekladu prvého spevu — prekladateľ dosť ťažko narábal s tercínami trochejských desaťslabičníkov a väčšmi než spanilým talianskym Dantem posluhoval si šeredným dantem maďarským v preklade Jánosa Angyala.

Vážnejší bol pokus, na ktorý sa podujal Cyril Gabriel Zaymus: chcel dať Slovákom preklad celej *Božskej Komédie.* Stihol zverejniť roku 1893 iba malú ukážku svojej práce — preklad tretieho spevu *Pekla* — lebo predčasná smrť mu vytrhla pero z usilovnej ruky. Napriek trpezlivým výskumom prof. Pražáka i samého pisateľa týchto riadkov, keď prednášal taliansku literatúru na univerzite peknej a nezabudnuteľnej Bratislavy, podnes ostáva tajomstvom, kde skončilo Zaymusovo dantovské dedičstvo. A je to veľká škoda, lebo podľa uverejneného pokusu *"a bene sperar era ragione".* Bol to priamy preklad z prvej ruky, pridržiaval sa zväčša pôvodného textu, ktorý prespieval v dantovských tercínach jambických jedenásťslabičníkov ako predtým príkladne urobil v Česku Vrchlický.

A týmto by sme aj vyčerpali františkánsky chudobné dedičstvo vydaných slovenských prekladov *Božskej komédie.*

"E più non dimandar" — povedal by otec Dante, smútkom zarmútený.

Preto so zdesením spomíname na neblahé následky

poslednej svetovej vojny aj v kráľovstve Múz, ktoré je pokojamilovné a dobré.

Tak Karol Strmeň videl v bombardovaní zničený svoj vzácny rukopis prekladu *Pekla*. Potom Andrej Žarnov, ktorý vo väzení tiež preložil *Peklo,* zverejniť ho nesmel. Tak aj toto tretie slovenské *Peklo* Františka Šubíka ostalo nevydaným torzom.

Teda naozaj je nezmieriteľným osudom Danteho *Pekla* v slovenskom preklade, aby neuzrelo naveky čerň tlačiarenských strojov?

Nie!

Božia Prozreteľnosť, ktorá *"tutto move"* poslala nám muža, o ktorom by Horác povedal "rangar non flectar".

Je to Karol Strmeň, *"anima degna"* veľkej dantovskej rodiny. Básnik pôvodistý a svižký, ktorý je doma u majstrov ako Rilke, Cocteau, Claudel, Valéry, George a Mallarmé, veľmi včas začul túžbu po poznaní a osvojení si Danteho. S mladistvým zápalom študoval taliančinu z Danteho: keď roku 1945 prišiel do Talianska — mal 24 rokov — hovoril Danteho rečou, ktorej sa všetci nemálo čudovali. Zato Dante prešiel mu do krvi: ako učiteľ vzácnych mravných čností, ako vodca v jeho "itinerarium ad Deum", ale aj ako *"fonte del parlar sì largo fiume"* v ktorom ukájal svoje estetické extázy slovenský Mallarmé, čo hľadal v poézii "une explication orphique de la terre".

Z toľkéhoto zanietenia v *"amore"* a *"studio"* nemohli nevykľuť prvé plody. Zjavili sa ony v rokoch 1941-1943, hoci Európou hnietlo drsné nebo vojny. Je to vzletné, patetické dielo, "apokalyptický" Dante ako tlmočník kresťanského "univerzalizmu" *(Dante Alighieri,* Obroda, 1943). Je to ďalej elegantný preklad *Vita Nuova* ilustrovaný akademickým maliarom V. Hložníkom, v ktorom sa už ukazuje prekladateľ schopný prespievať Danteho v jeho pôvodnom metre s obdivuhodným básnickým pôvabom, aj keď chvíľkami spieva s "cuore troppo aperto". Sú to konečne pokusy veľkého diela, čo zatiaľ dozrievalo: preklady rozličných spevov *Božskej Komédie,* počínajúc od najkrajších spevov (I, III, V, XXXIV) Pekla, Očistca (XXVIII) a Raja (XXXIII), rozosiate po slovenských časopisoch (Kultúra, Slovenské Pohľady a Smer, 1941-1943).

Mal už hotové celé *Peklo,* no bes vojny chcel ním obo-

hatiť svoju hetakombu a vychrlil naň "rabies" neľudských bombardovaní.

Potom prišli *"strale dell' esilio"* a *"crudeltà che fuor mi serra del bello ovile", lež* Karol Strmeň — práve ako Dante vzdialený od svojho *"bel San Giobanni"* — prekonal *l' ambascia con l' animo che vince ogni battaglia"* a v ďalekej, no hosťovnej Amerike z fragmentov rumovísk zrekonštruoval svoje *Peklo,* ktoré teraz Slovenský ústav dôstojne zverejňuje ako svoj kontribút k veľkému dantovskému jubileu.

Ide o čin veľkého podujatia i veľkej zásluhy. Preklad je skôr básnický než doslovný, a to v tom zmysle, že autor vo svojej rekonštrukcii drží sa viac zmyslu než textu pôvodiny a očarený zvukmi "himmlische Melodie" božského spevu dantovského snaží sa zvýrazniť fonické efekty. Vo svojej "densità poetica" — ako by povedal skvelý prekladateľ a básnik Quasimodo — prekladateľov evokatívny zápal rešpektuje pôvodnú architektúru od tercíny k tercíne, od verša k veršu, no splieta rekonštruované verše vymieňajúc formy a metafory, pridajúc alebo preskočiac kde-tu voľačo podradného, slúžiac si inverziami básnických figúr a licenciami, ktoré "Unübersetzlich" priam vnucuje. Zato vonkajšia či metrická rekonštrukcia je veľmi dobre kalibrovaná, kryštálovo svetlá, vzdušná a melodická v poetickom "motus" dantovských tercín a ich jambických jedenásťslabičníkov. Rým je pestovaný vo svojej vokálnej zvučnosti s pedálom na prvkoch tématických. Verš vo svojom vzostupnom rytme, podopretom často prozreteľnostnými proklýzami, bije pravidelným pulzom striedajúc vo svojom intímnom spáde klopanie dôrazov s mlčaním též a s priestormi cenzúr. Bohatý jas fonických hodnôt preniká plnosťou lahodnej reči, prekypujúcej sviežosťou výrazu a lexikálnym bohatstvom, ktorým sa iskria pružné výrazy, bez nepotrebných príveskov a manerizmov. Tu naozaj básnik prekladá básnika, *"senza rompere tutta sua dolcezza e armonia"*. (Dante, Convivio, I, 7).

Je to šťastný prechod z poézie do trans-poézie, ako by povedal Diego Valeri. Je to najlepší slovenský preklad *Božskej Komédie.* Je to nevšedná udalosť v slovenskej literatúre, lebo ako Dante vo vyhnanstve napísal svoje božské dielo, tak Karol Strmeň v cudzine spravil svoju božskú robotu. Utrpenie sa tak premieňa v neskonnosť.

Z originálu preložil *Milan Stanislav Ďurica*

Dante Alighieri:

29. SPEV OČISTCA

Procesia z neba

Jak zaľúbené dievča pousmiata
sa po náuke rozospievala:
"Beati quorum tecta sunt peccata."
Na spôsob víl, keď vtrhnú do hája
a do tieňohry a raz lúče dlaňou
z konárov odhrnú, raz odhalia,
pohla sa potom po nábreží stráňou
oproti rieke a ja približne
podobným krokom pobral som sa za ňou.
Päťdesiat krokov nespravili sme,
a brehy v onen smer sa zatočili,
kde zorou ranné slnko presvitne.
Len čo sme trocha tadiaľ zabočili,
obrátila sa ku mne moja pani
a volá: "Pozri, počuj, bratku milý!"
Znenáhla totiž po sade a pláni
ohnivo zahorel a prskal jas
a bol som ako bleskom posypaný.
No v blesku jedno iba svetlo máš,
kým toto rástlo, rástlo bez záchvevu.
"Čo?" volám, "čo to oslepuje nás?"
Vzduch osvetlel a ľahké vlny spevu
sa prevíjali ním a vtedy ja,
ja hriešny som si znenávidel Evu,
že v utešenom čase pokoja
neba i zeme, ona prvô žieňa,
nezniesla nutnú rúšku závoja
a zhrešila; nebyť jej znesvätenia
dávno ja v srdci nosím pečiatku
slastí, čo menia sa i nepremenia.
Priblížil som sa k prvopočiatku
nebeských rozkoší a spitý nimi

1-3. Dante vošiel do pozemského raja zo západu a postupne sa uberá smerom na východ. Usmiata pani je Matilda, ktorá mu v predošlom speve vysvetlila náuku o dedičnom hriechu a jej odblesk v pohanských básňach Vergilových a Stáciových. "Beati quorum tecta sunt peccata" (Ž. 32, 1): "Blažení tí, ktorých hriechy sú zastreté."

vpiť som sa chcel až na dno poznatku
— a vtedy pod vetvami zelenými
zapálila sa žiara v plnom kvete
a jasne, čiste hlaholili hymny.
Zimu i hlad som, Múzy svätosväté,
pretrpel pre vás, bedliac bezo sna:
čo ma už vencom neobdarujete?
Znej, Helikón! teč, voda belostná!
Poď, Uránia, s chórom! pomôžte mi
zveršovať nevýslovné tajomstvá!
Sedmoro zlatých stromkov (na zeleni
druhého brehu) spozoroval som;
to som bol, pravda, diaľkou pomýlený,
bo keď som prišiel bližšie, nastal zlom
a podobu viac nevidel som klamnú
a nepresnú, lež kúzlo za kúzlom,
zrak z umu môjho zrobil zoru rannú —
videl som, počul sedem svietnikov
a pri ich piesni myslel na Hozannu.
Ich rázsvit tak až hore preblikol,
že predstihol i lunu na blankyte
v jagavej noci námesačníkov.
Priam tŕpnuc, v akom ocitám sa svite,
očami spytoval som Vergila,
no aj on pozrel na mňa rozpačite.
Znova mi krása oči opila:
svietniky išli, ale predbehla by
ich každá mladucha. Tu spanilá
Matilda skríkla: "Iba to ťa vábi?
iba ten živý plameň zduchovnelý?
nepozrieš poza ne? na to si slabý?"
A to tam vzadu za svietnikmi speli
blahoslavení v bielom odetí;
na zemi nik tak rúcho nevybieli.
Zľava sa v rieke mihli trblety

40-42. Helikón je vrch Múz v Beótii, z ktorého vyvierajú bystriny Aganippe a Hippocrene. Uránia je múza astronómie a nebeských tajomstiev vôbec.

43. Sedem zlatých stromkov, neskôr, keď ich Dante rozozná lepšie: sedem svietnikov, predstavuje pravdepodobne sedem D a r o v Ducha Svätého.

65. Blahoslavení v bielom odetí: zástup spasených, ktorí v e r i l i v Krista. Biela farba je symbolom viery.

a od nich sa môj obraz odbíjal
jak od zrkadla z čírej perleti.
Keď som si celkom ku korytu stal
a od davu ma delila len rieka,
nešiel som ďalej, div som obzeral:
čo vidím? plamienky sa do ďaleka
hnať ako zástavočky ponad nás,
z plamienkov farba strieka, vzduch to seká
a hore nad nami ich kmit a jas
vytvára sedem pruhov v jasnom poli,
v akom má slnko luk a luna pás.
Poblkávali, že až oči bolí,
ale ak v takej veci vyznám sa ja,
od svietnikov na desať krokov boli.
Dvadsiati štyria starci to, vždy dvaja
a dvaja, popod dúhou kráčali
korunovaní ľaliami raja
a spievali: "Hodná si pochvaly,
ó večne krásna dcéra Adamova,
ktorú si v nebi zamilovali!"
Len čo sa na opačnom brehu znova
povystierali kvety unížené,
čo šli po nich svätí starčekovia,
rýchlo jak blesk, keď za bleskom sa ženie,
blysli sa na ňom štyri stvorenia
korunované vencom zo zelene.
Šesť majú krídel, každé z kremeňa,
v nich oči. Oživ oči Argovi,
a tak sa predsa nerozplamenia.
Nepoviem, akej boli postavy;
súri ma látka. Prosím čitateľa,
nechže sa ani nepozastaví,
ich opis nájde u Ezechiela.
On videl, ako zo severu letia
v ohni a vetre podivné ich telá.

---

73. Plamienky: účinky darov Ducha Svätého, poťažne sedem sviatostí.

81. Desať krokov: desatoro prikázaní Božích.

82. Dvadsiati štyria starci: knihy Starého zákona. Koruna z ľalií predstavuje neporušenosť viery.

85-87. Nie je jasné, či sa hymna vzťahuje na Pannu Máriu alebo na Blaženu (Beatricu).

92-105. Štyri tajomné stvorenia: štyria evanjelisti. Veniec zo zelene: nádej. Oči na krídlach: znalosť minulých i budúcich vecí. Prorok

Kto si to prečíta a pripamätá,
vie, no nech počet krídel zamení:
pravdu má Ján a kniha jeho svätá.
Na plochu medzi štvoro stvorení
dvojkolesový kočiar okázalý
pritiahol grif, za hrdlo lapený.
Dve jeho krídla do vysoka ťali
a hoci v strede dvakrát po tri kriela
sa trepali, do jeho nevrážali,
tie prenikli, až kde sa výška skvela.
Orličie tvary grif mal zo zlata,
časť levia bola ružová i biela.
Taký koč ani ríša bohatá
Afrikánovi nevystrojila,
Augustus nemal o ňom poňatia,
nemá ho Slnko, bo keď horlivá
Zem poprosila Jova, spálil mu ho,
aby sa pravda nezahanbila.
Tri panie v tanci, ktorý zdal sa kruhom,
nadišli sprava: prvá žeravá,

Ezechiel píše (1: 4-14), že videl prichádzať zo severu búrlivý vietor, veľký oblak a blčiaci oheň, okolo ktorého bola žiara a v jej strede podoba štyroch bytostí. Mali podobu človeka; každá mala štyri tváre a každá štyri krídla. Prvá mala pod krídlami tvár človeka, druhá leva, tretia vola, štvrtá orla. Horeli ako pochodne. — U Ezechiela majú štyri perute a Dante prosí čitateľa, aby veril skôr Zjaveniu sv. Jána (4: 6-9), kde vystupujú so šiestimi krídlami.

95-96. Argus: mytologický netvor, ktorého Júno poverila dozorom nad nešťastnou Io, keď žiarlila na Jupitera. Mal na stá očí a všetko videl.

108. Grif: mytologický vták, spola orol, spola lev. U Danteho predstavuje božskú a ľudskú prirodzenosť Kristovu. Prvá peruť grifova predstavuje spravodlivosť, druhá milosrdenstvo.

113-114. Zlato je symbolom božstva, ružová a biela farba symbolom človečenstva.

115. Ríša bohatá: Rím na vrchole slávy.

116. Afrikán: Scipio Africanus, víťaz nad Kartágom.

117. Augustus: rímsky cisár, za ktorého sa narodil Kristus.

118-120. Keď si Faeton vyprosil od boha slnka právo riadiť na oblohe jeho zlatý koč a keď pritom skoro spálil celú zem, lebo kone sa spustili prinízko, Jupiter vypočul Géu, bohyňu zeme, a Faetona zabil šípom. Vtedy podľa Danteho zhorel aj Héliov slnečný voz. — "Aby sa pravda nezahanbila": v origináli: "keď bol Jupiter tajomne spravodlivý". Text nie je dosť jasný.

121. Tri panie: tri božské čnosti. Žeravo-červená je Láska, zelená je Nádej, biela Viera.

že by aj v ohni vynikala tuho,
a druhá taká, že jej postava
celá sa ako smaragd zelenela,
tretia i nad čerstvý sneh ligavá.
Raz bola vpredu pani snehobiela,
raz červená; druhé dve kráčali
a zvŕtali sa, ako ona chcela.
Naľavo štyri v rúchu z fialy
tancovali a prvá mala v tvári
tri oči, jasné ani kryštaly.
Za paniami šli ticho dvaja starí
mužovia v nerovnakom obleku,
no vystrojení ako hodnostári.
Prvý sa učil dobrú náuku
z kníh výsostného majstra Hipokrata
stvoreného na pomoc človeku
a druhý nie tak: šabľa dobre liata
ho zdobila; taká, čo zatína
s hrôzou a leskom pri výkone kata.
Za nimi štyria: skromná družina,
a potom jeden starec osamelý,
čo v tvári sen a chudé kosti má.
A títo siedmi odev mali biely
jak starci predošlí, lež na hlave
z ľalií sa im vence nebeleli;
venčia ich plné ruže krvavé
a kto ich vidí, zaraz sa mu zdá,
že temeno im blčí v páľave.
Voz postál, švihla búrka svetlastá
a zahrmelo, svätci bohumilí
zastali tiež — ďalej ich nepustia —

a poza svietniky sa postavili.

Preložil Karol Strmeň

---

130. Štyri panie v rúchu z fialy (purpuru): štyri prirodzené čnosti, a to Rozvážnosť, Spravodlivosť, Miernosť a Zdatnosť. Rozvážnosť má tri oči, lebo vidí minulosť, prítomnosť i budúcnosť.

133-141. Dvaja starí mužovia: sv. Lukáš, povolaním lekár (žiak "výsostného majstra Hipokrata") a sv. Pavol. Pavol má po boku meč Ducha Svätého (por. Ef. 6, 17).

142. Jakub, Peter, Ján a Júda, autori štyroch takzv. katolíckych listov.

143. Ján, autor Apokalypsy.

145-153. Sedem častí Nového zákona. Ich symboly majú biele rúcho viery, ale sú ovenčené blčiacimi vencami lásky.

MARGINÁLIÁ K PREKLADU DANTEHO

1. Pracujem na svojom tret'om, v niektorých prípadoch až piatom preklade "Pekla". Všetko som nechal bežať, nič iné ma nezaujíma a mám súčasne pocit sily i slabosti. Pre mňa dnes je všetko . . . reč, reč, reč. Takú reč mi treba, čo má nielen slová, ale aj zuby, a nie hocaké zuby: raz zuby zdravé a biele, aké máva pekné dievča, raz zuby tvrdé a bezohľadné, ale aj tie sa musia vedieť rozosmiať. A slovenčina tie zuby má. Má ich však moja slovenčina?

Von, von s celým týmto hárkom! Niekde je chyba, neviem kde, ale verše znejú akosi sladulinko, a Dante nie je Paul Verlaine. Začať znova, celkom od začiatku! Nájsť taký vnútorný tón, ktorý presvieti všetky slová a ucho ho skôr tuší, než jasne cíti.

2. Nie to je chyba, že moje doterajšie pokusy o preklad Danteho neboli dosť básnické. Chyba je, že boli básnické. Dante je najprv všeličo iné, až potom "básnik".

V knižnici mi pekne do žltkasta hnijú čačané verše truvérov: tie isté, ktoré poznal aj Dante. Ale Dante a truvéri — to sú dva svety. Čo mali živého, Dante im vzal, ale "Komédiu" začínal, ako by nikdy truvérov ani nebolo bývalo. Ja som si dosť dlho zakladal na svojej "truvérčine" a každý môj verš bol trpezlivým cvičením v niektorom druhu preciozity. Nie je to samo o sebe zlá škola, ale tento terajší môj Dante nesmie (a nebude) preciózny.

Toto je môj sen: opakovať Danteho slová v takej slovenčine, ktorá by bola ľudovo živá (volgare) a zároveň ľahulinko vrtká ako sebavedomá tanečnica. To však znamená nielen prekladať, ale tvoriť nový estetický kánon slovenského jazyka. Azda sa mi tento sen nesplní, no oplatí sa snívať ho s otvorenými očami a ušami.

3. Ach, ten náš slovenský jedenásťslabičný "alexandrín"! Najprv príde tichučká slabika, potom dva trocheje (tata tata), potom malá alebo veľká cezúra a na koniec tri trocheje (tata tata tata). Posledné "tata" je najdôležitejšie; v ňom náš klasický verš troška zacengá a čaká na ozvenu: taký istý cengot sa totiž ozve o riadok alebo o dva riadky neskôr. A básnik je nadšený. Vypne sa ako kohút na malom dvore a kikiríka: "Aha, ako ja len viem krásne rýmovať!"

Povedzte mu to vy. Vzdychnite si a povedzte mu: "Majster, ako vy len krásne rýmujete!" a Majster sa urazí, zaraz spustí ódu na "obsah" svojich veršov. Uspokojte ho, ale nič mu neverte. Sú básnici, čo za dobrý rým a eufóniu zapredajú aj dušu.

Toľko ráz a tak dôrazne si čítam Danteho toskánčinu, aby som konečne zmúdrel a ani len na chvíľu, ani len na tú najslabšiu chvíľu, nedal súhlas pokušeniu vycengať Danteho v našom regulárnom alexandríne. Tento môj Dante nesmie byť peknušký.

4. Smutný epitaf na hrob Karola Strmeňa: Celý život strávil skúmaním, čo možno (a čo nemožno) zrobiť v slovenčine s jedenástimi slabikami. A keď to už konečne ako tak vedel, vyhlásil, že ich postačí aj desať.

5. Nebyť Jozefa Ďuriša "Peklo" by som mal, ale nie peklo. Udrie hodina, a Jožko sa zjaví ako anjel súdny: kde je ďalší spev? Čo skončím, všetko pekne preklepe a môj preklad až v jeho preklepe vyzerá konečne slušne, skoro ako báseň. Odbila desiata hodina, už počujem kroky svojho pomocníka, a nič hotové nemám. Sľúbil som, sľub som nesplnil, ba zničil som i to, čo som včera spravil. Toľko slov — na nič.

6. Trojica rýmov v "Komédii" predstavuje vraj Božskú Trojicu. To môže byť pravda, ale nemusí. Konečne prekladateľa sa to priamo netýka. Jeho problém nie je špekulovať o skrytom význame Danteho rýmov, ale hľadať ich, nájsť ich a tak ich v texte schovať, aby nekikiríkali. Ak sú rýmy prihladučké, báseň sa zmení na porcelán. Ak sú prizvučné a priveľmi nečakané, preberú moc — a keby len to, ale naozaj kikiríkajú. No ak nikdy ani len troška nekikiríkajú, uspávajú. Čokoľvek zrobíš, vždy je zle. Isté je, že dantovská reč nemôže byť závislá na rýmoch; rýmy musia v nej byť zrejmosťou a zakaždým, čo vpadnú do veršovej eufónie, musia odtancovať s úsmevom, ako by tam ani neboli bývali. Preto priam organicky musia súvisieť nielen s veršom, ktorý zakončujú, ale s hudobným dychom každého väčšieho logického celku. A pravda, vždy sú tri, ako tri nahnevané a neochotné Grácie, a tým sú krajšie, čím sú zastretejšie.

7. Inšpirácia je šťastná náhoda. Prebásnenie je analogická aproximácia.

8. Dantova veta má spád, ako by bola stále na úteku. Ak postojí, to iba nabrala síl do ďalšieho behu. Ak je pravda, čo o lyrike hovorí abbé Bremond, že jej výzva je: "Laissez-nous plus longtemps savourer ces délices", Danteho reč nie je lyrická. Práve preto by bol veľký omyl prekladať Danteho *canto* ako summu deviatich (niekedy desiatich) sonetov. Sonet je krátkodobá hračka, a predsa sa môže vliecť pomaly ako Níl. Danteho *canto* je pomerne dlhá kompozícia, a predsa musí skákať ako bystrina.

9. Kto sám neskúsil, neuverí, koľko ospalej nudy možno vtesnať do jediného dantovského spevu: tony a tony spavej nemoci. Kto chce Dantem uspávať, nesmie zabudnúť, že tajomstvo nudy je nielen monotónia, ale aj bezfarebnosť, ktorej sestrou je bezvýrazná dokonalosť. Treba dovoliť, aby sa verš roztiekol v nedôležité ničôtky a aby (ako diplomat) ani nekričal ani nevoňal, a toto nie raz, ale trpezlivo riadok za riadkom. Spánok je zaručený.

10. Tak sa obracať, aby ucho ani nezbadalo, keby ho oklamali, ale malo skôr pocit, že je raz srdcom, raz okom, raz pečienkou. Dante to dokázal, keď tvoril svoj jazyk. Aj prekladateľ má vychádzať z predpokladu, že jeho úlohou je tvoriť prvopočiatky jazyka, a preto nesmie brať zreteľ na nič, čoho je sám v slovesnosti dedičom.

11. Dantemu vyčítajú, že bol slabým teológom, lebo pekelné muky zredukoval na utrpenie zmyslov. Pravda je, že Danteho mŕtvi nie sú bledé mátohy, ale tiene s telom takmer materiálnym. Keby tomu tak nebolo, "Peklo" by stratilo veľmi mnoho na efektívnosti. Svet Dantovho Pekla je svet radikálnej reality, svet ostrých hrán a prudkých kontrastov, hotové kráľovstvo zmyslov. Len tak je možný jeho jasný a prísny poriadok, istá až karteziánska precíznosť a harmónia v disharmónii. Je možné napísať aj iné Peklo, ale ja nepíšem iné Peklo: ja prekladám Peklo Dantovo.

12. Trvalý popud k prekladaniu sa nezačína vtedy, keď čítame materiál v cudzej reči s pocitom, že by ho bolo hodno preložiť do našej materčiny, ale skôr vo chvíli, keď vidíme, prečo je nepreložiteľný. Len to, čo je na texte nedostupného a neprekonateľného, blčí silou a dráždi. Máme dojem, že chodíme po zakázanej záhrade, ktorá nebude nikdy naša. Nemožnosť, nepreniknuteľnosť iba zvyšuje pocit potreby;

už sme lapení a uhranutí. Ostatné je vecou času, talentu a zúfalej námahy.

13. Keď si básnik píše svoje veci, môže si robiť, čo chce. Prekladateľ nemôže robiť, čo chce. Pôvodina je Vergilom, ktorý číta jeho myšlienky a predpisuje mu každý krok. Darmo si bol, prekladateľ, veľmi poslušný a úslužný. Stále vidno všetko zlé, čo si zrobil. Stačí, aby sa ľudia pozreli na Vergila, a zbadajú i to, o čom sám nevieš. Rozumného človeka by to dávno odradilo od každého ďalšieho pokračovania, ale v tejto veci prekladateľ nie je rozumný človek.

14. Prečítal som hromadu učenej literatúry o Dantem. Som teraz múdrejší ako predtým. Aspoň načas, kým z toho 90% zas nepozabúdam. Lebo je neuveriteľná pravda, že všetok ten vzácny učený balast mi v prekladateľskej drine pramálo pomáha. Na osoh je mi nanajvýš v tom, že sa vyvarujem chýb interpretácie, do ktorých by ma ľahko strhol "básnický" zápal a, rozumie sa, nepozornosť. Zo všetkých prác o Dantem sú mi najosožnejšie tie, ktoré hovoria o Dantovom metre a intonácii jeho verša.

15. Skončil som ďalší spev a najradšej by som ho začal znova. Bolestne cítim, že sú možné aj lepšie riešenia než tie, ktoré som si zvolil. Ale keby som začal znova, nezačnem na samom začiatku: poznačilo si ma, čo som dosiaľ robil, a nie je isté, že môj druhý výkon by nebol slabší ako prvý. I to sa mi už stalo. Neurobím teda nič, ale to neznamená, že som spokojný. Som presýtený, ako človek po hostine. Umenie bude vyhladnúť znova.

16. Veľký, živý básnik nechce, aby k jeho dielu pristupovali s pobožnou úctou ako ku katafalku. Radšej strpí, aby ho napádali, odvrhovali a prežúvali, a najradšej je, pravda, keď ho majú radi ako živú osobu. V preklade možno básnika prebaliť ako mŕtvolu a znova zabalzamovať. Bože, nedaj, aby som to ja zrobil Dantemu.

17. Perfeci opus. Všetko je skončené a naklopané, už aj komentár. Som, ako kto sa vrátil z dlhej cesty a všetko, čo vidí okolo seba, meria podľa toho, čo skúsil. Nové veci počuje, ale v ušiach mu ešte stále šumí ruch a vrava ďalekých svetov. No nebezpečenstvá, ktoré v nich prežil, stávajú sa len spomienkou, ktorej osud je postupné blednutie.

Karol Strmeň

TEORETICKÉ PRÍČINY KONFLIKTU MEDZI KOMUNIZMOM A KRESŤANSTVOM

Dr. A. Hlinka

Ťažiskom minuloročného Königsteinského Kongresu bol pojem "koexistencie". Dobre vybraní rečníci poukázali v obšírnych referátoch na celý rad skutočností praktického a teoretického rázu, ktoré aj toho najnaivnejšieho mohli presvedčiť, že koexistencia je iba novým druhom taktiky: Komunisti robia jeden krok dozadu, lebo sú presvedčení, že si takto pripravia pôdu pre dva kroky dopredu. V tomto a len v tomto zmysle možno a treba chápať úsmevy studených tvárí komunistických pohlavárov v krajinách západných demokracií, pokusy o nejaký druh diplomatických vzťahov k Vatikánu, kultúrne a športové stretnutia atď. Taktika! Kto chce za každú cenu dosiahnuť pevne stanovený cieľ, musí byť veľmi elastický vo voľbe metód. Toto je dialektika každej, aj komunistickej politiky.

Zrejme, že nechýbajú ani takí, pre ktorých je koexistencia plodom dlhoročného vývoja. Či vari nepodlieha i spoločnosť sovietskeho alebo hociktorého iného komunistického štátu sociológiou objaveným zákonom života a vývoja každého spoločenského útvaru? Bezpochyby prispel aj tento faktor k nastoleniu a najmä formulovaniu tohto princípu pre vzťahy komunistického bloku k slobodnému svetu. Bolo by však znakom neznalosti teórie a praxe komunizmu, keby niekto pripisoval fakt koexistencie výlučne alebo hlavne týmto faktorom. Celkom tak by bolo mylné, keby niekto na základe prioptimistickej analýzy rozšíril platnosť tohto princípu diplomacie i na pole svetonáhľadové. Tu ostáva komunizmus komunizmom a neodkláňa sa ani stupeň od starých brutálne intolerantných zásad a neobetúva na oltár koexistencie nič. Klasickým príkladom je tu jeho postoj ku kresťanstvu a náboženstvu vôbec. Tu trvá ešte neustála pôvodná nenávisť. Tu nemožno a neslobodno komunistovi pomýšľať na koexistenciu. V tomto našom referáte pôjde nám o to, teoreticky, t. j. analýzou princípov oboch svetonáhľadov dokázať, že marx-leninizmus nemôže a nesmie strpieť kresťanstvo, ak chce tým ostať, čím je a k čomu sa hlási.

Naše podujatie má svoj neobyčajný význam práve vzhľadom na tieto posledné dva roky poklonkov voči pápežovi, po-

kusov o normalizovanie vzt'ahov s Vatikánom. Vari môže prísť niekto na myšlienku: Nie je naozaj možné nájsť nejaký *modus vivendi,* nejaký druh kompromisu, pakt neútočenia medzi komunizmom a kresťanstvom? Veď tu ide o rozdielne záujmové sféry: kresťanstvo má ťažisko svojich cieľov a snažení v zásvetí a komunizmus vo svete. Tu nemôže prísť predsa k nijakej konkurencii, pretože tu nieto vztyčných bodov. Prečo by nemohlo teda náboženstvo prekvitať aj v krajinách, ktoré sú nositeľmi iných sociálnych náhľadov a vzťahov?

Myslím, že také a podobné otázky nie sú také zriedkavé, ako by sa mohol niekto z nás, ktorý prešiel komunistickým tirocíniom, nazdávať. Neobyčajne rýchly vývoj a stále sa zrýchľujúce tempo pretvárania sa spoločnosti na Západe natíska nám denne mienku, že sú tieto pohyby tak isto rýchle a revolučné aj v spoločnosti ovládanej komunizmom. Aké sú k tomu predpoklady v komunizme, predpoklady ideologické, teoretické, principálne — vzhľadom na kresťanstvo —, to bude našou úlohou osvetliť.

Najsamprv sa budeme snažiť nájsť logické miesto náboženstva v komplexe komunistickej ideológie, totiž v akom vecnom súvise sa komunizmus myšlienkove vyporadúva s náboženstvom. Druhý krok bude v pokuse načrtnúť, v čom pozostáva pre teoretikov komunizmu náboženstvo v jeho najvlastnejšej podstate, a kde treba hľadať jeho pôvod. V tretej časti predstavíme iba náznakovite — s odkazom na pramene — hlavné ťahy komunistickej náboženskej politiky, alebo presnejšie, komunistickú taktiku na zničenie náboženstva. V krátkom závere kriticky dotkneme sa jednotlivých bodov komunistickej teórie o náboženstve a pripojíme poznámku o činnosti "faktora X", bez ktorého by tento gigantický konflikt ostal hlbšie premýšľajúcemu človekovi nepochopiteľným.

I. KOMUNIZMUS VO SVOJEJ PODSTATE

nie je predovšetkým plodom napätia medzi bohatými a chudobnými, teda určitým druhom revanšizmu, ani nejakým sociálnym, ekonomickým, politicko-mocenským pohybom, skrátka niečím čisto praktickým — ale ani niečím čisto teoretickým, povedzme, nejakou filozofickou sústavou so sociálnymi, ekonomickými, mocenskými atď. dôsledkami. Komunizmus, t. j. dejinná skutočnosť, s ktorou máme do činenia, je toto všetko spolu, ale potom ešte niečo omnoho viac: je to

nový náhľad na celú skutočnosť bytia a snaha o dôsledné presadenie tejto skutočnosti do dennej praxe myslenia, cítenia, hovorenia, konania. Je to revolučný pokus zrodiť nového človeka, a to zavedením nového druhu pracovného[1] procesu (lebo práca pretvára a vytvára človeka) a viera, že k tomu raz príde celkom tak, ako raz v dejinách prišlo k zrodeniu živočícha, ktorý začal rozmýšľať a hovoriť, vytvárať vedu a techniku.[2] Komunistická spoločnosť by podľa toho nebola nič iného ako kladenie ekologických, psychologických, ba dokonca i biologických predpokladov, príprava pôdy a ovzdušia — aby sme sa tak vyjadrili — pre zrod onoho nového druhu človeka, komunistického človeka, "nadčloveka", o ktorom už dávno pred Nietzschem snil Feuerbach a ktorý je logickým dôsledkom vývojovej teórie. Buržoázna spoločenská štruktúra nie je, podľa Marxa, priaznivá pre jej človeka; triedne rozdiely nevedia utvoriť potrebné predpoklady zrodu onoho nového človeka, preto musí byť revolučne[3] odstránená, zničená. Táto spoločnosť je totiž nositeľkou dvoch kategórií prekážok: vzhľadom na individuálny vývin[4] súkromný majetok, sociálne rozdiely, triedny boj a z toho vyplývajúca "politická (sociálna) alienácia"[5]; a náboženské zaťaženie, kde sa človek odcudzuje od svojho lepšieho, t. j. kolektívneho "ja" v prospech "nadprirodzenej" iluzórnej bytosti, čím prichádza k "osobnej alienácii".[6] Obe prekážky sa snaží komunizmus s celou energiou odstrániť, lebo človek je produktom nielen prírody, ale aj dejín a spoločnosti.[7]

---

1. EHLEN, P.: "Atheismus im dialektischen Materialismus". Vrlg. Anton Pustet, München, 1961. S. 228. Krátke, ale vecne presné a podložené predstavenie problematiky. Autor tohto referátu by si bol ušetril hodne času a hľadania, keby bol pred referátom poznal túto knihu. Po stretnutí podopĺňal svoj referát odkazmi na túto štúdiu.

Porovnaj tu 134, 137 — viď pozn. 12, kde Ehlen cituje Marxa a konečne 138.

2. Porovnaj J. Maritain, Humanisme integral (H. I.), Editions Montaigne, 1936, Paris. s. 69.

3. Jediná to možnosť odstrániť vykorisťovanie, či už na vec pozeráme teoreticky (dialektický skok), či prakticky, t. j. dejinne (mocensky).

4. Ehlen, s. 142.

5. Tamtiež, 140 a nasl.

6. Počúvame tento výraz ako protihodnotu za nemecký "Selbstentfremdung", pretože je v súčasnej slovenskej komunistickej literatúre zaužívaný.

7. Tamtiež, 130, kde možno nájsť priame citovania Marxa.

II. NÁBOŽENSTVO A "NOVÝ ČLOVEK" KOMUNIZMU

Celú komunistickú teóriu a prax možno sústrediť okolo troch mien: FEUERBACH, ktorý je vlastným teoretikom materializmu a v dôsledku ateizmu; MARX, pre ktorého je náboženstvo sprievodným zjavom iného faktora a konečne LENIN, ktorý dal tomuto ateizmu svojím osobným zahrotením proti náboženstvu neobyčajne silnú a ešte neustále pretrvávajúcu náraznú silu. On bude tvorcom taktiky.

FEUERBACH vychádza z nekriticky[8] uznaného a z metafyzicky nedokázateľného predpokladu o hmotnosti celej jestvujúcej skutočnosti; na začiatok jeho filozofie možno postaviť axiomu: každé bytie je bytím hmotným. Týmto *zabsolutnením* hmoty a *zmohutnením* každého bytia je nielen rozpätie bytia nekonečne zúžené, lež i dokonale zničený každý pojem Boha. Boh sa stane naprostou absurdnosťou, nezmyslom. Toto vedel dobre Feuerbach a dobre to vedia všetci ateisti.

Či však je Boh absurdnosťou alebo nie, ostáva nám tu dejinný, sociálny a psychologický zjav v i e r y v jestvovanie Boha a náboženský život. A s týmto zjavom sa musí každá filozofia nejako vyporiadať, treba ho vysvetliť v jeho pôvode, podstate a záväznosti. Feuerbach to i urobí a stvorí na svoj čas ultramodernú teóriu psychologického pôvodu pojmu Boha. Základnou tézou jeho psycho-teológie bude na hlavu postavená biblická výpoveď: "Človek stvoril Boha na svoj obraz a podobizeň" — namiesto biblického: "Boh stvoril človeka na svoj obraz a podobizeň." Niečo podobného urobil aj s Hegelom, ktorý podľa neho stál na hlave a on ho postavil na nohy (Engels) tým, že všade tam, kde Hegel hovorí o duchu a ideách, rozpráva o hmote, ako to povie neskoršie Marx o sebe. Pre Feuerbacha je boj proti Hegelovi súčasne napadnutím Boha a náboženstva. Samozrejme, že by Feuerbach nebol býval schopný takej briliantnej pohyblivosti ducha, keby si nebol vybrúsil nože na tvrdom kameni hegelovskej logiky a psychológie.

Vráťme sa ale k pojmu Boha, ktorého pôvod chce Feuerbach vysvetliť. Človek si vytvára, podľa neho, pri reflexnom premýšľaní pojem o svojej vlastnej prírode, podstate, o sebe. Ide zrejme o schématickú, ale dosť presnú predstavu. Túto

---

8. Nikdy však ani Feuerbachovi, ani Marxovi, ani jeho stúpencom neprišlo na um pozastaviť sa nad oprávnenosťou tohto predpokladu. Por. tu De Vries, "Erkenntnistheorie des dialektischen Materialismus", München, 1958, s. 102 a nasl.

odlúči vo svojich snoch od všetkých individuálnych, t. j. existenčných miedz a vystupňuje ju v jej dokonalosti a veľkosti až do nekonečna. Takto obohatená ľudská príroda nemá nijakého vzťahu ku konkrétnemu biednemu životu obyčajného smrteľníka. Človek však nechce stratiť svoju ilúziu a vytvára z nej čosi trvalého tým, že ju spredmetní, čím sa táto idea kryštalizuje v jeho povedomí tak silne, že človek nadobúda k nej vzťah ako k niečomu od seba rozdielnemu, cudziemu, predmetnému. Takto prichádza k dualite v samom človekovi, kde všetko veľké a dokonalé je prenášané na Boha a všetko nízke je pripisované človekovi, ako to doslova Feuerbach vo svojich *Vorlesungen über das Wesen der Religion*[9] píše: "Boh je nekonečný, človek je konečný, Boh dokonalý, človek nedokonalý", Boh je večný, všemocný, svätý, človek dočasu, bezmocný a hriešny. "Boh a človek tvoria takto dva extrémne póly: Boh je pólom naprosto pozitívnym, výrazom celej skutočnosti, človek je pólom naprosto negatívnym, výrazom všetkej ničomnosti." Človek analuje sám seba, ale iba preto, aby sa samým sebou vytvorený našiel ("setzen"), a to ako niečo vznešeného. Preto opovrhne aj svetom, ale iba preto, aby ho mohol v zásvetí znova nájsť . . . Zásvetie je svetom v zrkadle fantázie . . . Zásvetie je od každej nedokonalosti fantáziou očistený a okrášlený svet.[10] Boh sa rodí z pocitu nedostatku a biedy, "je nekonečným korelátom ľudskej konečnosti a obmedzenosti".[11]

Boh je takto nič iné ako predmetná túžba človeka po neobmedzenej veľkosti, dokonalosti a náboženstvo spreneverou človeka jeho lepšiemu "ja". Tým prichádza k určitému zdvojeniu ľudskej osobnosti.[12] Toto zdvojenie je poslednou fázou teogonického procesu, v ktorom príde — nota bene — k psychologickému zrodu Boha.[13]

Feuerbach, súc nadšený svojím objavom, obracia sa s prorockým pátosom na človeka a hlása mu oslobodenie od Boha, alebo zbožštenie samého seba: "Vedomie o Bohu je povedomím človekovým a poznanie Boha je sebaspoznaním človeka. Človeka spoznáš podľa toho, akého má Boha a Boha spoznáš

---

9. S. Werke, Stuttgart, 1903, s. 17; cit. u Wettera, "Der dialektische Materialismus", s. 13 a nasl.
10. Feuerbach, "Das Wesen des Christentums", s. 110.
11. Tamtiež, 45.
12. Tamtiež, 17.
13. Tamtiež, 23.

podľa toho človeka, ktorý si ho vytvoril."[14] Človek je začiatkom, človek je stredobodom, človek je koncom náboženstva.[15]

Takto sa prechádza od teológie k antropológii, z teofilizmu k filantropii, "z kandidátov zásvetia sa stávajú žiaci tohto sveta, z náboženských ... lokajov nebeskej ... monarchie slobodní a povedomí občania zeme"[16], z priateľov Božích priatelia ľudí, z veriacich myslitelia, z modliacich pracovníci ..., z kresťanov — ktorí sú ako ľudia, podľa ich vlastného priznania a vyznania napoly anjel, napoly zviera — ľudia, a to cele a naozaj ľudia.[17] Nečudo, že Marx sa neskoršie, vyvíjajúc túto myšlienku, takto vyjadrí: Čím náboženskejší človek, tým menej je človekom; čím väčšmi je človekom, tým menej je náboženským.

Feuerbach si sľubuje od ľudí, ktorí budú oslobodení od náboženskej ilúzie, lásku k blížnemu, a to nie cez Boha, lež priamo: nemiluj blížneho v Bohu, lež miluj Boha v blížnom — homo momini Deus. Toto je etická nadstavba Feuerbachovej teológie.[18]

Marx prijal tieto teórie s veľkým zadosťučinením a vtelil ich organicky do svojich spisov. Nadovšetko však ich sociálna nadstavba je pre každý druh filozofického socializmu neobyčajne vítaná. Feuerbach má totiž na mysli, tam kde rozpráva o človekovi ako stvoriteľovi Boha a Bohu samom, nie natoľko človeka ako individuálnu bytosť, lež človeka v jeho natívnom vzťahu k spoločnosti. Pre každého filozofického personalistu je zaujímavé počuť toho istého Feuerbacha, že "jednotlivý človek ako taký nemá podstatu človeka ani ako mysliaceho ani ako morálneho bytia. Túto treba hľadať iba v spoločnosti, v jednote ľudí medzi sebou, v jednote, ktorá sa však zakladá na reálnosti rozdielu medzi "ja" a "ty".[19] Iba táto — povedzme s Hegelom, ktorý je bezpochyby inšpirátorom tohto tvrdenia — dialektická jednota z "ja a ty" je Bohom. Feuerbachovi tu teda nejde natoľko o jednotlivca, lež o druh (Gattung), *species*. Druh je predpokladom nielen etiky, ale aj, nota bene, náuky o poznaní. On je absolútnym kritériom, bohom, ako sme po-

14. Tamtiež (Reklam), 68.
15. Tamtiež, 112.
16. Feuerbach, "Vorlesungen ...", s. 28, u Wettera s. 13.
17. Tamtiež.
18. Por. "Das Wesen ...", Reklam, 165.
19. Feuerbach, "Grundzüge der Philosophie der Zukunft". S. W., Stuttgart, 1904, s. 318.

vedali. Človek ako druh, alebo ináč, človečenstvo je stredobodom všetkého. "Mierou všetkého je druh" — takto je tlmočený antický sofistický "homo-misura-výrok" ("Človek je mierou všetkých vecí"). Z Feuerbacha tu hovorí navidomoči Hegel a jeho teória o vzťahoch medzi subjektívnym a objektívnym duchom. Preto je pre neho kolektív, človečenstvo, druh logickým a praktickým predpokladom pre pravdu a dobro.[20] Správne dôvodí Wetter, že tu nachádzame jeden z najplodnejších zárodkov komunistickej a neskoršie sovietskej filozofie, požiadavku totiž, že filozofia musí byť odzrkadlením náhľadov strany—kolektíva[21] a spätie praxe s teóriou, alebo ešte presnejšie, vyhlásenie praxe za jeden z legitímnych prameňov argumentácie tam, kde teória zlyhá.

Toto je vo veľmi zhustenej forme FEUERBACH a jeho filozofia alebo presnejšie psychológia náboženstva. Čujme, ako sa o nej bol vyjadril ENGELS a MARX.

Ešte po 40-tich rokoch opisuje Engels svoje dojmy po prečítaní Feuerbachovej knihy *Das Wesen des Christentums:* "Iba ten si môže urobiť pojem o oslobodzovacích účinkoch tejto knihy, kto ju čítal. Všetci sme boli vrcholne nadšení. Zaraz sme sa stali feuerbachovcami."[21a]

A MARX (1842): "Ó, hanbite sa, vy kresťania, vy povýšeneckí a nevedomí kresťania, hanbite sa! Nekresťan a antikrist vás musel poučiť o podstate kresťanstva v jeho pravej a nefalšovanej podstate!

"A vy, špekulatívni filozofi a teológovia, vám radím: oslobodte sa od pojmov a predsudkov doterajšej špekulatívnej folozofie, ak sa . . . chcete dopracovať k pravde!

"Nieto nijakej inej cesty k pravde a slobode iba cez tento 'ohnivý tok' ("Feuer-bach"). On je očistcom prítomnosti."[21b]

Feuerbach bude neskoršie od Marxa a Engelsa — ako aj od komunistov vôbec — kritizovaný. Kto však pozorne analyzuje Marxove náuky o Bohu a náboženstve, presvedčí sa, že Marx nikdy v podstate neprotirečí tomu, čo sa naučil u Feuer-

---

20. Porovnaj "Fragmente zur Charakteristik meines philosophischen Entwicklungsganges", 1843-44, najmä s. 389; cit. u Wettera, s. 15.

21. "Partijnost" — to je výraz, ktorým sovietski filozofi vyjadrujú požiadavku prispôsobiť svoje "osobné" filozofické náhľady vyššiemu kritériu pravdy, dobra, krásna atď., totiž strane, "partii".

21a. "Ludwig Feuerbach und der Ausklang der klassischen dt. Phil.", s. 342.

21b. "Friedrich Engels Werke", cit. u Ehlena s. 53.

bacha, ba dokonca aj tam, kde Marx predkladá svoje myšlienky, nachádzame žily feuerbachovskej špekulácie, ktoré vyživujú vycivené tielko Marxovej teórie.

MARX vo svojom sociologickom vysvetlení pôvodu náboženstva a vôbec pojmov Boha a večnosti vychádza z podobných psychologických a sociálne-psychologických úvah ako Feuerbach. Marx tu nie je ani hlboký ani originálny.[22] On je rodený revolucionár. Pre filozofiu nemá veľa zmyslu. A tam, kde sa pokúša o teoretické podloženie jeho revolučno-praktických zámerov, tam vidno, že je ako mysliteľ povrchný, ba primitívny. Jeho filozofia je stavbou karát, ktorá neodolá ani najmenšiemu náporu disciplinovaného myslenia. Engels sa bude pokúšať plátať diery a trhliny v jeho takzv. filozofii, ale podariť sa to nepodarí len Leninovi, a to všemocným ťahom: poslúži si Feuerbachovým princípom komplimentarity medzi teóriou a praxou, t. j. pre Lenina a iných komunistických filozofov je aj úspech dosiahnutý na poli techniky, vedy, industrie dôkazom objektívnej platnosti ich filozofických princípov. Ale ani iná stránka nesmie byť podceňovaná: iná neslýchaná pomoc praxe: väzenia, koncentráky, prenasledovania všetkého druhu, popravy na státisíce, hovorím, táto výdatná "pomoc praxe" spôsobila a spôsobuje, že je pravdou to, čo Marx zvestoval. Ale poďme k veci.

Marx rozoznáva v dejinách určité, presne ohraničené periódy — konečne ako všetci dejepisci. Na rozdiel s týmito tvrdí Marx, že jediným faktorom, ktorý podmieňuje zánik jedného a vznik nového dejinného úseku, je faktor ekonomický, presnejšie, nový stupeň vo vývoji vytvárania výrobných prostriedkov. Tento sám v sebe materiálny faktor je podľa Marxa základnou a výlučnou hybnou silou historického diania, výstavby a stvárňovania ľudskej spoločnosti a priamym predpokladom pre vznik, formu, veľkosť, povahu aj takzv. "duchovných" hodnôt ako filozofia, umenie, politika, vôbec kultúra a samozrejme aj náboženstvo. Nektoré z týchto hodnôt nepredstavujú niečo absolútneho, definitívneho, pretože sú v ich podstate iba sprievodnými zjavmi základného dejinného faktora ekonomického, ktorým sú relatizované. Takto sa dostáva Marx do druhého extrému, vzhľadom na Hegela na jed-

22. Por. de Brossesa na Marxa, najmä jeho knihu "Über den Dienst der Fetischengötter...", Straslund, 1785 (nemecký preklad) s. 136 a nasl.

nej strane a celú špiritualistickú tradíciu 2400ročného trvania európskej kultúry na druhej strane, kde idea, duch tvorí, stvoruje alebo stvárňuje hmotu.

Marx touto primitívnou teóriou znehodnotil oné duchovné skutočnosti, ale ich nevyhlasuje za bezvýznamné. Ony sú a musia byť pestované aj v perióde komunizmu, kde sa objavujú nie už v znetvorenej — ako v iných dejinných úsekoch—, ale v ich čistej forme.[23] V perióde komunizmu hrajú veľmi dôležitú úlohu ako "vedecké", "filozofické", "umelecké" atď. podloženie materializmu. Iba jedna z týchto hodnôt nie je valorizovaná, ba naopak, odsúdená a prenasledovaná — náboženstvo, ktoré je vyhlasované najprv za nezmysel, potom za záškodníka pracujúceho človeka a konečne za zásadnú prekážku vo vývine k pravej ľudskosti. Pokúsme sa osvetliť trocha tieto tvrdenia.

Marx vyhlasuje náboženstvo, osvojac si Feuerbachove argumenty, za ilúziu a nezmysel. Pôvod idey Boha vidí okrem toho ešte v nevedomosti "prírodného" človeka (Naturmensch), ktorý si vysvetľuje prírodné zjavy primerane stupňu jeho ekonomického vývoja; človek na nízkom stupni techniky si nevedel vysvetliť a tým menej poradiť s prírodnými silami. Ako všetky primitívne národy aj teraz, videl človek v týchto silách nie "niečo", lež "niekoho", zvedený svojou detsky silnou fantáziou. Každé dieťa a každý primitív antropomorfizuje všetko, s čím prichádza do styku a snaží sa získať si vo svoj prospech oné neznáme bytosti, ktoré ovládajú prírodné sily a hrajú sa s nimi. Keď sa však človek dostane na vyšší stupeň technického vývoja a spozná pravú príčinu prírodných zjavov, totiž ich podmienenosť od iných materiálnych príčin podľa železnej zákonitosti, opustí náboženstvo ako detskú ilúziu. Technicky vyspelý človek nahrádza nábožensko-fantastické vysvetlenia vysvetleniami "vedeckými", kauzálnymi, a to aj tam, kde ešte ostáva pravá príčina neznáma. Ani tam nesiaha za ilúziami, lež verí, že sa raz podarí objaviť pravú príčinu.

Je zaujímavé pozorovať, že Marx ani v tomto bode nepovie nič nového. Či sa vari nezhoduje v týchto náhľadoch s Comteom — na čo už Masaryk bol koncom minulého storočia poukázal? Nám tu nateraz nejde o to dokázať, či od neho

23. Por. Wetter, "Sovietische Ideologie heute", s. 264.

závisí alebo nie. Väčšmi by nás zaujímalo vedieť, kto je to, čo sa vlastne mýli pri vysvetľovaní prírodných zjavov: človek ako individuum alebo kolektív danej dejinnej epochy. Marx sa nikde presne nevyjadrí v tomto ohľade. Akokoľvek však sa veci majú, jedno ostáva pevným: Náboženstvo je podmienené časom a tvorí posledný stupeň, nad ktorý sa človek musí povzniesť prv, než by prišiel k vnútornému osamostatneniu samého seba, t. j. k racionálnej dospelosti.[24]

Ale aj z iného súvisu dospeje Marx k odsúdeniu náboženstva.

Jednou zo základných téz marxistickej sociológie je zavrhnutie rozluky štátu od spoločnosti. K tomuto zjavu prichádza, podľa Marxa, len v kapitalistických štátoch, kde súkromné vlastníctvo k tomu vedie, aby ľudia reflexne rozlišovali a životne uskutočňovali protiklad medzi privátnymi, individuálnymi a spoločenskými záležitosťami, tojest rozluku a rozpor medzi občanom ako privátnym a politickým človekom. Buržoázna spoločenská kultúra mu nedáva možnosť vyžiť sa ako sociálna bytosť, ako druh. K odstráneniu tejto rozluky príde len vtedy, ak sa — v komunizme — zmení štruktúra spoločnosti. Týmto sa odstráni takzv. "politická alienácia" a utvorí sa predpoklad pre jednoliatosť záujmov človeka.

Aj v oblasti individuálnej nachádzame, podľa Marxa, podobný rozvratný, odstredivý element, a ním je náboženstvo s jeho individuálnymi cieľami ako nebo, peklo, dokonalosť, hriech atď. Celkom tak, ako príde k zamedzeniu politického sebaodcudzenia (alienácii, Selbstentfremdung) k politickej emancipácii zrušením súkromného vlastníctva, tak príde k ľudskej emancipácii premožením egoisticky založeného individualistického zmýšľania a snaženia. Boj o nového človeka bude potom, v dôsledku, predovšetkým bojom proti náboženstvu, ktoré človekovi zásadne prekáža prepracovať sa k správnemu ponímaniu svojej podstaty ako druh, t. j. ako podstatne k spoločnosti zameranému a zo spoločnosti žijúcemu tvoru. V tomto zmysle bude aj pochopiteľné, prečo "kritikou náboženstva sa vytvorí základňa pre kritiku vôbec" a prečo je ateizmus nutným predpokladom komunizmu. Pravý človek a náboženský človek sa — podľa komunizmu — navzájom vylu-

24. Por. "Judenfrage", 30, 39, 65, 66; cit. u Ehlena, s. 87. Porovnaj "Thesen über Feuerbach", Dt. Ideologie, 1952, s. 593 a nasl.

čujú: čím bližšie je niekto k Bohu, tým ďalej je od pravého človečenstva.[25]

Z vyššie povedaného je istotne každému jasné, kade sa bude uberať cesta k pravému človečenstvu. Jej začiatkom je poprenie Boha a vykynoženie každého druhu náboženstva. Marx tým dáva na javo, že komunizmus vznikol a rastie iba na pôde ateizmu, hoci by bolo veľkou nepresnosťou, keby niekto tieto dva pojmy akosi identifikoval, lebo nie každý ateizmus ústi v komunizme. Komunizmus je nadstavbou — samozrejme a nevyhnutne na základoch, ktoré tvorí ateizmus —, ktorá človeka reintegruje v jeho právach "konkrétne", čo ateizmus urobí iba "abstraktne", t. j. bez toho, že by zasiahol fakticky do životného procesu.[26] Komunizmus sa týmto predstavuje ako humanizmus *par excellence.*

Na tento prvok sa nesmie zabudnúť, lebo otvorí skutočnú základňu Marxovho "teoretického" ateizmu. Viera v Boha znamená byť uzrozumený s nepodstatnosťou ("Unwesentlichkeit") človeka. Človek musí byť ateistom, ak chce zachrániť svoju hodnosť a slobodu. Boh je hrobom človeka a človek je hrobom Boha. Marx sa usiluje o to, aby bol človek znova "najvyššou bytosťou pre človeka".[27]

Náboženstvo však ohrozí človeka nielen zvnútra, ale aj zvonka. Ak ďakuje za svoj pôvod fantázii, tak ďakuje za jeho trvanie triede vykorisťovateľov, ktorí umele udržovali náboženské cítenie u poddaného ľudu, aby sa neobrátil proti nim. Či nepovedal už Voltaire, že spokojne spí vo svojom zámku, pretože vie, že jeho poddaní sú nábožní ľudia? O všetko okradnutý prostý človek zrieka sa svojich práv, pretože mu prisľúbia vstupenku do večnej radosti. Cez stáročia hralo náboženstvo takto na jednej strane úlohu "ópia" na ukájanie spravodlivého hnevu a utlmenie výbuchu revolúcie proti nespravodlivým utláčateľom, na druhej strane — svojím transcendentným charakterom — odtrhovalo človeka od hodnotných záujmov práce na blahobyte a zvádza ho k nehodnému rojčeniu a leňošeniu.

---

25. Por. Marx, "Kritik des Hegelschen Staatsrechtes", 233, in Ehlen 86, 89, 94, 96, 106 a nasl., 132 a nasl. a iné.

26. Marx, "Kritik der Nationalökonomie", Berlin, 1955, ss. 125, 128 a nasl.

27. Por. Marx, "Kritik der Hegelischen Rechtsphilosophie", Einleitung, Berlin, 1953, s. 20. Por. i H. Pfeil, "Der Atheistische Humanismus der Gegenwart", Aschaffenburg 1959, s. 85.

Toľkoto o Marxovi. Jeho spisy sú nasýtené kritikou náboženstva. Všetko sa však — úhrnne povedané — elipticky točí okolo dvoch pólov: náboženstvo je iluzorným epifenomenom danej dejinnej štruktúry a po druhé prekážkou pre správne ponímanie ľudskej podstaty ako druh; individualita je pre neho "nepodstatnosťou" a "gramatickou fikciou".

Revolúcie sa Marx nikdy nedožil. Vykonali ju iní. Ale jeho teórie o zániku náboženstva uskutočnením beztriednej spoločnosti sa nesplnili. Vykorisťovanie "prestalo", ľud nebol už prázdnymi sľubmi balamutený a predsa len vyhľadával Boha a zostal mu verným, aj keď ho to život stálo. Čo by asi bol Marx podal na vysvetlenie? Možno by sa bol celkom tak neprekonateľne naivným a povrchným ukázal ako revoluční komunisti a ich súčasní nástupcovia, ktorí sa snažia túto neodškriepiteľnú skutočnosť vysvetliť poukazom, že aj v beztriednej spoločnosti sovietskej sa ešte nedosiahol onen stupeň technickej vyspelosti, aby sa mohli vedecky vysvetliť všetky zjavy. Iba trpezlivou prácou a polytechnickým vzdelaním sa premôže nevedomosť, ktorá vyusťuje v náboženstve. Ale ani po ofenzíve na rozum náboženstvo nevedelo odumrieť, a to ani v klasickej krajine socializmu, preto mu bolo a ešte je stále treba dopomôcť k smrti. Uznávanou autoritou taktiky boja proti náboženstvu v komunizme je VLADIMÍR ILJIČ LENIN, ktorý nevedel už ako pätnásťročný chlapec byť náboženským. Poprava staršieho brata a štúdium dali mu podnet k nezmieriteľnej nenávisti voči ruskej cirkvi a každému náboženstvu. Lenin vleje neskoršie komunizmu jeho výbojný protináboženský charakter. O ňom platí Prometeovo: "Z celej duše nenávidím každého a akéhokoľvek boha" väčšmi ako o Marxovi, ktorý sa bol v predslove k svojej dizertácii s onou mytickou osobnosťou vyslovil a identifikoval. Prečo? Príčin jesto zaiste viac, ale najdôležitejšia príčina spočíva istotne v skutočnosti, že ani Marx ani Lenin (ak vôbec niekto zo súčasných nemeckých a zahraničných filozofov) sa nevyrovnali s problémom zla. Ani jeden ani druhý nevedeli Bohu odpustiť jestvovanie sveta a zla v ňom.[28] Darmo by sme však u Lenina — podobne ako u Marxa — hľadali nejaké ontologické alebo kritické pojednanie o neoprávnenosti a neopodstatnenosti ná-

28. H. I. s. 71. Bolo by veľmi zaujímavé pre našu tému referovať o knihe marxistu J. Harpera, ktorý sa v jednej monografii zaoberá príčinami ostrého boja Lenina proti náboženstvu: "Lenin als Philosoph", Rätekorrespondenz I, 1936.

boženstva alebo pojmu Boha. Pre Lenina je poprenie Boha východiskom a nie nejakým vecným dôsledkom pevne vybudovanej teórie. Táto jeho apriórna pozícia bude neskoršie "teoreticky" podložená a upevnená štúdiom Feuerbacha a Marxa a lektúrou autorov z anarchisticko-nihilistického tábora.[29] Neobyčajne dôležitú úlohu hrala bezpochyby u Lenina a u prevážnej väčšiny ruských bezbožníkov zvláštna štruktúra ruskej náboženskosti. Pokúsme sa ju trocha kriticky analyzovať.

Príslovečná bola — a možno i dnes ešte je — ruská zbožnosť. Pri hlbšom skúmaní však objavíme, že jej niečo — v porovnaní so západnou náboženskosťou — tragicky chýbalo, a to racionálny prvok. Rus bol cirkvou väčšmi fascinovaný ako rozumove zainteresovaný, pre"sviedčaný", pre"svedčený". Jeho náboženstvo bolo takmer niečím naprosto citovým. Pre svoje s inými európskymi národmi neporovnateľne hlbšie metafyzické založenie a nadanie nenachádzal v cirkvi ono čisto rozumové zadosťučinenie, ktoré by bol potreboval — a ktoré vedela cirkev západnému kresťanovi poskytnúť v jej bohatej filozofickej, teda čisto racionálnej kultúrnej tradícii. Rozum sa naopak v ruskej cirkvi pokladal za niečo "podozrivého".[30] Toto sa na nej a vôbec na náboženských inštitúciách Ruska neobyčajne vypomstilo. Keď v 18. a 19. storočí prenikli cez dvere a okná do Ruska najrozličnejšie duchovné prúdy z Európy, nemohla ich ruská inteligencia strávit'. Toto malo za následok neustále otrasy a vždy širšie a nebezpečnejšie trhliny v náboženskom "cítení", až prišlo k otvorenému boju medzi určitými kruhmi inteligencie a náboženským citom. Boj vypukol a bol stále živený z akejsi vnútornej, a preto nie dosť povedomej indignácie metafyzicky frustrovaného človeka. Lenin je jedným z typických predstaviteľov týchto intelektuálov.

Okrem tohto všeobecného rázu ruskej náboženskosti treba však spomenúť aj iný prvok, viac sociálneho charakteru. Pravoslávna cirkev nevedela zrodiť vo svojom lone oné sociálne inštitúcie, ktoré sú večnou chlúbou katolíckeho kresťanstva. K tomu bola ešte osudovo spätá s vládnucimi kruhmi a úplne bezmocná čeliť v mene Evanjelia ich prehmatom. Takto sa stala — v očiach "reformátorov" — spoluvinníkom

29. Por. Bochenski, Handbuch des Weltkomunismus", s. 523.
30. H. I., 75.

na neudržateľnej situácii. Táto priúzka symbióza obrala ju o vnútornú silu vliať spoločenským, ekonomickým a politickým danostiam rýdzeho ducha Evanjelia. Nečudo teda, že sa nový politický systém snažil spolu s carizmom a jeho duchom aj jeho spojenca, cirkev úplne zničiť.

Táto príčina sporu medzi komunizmom a náboženstvom nie je filozofického razenia, lež dejinného, praktického. Bolo by však znakom nevedomosti, keby niekto podceňoval jej vecný význam. Možno je to práve tento sociálno-dejinný faktor, ktorý rozoštval až do paroxizmu Lenina a jeho spolupracovníkov.

Iba toľkoto k Leninovej "filozofii", "teórii" náboženstva. Jeho rozvod a rozchod s náboženstvom je radikálne podmienený príčinami praktického rázu. Pre neho je Boh a náboženstvo zvláštnym druhom nezmieriteľného nepriateľa, s ktorým sa nediskutuje, neteoretizuje, ktorého treba iba preto študovať, aby ho mohol ľahšie zničiť. Na tomto a iba na tomto poli je Lenin teoretikom: teoretikom praxe, taktiky boja proti náboženstvu.

Marx vyhlásil za kritérium číslo jeden absolútnu odluku komunistického štátu od cirkvi, čím sa náboženstvo pokladá za "súkromnú vec", ktorú štát úplne ignoruje. Lenin si osvojí túto poúčku, ale pridá hneď: štát ako taký sa o náboženstvo nezaujíma, strane je však ono nijako nie ľahostajným: "Strana nemôže a nesmie trpieť . . . nevedomosť a obskúrantizmus."[31] A na inom mieste: ". . . títo nenávidení nepriatelia ľudu musia byť likvidovaní všetkými prostriedkami, ale nadovšetko fyzickou mocou."[32] Iba jeden jediný raz, a to v roku 1905 odporúča, aby sa postupovalo "proti náboženskému obskúrantizmu duchovnými a len duchovnými zbraniami", t. j. tlač, výchova, prednášky atď. Hoci je leninovský protináboženský boj predovšetkým "brutálno-fyzický, predsa ovplyvňoval a ovplyvňuje ešte vždy tento výrok komunistickú kampaň, a to najmä vtedy, keď ide o dosiahnutie nejakého vnútropolitického (socializácia dediny, získavanie sympatie pre stranu . . .) alebo zahranično-mocenského cieľa (propaganda, získavanie spojencov. . .). V tomto zmysle treba rozumieť ich úsmevy, ponuky o "konkordáty", otváranie a renovovanie kostolov, amnestovanie kňazov, úctivosť — najmä v zahrani-

31. Lenin, "Socializmus a náboženstvo", S. W. 11, s. 376 a nasl.
32. Por. Bochenski, Handbuch, 529.

čí — voči náboženským citom a zvykom atď'.[33] Ale ak náboženstvo či už ako inštitúcia, či ako myšlienkový systém nemôže komunizmu vykonávať nijaké služby, tak platia o ňom horespomenuté metódy fyzického postupu na jeho vykynoženie.

Ako vidno, komunistická prax pozostáva v tomto ohľade v dvoch navzájom si protirečiacich princípoch: 1. Náboženstvo treba vykántriť ohňom a mečom, ako niečo iluzórne, skutočnosti nezodpovedajúce, pre každodenný život škodlivé a nebezpečné, človeka nehodné a znižujúce. 2. Treba byť voči nemu tolerantným. — Toto protirečenie je iba zdanlivé. Obe metódy dosahujú ten istý cieľ: poslúžiť si aj náboženstvom pre rozmach a upevnenie strany. Najklasickejší dôkaz tejto nedialektickej, t. j. elastickej politiky je Stalinova veľkorysosť voči náboženstvu počas vojny.

Akýkoľvek postoj teda komunisti voči náboženstvu zaujmú, vždy sú v súlade s ich klasikmi, čo je pre ich priamo fetišistické uctievanie ich osôb a litery veľmi dôležité, aby si vedeli kryť chrbát proti "odbojným neprajníkom" v lone samej strany.

Po týchto, aj keď veľmi stručných vývodoch, dúfame, že sa nám aspoň v určitej miere podarilo ukázať, že sú základne pomýlené sem a tam sa objavujúce mienky niektorých nedobre informovaných — bohužiaľ aj vplyvných ľudí — o zmierlivosti komunizmu s náboženstvom. Ateizmus nie je jednoduchým, nezáväzným dôvažkom marxizmu. Celkom opačne, tento boj proti náboženstvu hrá centrálnu a neodbúrateľnú úlohu v marxistickom svetonáhľade a tvorí jadro celej sústavy. S jeho odstránením sa rozpadne celý systém. Preto sa ani netreba čudovať, že marxistický ateizmus je ateizmom výbojným, ktorý si kladie za cieľ vydobyť si celý svet. Svojim stúpencom je on kritériom vedeckosti a pokrokovosti.

Peter Ehlen je vo svojej cennej knihe *Der Atheizmus im dialektischen Materializmus* tej mienky, že ateizmus Marxa a Engelsa nevyplýva logicky z ich filozofických princípov, ale naopak, ich materializmus je úsilím odôvodniť ich teistické alebo ateistické pozície; téza, ktorá je vecne podložená a psychologicky ľahko pochopiteľná. Celkom tak je to, podľa našej

33. V. D. Bonc-Bruncevic, cit. u Bochenského, s. 525. Ako sa im to darí, cit. na strane 523, citované "Frankfurter Allgemeine Zeitung".

mienky, aj s komunizmom: podmienkou jeho bytia a nebytia ako systému a praxe je celkom ten istý element, ktorý ho podmienil v jeho zrode: ateizmus.

Kritický záver

Tento záver nie je myslený ani ako vyporiadanie sa s materialistami vo všeobecnosti ani špeciálne s ich ateizmom, ale iba ako jednoduchý poukaz na metodickú neoprávnenosť a nedôslednosť ich tvrdení o Bohu a náboženstve.

FEUERBACHOV pokus o vysvetlenie pôvodu idey Boha je veľmi duchaplný — ako aj jeho líčenie, pretože je majstrom pera —, ale vecne má iba taký význam, koľko vie problém objasniť, totiž pôvod idey Boha a faktu náboženstva.

Ponajsamprv treba jasne zdôrazniť, že Feuerbach nepristupuje k veci *sine ira et studio*. Pre neho bol Boh prázdnym pojmom prv, než by sa bol zaoberal s dôvodmi, alebo v logickej terminológii: pre neho je dôsledok, konzekvencia aj časovo skoršia ako kladenie premíz. Jeho psychológia nie je sama v sebe dôkazom ani o jestvovaní ani o nejestvovaní Boha, ale — zo stránky metodickej — púhy pokus, jeden z toľkých, ktoré psychológia náboženstva pozná, o vysvetlenie náboženského zážitku jednotlivých a vždy rozlične založených individuí. Či už náboženská psychológia Feuerbachovo vysvetlenie prijme alebo neprijme, zčiastky alebo cele za platné, to necháme rozhodnúť jej. Nám ide len o to: poukázať, že otázku Boha nemožno nastoliť a riešiť celkom tak nerušene, či niekto Feuerbachove vývody prijme alebo zavrhne, lebo problém Boha je problémom metafyzickým, kde ide o rozhodnutie jeho jestvovania a nie psychologickým, t. j. opis spôsobu a hĺbky náboženského zážitku.

Tam však, kde Feuerbach, Marx, Lenin a iní ako posledné odôvodnenie ateizmu kladú do materialistického monizmu, prenáša sa diskúsia na pole všeobecnej metafyziky, kde sa rozhoduje o správnosti alebo neudržateľnosti monizmov.

MARX prichádza do diskúsie o Bohu ako ateista. Ani rodičovský, zo stránky otca a matky v rabínskej tradícii zakorenený dom, ani škola nevedela mu sprostredkovať uspokojujúci pojem o Bohu. Prichádza k nemu až pri štúdiu idealistov, čo jeho a po ňom všetkých jeho stúpencov (komunis-

tov) privedie k NEVÝSLOVNE NAIVNÉMU STOTOŽNENIU TEIZMU A TEISTICKÝCH FILOZOFICKÝCH SYSTÉMOV S IDEALIZMOM! Sotva bola kedy filozofia tak terčom žartov ako vtedy, keď sa predstavila v idealistickom rúchu. To nebol smiech len "tráckej slúžky", lež aj "zdravého ľudského rozumu" (Hegel). Tento smiech a posmech zastihol fatálne — pre bezdnú myšlienkovú povrchnosť Marxa a marxistov — aj teizmus.

O Marxovom sociologickom vysvetlení celého svetového diania nechceme strácať slová. Odkazujeme tu na sociológiu, ktorá bezpečne a definitívne s ním zúčtovala, ako sa stáva s každým tendenčne jednostranným systémom. Jedno však chceme podotknúť: Marxovmu sociologickému vysvetleniu náboženstva a Boha chýba teoreticko-filozofický charakter; zo stránky sociálno-psychologickej mu môžeme dať za pravdu, ale len v tom zmysle, že jednotlivé dejinné periódy sú priaznivejšie voči náboženstvu, viere a životu, než druhé.

Správne hovorí Marx, že jeho nový druh človeka a náboženstvo, najmä v jeho najčistejšej forme, sa neznesú. Marxovi ide o druh, nie o jednotlivca, celkom tak ako v živočíšnej ríši, kde nie "jednotlivci", ktorí sú sami v sebe bezvýznamní, lež druh hrá dôležitú úlohu, povedzme napr. kone pre závodníkov, rožný statok pre sedliaka. V náboženstve kresťanskom však ide o jednotlivca, hoci aj začleneného do spoločnosti alebo do mystickej jednoty, pretože má pre svoju nesmrteľnú dušu osobnú hodnotu absolútneho rázu. Toto je pre Marxa "eine törrichte Annahme". Keď si však celú teóriu všimneme — zo stránky metodickej — zbadáme, že východiskom tohto nového druhu "humanizmu", ktorý je hrobom osoby a jej absolútnej hodnoty, je ateizmus, alebo povedzme to trocha vypuklejšie: my marxisti sme ochotní prijať alebo zavrhnúť čokoľvek, len aby sme nemuseli pripustiť Boha. Znova zisťujeme: ateizmus je východiskom, nie dôsledkom.

A čo povedať o monstruóznom tvrdení, že Boh ohrozuje hodnotu človeka? Nemožno popierať, že niektoré asketické a morálne teórie najmä v heretickom kresťanstve môžu dať podnet k podobným tvrdeniam; kto však siahne po 2000ročnej kresťanskej filozofickej tradícii a nechce nevidieť, musí doznať, že to bol práve nekompromisný teizmus kresťanstva, ktorý vyzdvihol ľudskú osobu do takých — priam božských —

výšok, a to aj v každodennom živote myslenia, hovorenia a konania, o ktorých iné kultúry ani len nesnívali. Celkom tak ako na iných miestach — povedzme tam, kde hovorí, že zásvetie odtrhuje človeka od sveta — ide proti pevným dejinným faktom a nemôže byť preto cenený vedou, ktorá si poctivo všíma daností, na ktorých má budovať.

A čo máme povedať o LENINOVI? — Iba to, čo sme už o ňom vyššie spomenuli. Jeho protináboženské zúrenie je plodom typicky ruského resentimentu[34] proti "nesmiernej dynamickej, ale iracionálnej mase", ktorou bola ruská cirkev, inými slovami, je to odboj proti oficiálnemu Bohu cárov a šľachty celkom tak, ako je Marxov a Engelsov, Feuerbachov a Bauerov atď. zburou proti oficiálnemu Bohu pruského cisárstva a jeho mnoho ráz neľudských poriadkov. Lenin sa nezaoberá "teoreticky", "racionálne" s náboženstvom; hlási sa slepo k Marxovi a Engelsovi.[35]

A ešte jednu kritickú poznámku. Marx a najmä Lenin rozumeli svojmu remeslu. Vedení inštinktom, ktorý je vrodený každému nadanému revolucionárovi a demagógovi, vychytili z náboženstva niektoré sem-tam od prostého ľudu znetvorené prvky, pripojili k nim iné, ktoré vyčítali u náboženstvo nenávidiacich autorov a zošili z toho slamenného pajáca, vyhlasujúc opovážlivo a opovržlivo: toto je to slávne náboženstvo, kresťanstvo. Sledovali tu presne každému nadanému revolucionárovi a demagógovi vrodený pud: ak chceš niečo zničiť, musíš z toho urobiť najprv karikatúru, aby ľudia vedeli vec vysmiať a ňou opovrhovať, prv než by sa od nej vnútorne oslobodili a ju verejne odsúdili. Prakticky! Kresťanstvo je pre nich raz paják, druhý raz strašidlo a potom znova zločinec, celkom tak, ako im to pasovalo do plánov. Zrejme, že takmer všetci konali *conscientia invincibiliter erronea,* ale konali a zničili nenahraditeľné hodnoty večné a časné.

Prv, než by som však skončil, zdá sa mi veľmi dôležitým pridať k teoretickým a sčasti dejinným dôkazom ešte poukaz na jednu hlbokú, vari najhlbšiu príčinu tohto konfliktu medzi náboženstvom každého druhu a komunizmom: táto príčina je a zostáva pre pozitivistických dejepiscov "faktorom X",

34. H. I., s. 74.
35. Úvodzovky, pretože sa pozeráme na vec z nášho hľadiska.

ktorý, ak sú úprimní, priznajú, ale nevedia vysvetliť jeho povahu: Odkiaľ tento nevysvetliteľný protináboženský dynamizmus, toto zúrenie proti Bohu? Na túto otázku možno odpovedať iba poukazom na metadejinnú skutočnosť jestvovania mocnosti tmy, ktorá si našla v komunizme svoj možno najväčší a najnebezpečnejší prostriedok zničiť Boha v dušiach ľudí a zničiť ľudí tým, že im znemožnia vieru v Boha. Pre filozofa vôbec alebo filozofa dejín tu ostáva otáznik; kresťanský mysliteľ tu však objavuje onen apokalyptický boj proti "Baránkovi a jeho pokoleniu"; boj draka a tých, ktorí nosia jeho znak na čelách: boj medzi mocnosťami svetla a temnosti, medzi Kristom a Antikristom.

ZAĽÚBENIE

Nenechajte vo mne miesto pre cyprusy.
Neviem a nechcem uniknúť ich kúzlu,
bo duša niekam utiahnuť sa musí
z úchvatu vecí, ktoré vábia ku zlu.

U Boha vidno viac než na výstave . . .
Ale tie štíhle orientačné tvory
ujali sa mi v zraku, v slove, v hlave
a nikto mi tak k srdcu nehovorí.

Do ozvien sveta, čo sa vo mne míňa,
uhádnu vložiť pieseň preľúbeznú:
Aj tvoja duša, rodom otrokyňa,
raz povýšená bude na princeznu.

Gorazd Zvonický

MISERERE

Ľudovít Bešeňovský

Tak šiel jak iní — bez úľav,
len ťažšie bolo jeho bremä,
keď všetko krásne trhal splav,
on niesol zrno svojej zeme
peklom storočia súmrakov
bezmenný pútnik k novým ránam,
slovom bijúc sŕdc na nákov,
chrám duše otvárajúc ranám
v bezmernom chvení úžasu
spaľujúc seba, do tmy žiariac,
pre bolesť, sen a pre krásu,
mlčaním strašným mocne vraviac.

Kamarát drahý, už len to
zostalo z našich snov a plánov,
to srdce čisté jak zlato,
zvoniace vo tmách viery hranou
a ocele chlad v náručí.
Lež, čo sa nám to malým zdalo?
Zovretí v smrti obruči
z pár tiel sme chceli stavať bralo
pekelným silám. Z tela chrám
krvácajúcej Európe!
Sloboda? Krása? Si v nej sám
a hŕstka verných v tvojej stope.

Nič, ani slovo, prijmi len,
prilož k ústam a dopi do dna!
Čo bolo, padlo, je len sen,
bolestný sen a trpké hrozná.
Nik tvojej lásky nechce viac,
ni svet, ni žena, ba ani smrť.
O bolesti už nevraviac,
prijmi tú čašu, naplň hruď
a s nemou tvárou, ako zver,
zapleť sa v davy, čo vedia hrýzť,
slovo: láska odpadla z pier
a zostala len — nenávisť.

Z tých vánkov sa už nevráti,
dotkla sa čelom novej chvíle,
kto dopil, slzou zaplatí,
bolesť je večná v svojej sile,
v nej básnik čaká na úsvit,
zlomený láskou, ktorá luže,
— ako ju pije z mŕtvej ruže,
premení sa v snoch na esprit
a v slove živom vytryskne z pier,
rozbije ťažký pokál smútku,
oslobodí sen, duši mier
vráti a žene — nezábudku.

Také vás vídam z prachu ciest,
v pošmúrnom skone tohto veku,
vypadlé z teplých rodných hniezd,
s nesmiernou láskou ku človeku,
v extáze bôľu, zalknutí,
vo večných tvaroch nežnej lásky.
Tak kráča svätec do smrti
jedinej jednej bez otázky,
lebo sa rozdal z všetkých síl
kráse, čo hasne a je živá,
kto tejto večnej sile žil,
ten nad nami sa v svetle skrýva.

Len pohľadom vrav, slovo stíš,
tak je to lepšie, keď sme sami,
v tom strašnom tichu uvidíš
bezmernú hĺbku našej drámy,
kde srdce nikdy neplesá,
vĺn bezútešna vlny plynú,
človek s človekom stretá sa
a v pohľadoch múk oba hynú,
včera i dnes a zajtra zas.
Tápeme s vekom v ťažkom šere,
vo fialovej farbe kňaz
už roky šepce: Miserere!

Rudolf Dilong:

KRÁTKE ROZHOVORY

Vždy sa pýtame: či je to málo, čo sme vám dali?

Ľudí sme chceli milovať.

Či je to málo pre tých, ktorí snívali o tom, že ich budeme milovať?

Či je to málo pre tých, ktorých sme skutočne milovali?

To, čo môže dať človek, je naozaj málo. V nás je lásky málo.

Pôvodcom lásky je Boh.

Preto ju môžeme v slabej miere rozdávať a so slzami v očiach prijímať od tých, ktorí sú takí slabí, ako sme my, ako je každý človek na zemi.

*

Keď na jeseň padajú listy zo stromu, ľahunko padajú, vetrík ich nadnáša, kolembá ich a skladá k nohám stromu.

A predsa treba pomyslieť, že padajúcim listím padá i ťarcha života, celá ťarcha, ktorou žili stromy od zimy do zimy.

Lahodná je smrť stromov.

Prečo človek nezomiera tak snivo?

*

Čo ešte príde? Čo nás čaká zajtra, po dňoch, po rokoch?

Hľadíme úzkostlive na budúcnosť.

Kto nič od nej nečaká, vraví sa, že je človek na poľutovanie.

Ale čo s človekom, ktorý čaká zo dňa na deň, z roka na rok čaká, čaká na to lepšie a nejde, nejde nič z toho lepšieho! Ba ešte mu i ubýva z toho, čo má.

Či nie je dobre takému, kto má málo a menej nechce mať? Či nie mu lepšie byť spokojným dnes, šťastným bez zajtrajška?

*

Človek často hovorí len jazykom.

Ale slovo je čin a čin má byť plodom ducha.

Duch, kde chce, tam veje — čítame v Písme.

Prečo mu nedáš previevať i tvojím jazykom?

Pozri, ako čisto hovoria stromy. Vetrík im dal hlas.

*

Ľudia sú časom nespokojní, že málo vedia o posmrtnom živote.

Keby vedeli viac, to by bolo rozprávania!

Veď prečo po štvordennej smrti vzkriesený Lazar nič nehovoril o druhom svete, z ktorého sa vrátil?

Preto, lebo Boh nechcel, aby boli pletky.

*

PÚTNIK

Prišiel som na koniec sveta a musím ísť ďalej, lebo môj osud je ísť ďalej.

A keď som prišiel na koniec sveta, tam bolo more.

Ale ja musím ísť ďalej. More sa mi otvorilo a ja som rozmýšľal, ako mám ísť ďalej.

Nikdy som nešiel po dne morskom.

DVAJA

— Teraz, po toľkých rokoch vyhnanstva, už ani neviem, ako vyzerá Slovensko.

— Neviem ani ja. Nepriniesol som si z domu ani jednu knihu poézie.

MÔJ PRIATEĽ

— Dobre, že si prišiel, potrebujem ťa...

Môj priateľ videl, že ho potrebujem, že som smutný, i začal mi pre potechu recitovať básne.

— Potrebujem nejaký groš, môžeš mi pomôcť? — prerušil som ho v recitácii.

Ale on sa menoval mojím priateľom, recitoval spokojne ďalej.

V DETSTVE

Povedala matka chlapčekovi pred spánkom:

— Teraz si pekne kľakni k postieľke, ideme sa modliť. A neobzeraj sa. Za tebou bude stáť anjel a bude mať v rukách krásny ligotavý ruženček.

A chlapček nevydržal, obzrel sa, aby videl ten ruženček.

FARBA ZEME

Ťažko je odhadnúť farbu zeme.

Ktosi vymyslel, že zem je čierna, keď zložil pesničku: čierna zem, čierna zem, vydaj mi matku ven.

A keď niekomu pri hrobe želáme, aby mu bola ľahká zem, akú má vtedy zem farbu? A táto farba zeme by mala byť pre živých ľudí najdôležitejšou.

SLOVENSKÉ CYRILOMETODSKÉ AKCIE V JUBILEJNOM ROKU 1963-1964*

Dr. Imrich Kružliak

Tisícsté výročie príchodu solunských bratov sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu malo svetový význam. Zdôraznila to aj medzinárodná organizácia UNESCO, ktorá na návrh ukrajinskej sekcie zaradila cyrilometodské jubileum do zoznamu svetových výročí a roky 1963-1964 vyhlásila za jubilejné roky svetového významu. Tým bol zdôraznený medzinárodný charakter tohto veľkého jubilea. Súčasne tak bolo poukázané na to, že misia sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave mala hlboké kultúrne, náboženské a cirkevno-politické dôsledky nielen pre obyvateľov Veľkej Moravy, ale pre celé Slovanstvo. Preto si toto jubileum pripomínali všetky slovanské národy a s nimi i celý kultúrny svet.

Zvláštny dôvod spomínať na toto veľké výročie mali Slováci, lebo u ich predkov, starých Slovienov, začali solunskí bratia svoju historickú misiu. Slováci venovali cyrilometodskému jubileu mimoriadnu pozornosť najmä v zahraničí, kde mohli slobodne a nehatene prejaviť vďačnosť svojim vierozvestom a zakladateľom ich písomnosti. Usporiadali nielen niekoľko veľkých manifestačných slávností, ale aj početné menšie oslavy na troch kontinentoch. Možno povedať, že sa na tomto významnom jubileu podieľali všetci zahraniční Slováci, lebo ho pokladali za dôkaz svojej národno-politickej a kresťansko-kultúrnej starobylosti.

Roku 1963 bolo niekoľko medzinárodných vedeckých kongresov (Salzburg, Wiesbaden, Cleveland, Sofia, Brno, Nitra), ktoré svedčia, že Veľkomoravská ríša zásluhou misie sv. Cyrila a Metoda stáva sa aj po 1100 rokoch stredobodom svetovej pozornosti.[1] Na týchto kongresoch zúčastnili sa aj slovenskí historici,

*) Doplnok štúdie Dr. Imricha Kružliaka: Písomné a výtvarné prejavy cyrilometodského kultu u Slovákov (Most 1963, roč. X, č. 1-4, str. 33-143). Pretože táto štúdia bola poslaná do tlače už v máji 1963, nemohli byť do nej zahrnuté najvýznamnejšie cyrilometodské akcie v jubilejnom roku 1963-1964. Pokladal som preto za potrebné zhrnúť ich v jednom rámci a zachovať tak vedomosť o nich aj pre budúce generácie. Mimoriadnou vďakou som pritom zaviazaný prof. Michalovi Lackovi S. J. z Ríma za cenné informácie a redaktorovi Mostu Mikulášovi Šprincovi za láskavé porozumenie a pomoc pri publikovaní oboch štúdií.

1) Viaceré slovenské noviny referovali o týchto kongresoch. Katolícke noviny (Bratislava) v č. 10 z 10. marca 1963, str. 1, referovali už o ich prípravách pod nadpisom "Veľkomoravská ríša stredom pozornosti".

archeológovia a lingvisti. Zvláštny význam z týchto medzinárodných vedeckých stretnutí mal slavistický kongres v Salzburgu[2], v dňoch 12.-16. júla 1963, ktorý venoval najviac pozornosti cyrilometodskému dielu. Zúčastnili sa na ňom zástupci 22 národov, medzi nimi aj početní Slováci.[3] Ústrednou témou kongresu bolo heslo "Slovania medzi východom a západom v minulosti a prítomnosti". Zo Slovákov tu prednášal Dr. Anton Točík, riaditeľ Archeologického ústavu v Nitre, o strednom Podunajsku a Nitriansku v čase veľkomoravskom. Na kongrese mal prednášať aj prof. Michal Lacko S. J. z Ríma na tému "Bol sv. Metod v Chorvátsku?".[4] Lacko bol v tom čase na cyrilometodských oslavách v Kanade a v USA a do Salzburgu nemohol prísť. Dr. Točík, Dr. Chropovský a Dr. Paulík (Brno) oboznámili aj súkromne viacerých Slovákov a Čechov, ktorí prišli na kongres z rozličných západných krajín, s poslednými vykopávkami z čias Veľkej Moravy na území dnešného Slovenska a Moravy.

Cyrilometodskú úctu prejavili zahraniční Slováci na početných cyrilometodských oslavách menovite v USA, Ríme, Kanade, Argentíne a Austrálii. Hlavné cyrilometodské oslavy v Ríme, Toronte a v Buenos Aires mali manifestačný charakter. Slováci nimi dokumentovali svoju politickú starobylosť a zároveň vernosť cyrilometodskej tradícii, ktorá bola dôležitým činiteľom v zápase o existenciu a meno slovenského národa. Významu tohto jubilea boli si vedomí aj Slováci vo vlasti, aj keď svoju vďačnosť nemohli prejaviť spôsobom, ako by sa to bolo žiadalo a ako by to boli chceli.

Na Slovensku

Žiadalo sa, aby veľké cyrilometodské jubileum oslávili svojmu významu primeraným spôsobom menovite na Slovensku. Slovensko a moravské Slovácko boli jadrom Veľkomoravskej ríše, sem prišli a tu pôsobili i sv. Cyril a Metod. Ich misionárske i kultúrne účinkovanie má preto pre slovenský národný a kultúrny

---

2) Congressus Historiae Slavicae Salisburgensis in Memoriam SS. Cyrilli et Methodii (863-1963). Kongres bol pod protektorátom rakúskeho prezidenta Dr. Adolfa Schärfa. Zásluhu na jeho usporiadaní mal bývalý docent Slovenskej univerzity v Bratislave a terajší docent viedenskej univerzity Dr. František Zagiba, ktorý bol generálnym sekretárom kongresu.

3) Zo Slovákov tu boli prítomní: Dr. H. Bartek, V. Berko, Rev. E. Bujdoš, Dr. J. Cincík, Dr. Ferd. Ďurčanský, Dr. B. Chropovský, Dr. I. Kružliak, Rev. F. Litva S. J., Msgr. Dr. Št. Náhalka, Dr. Št. Ondruš, Dr. Fr. Tiso, Dr. A. Točík a Rev. Št. Zloch.

4) Most 1964, roč. XI, č. 3-4, str. 137-140.

život mimoriadny historický význam, ktorý presahuje rámec slovenských dejín. Príchod svätých bratov k starým Slovienom a ich účinkovanie medzi nimi je najpozoruhodnejším zjavom slovenských dejín vôbec. K veľkým cyrilometodským oslavám na Slovensku zvádzali tiež pamätné miesta z čias Veľkej Moravy, menovite Nitra a Devín.

Napriek týmto faktom komunistický režim z ideologických i politických dôvodov dovolil len rámcove obmedzené oslavy tohto veľkého slovenského a slovanského jubilea. Celoštátne cyrilometodské oslavy usporiadal Ústredný výbor mierového hnutia katolíckeho duchovenstva na pamätnom moravskom Velehrade dňa 9. júla 1963.[5] V skutočnosti to bola len "slávnostná schôdza Celoštátneho mierového výboru katolíckeho duchovenstva na oslavu 1100. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu".[6] Zúčastnili sa na nej "rozšírený Ústredný výbor CMVKD, biskupi a ordinári všetkých diecéz, zahraniční hostia a duchovenstvo z bližšieho a ďalšieho okolia".[7] Vo velehradskej bazilike celebroval sv. omšu rožňavský biskup Dr. Róbert Pobožný. V Slovanskej sále, pred rozšíreným výborom Celoštátneho mierového hnutia katolíckeho duchovenstva, prednášal o životnom diele sv. Cyrila a Metoda docent bratislavskej bohosloveckej fakulty Dr. Alojz Miškovič. Slávnostnú schôdzu za biskupov a ordinárov pozdravil trnavský biskup Dr. Ambróz Lazík. Oficiálny charakter tejto oslave dávala účasť zástupcu pražskej vlády a delegácie ruskej pravoslávnej cirkvi na čele s exarchom arcibiskupom Sergejom.[8] Ako vidno, aktívny podiel na týchto oslavách pripadol hlavne slovenským cirkevným činiteľom. To dokazuje, že katolícka cirkev v Čechách je ešte v horšej situácii ako na Slovensku.

V rámci tradičných slovanských dní na Devíne boli 7. júla 1963 oficiálne oslavy "1100. výročia príchodu byzantskej misie", ktoré spojili s oslavami 250. výročia smrti ľudového hrdinu Jura Jánošíka.[9] Rečníkom bol poverenník SNR pre spravodlivosť Dr. Peter Colotka.[10] Že na jánošíkovské jubileum kládli väčší dôraz ako na cyrilometodské vidieť aj z toho, že tu predviedli operu Jána Cikkera *Jur Jánošík* a nie operu Eugena Suchoňa *Svätopluk*, ktorá bola priliehavejšia pre význam tohto jubilea, i pre

5) Cyrilometodské oslavy na Velehrade (Katolícke noviny, Bratislava) z 21. júla 1963, roč. 78., č. 29, str. 1.

6) Tamže.

7) Tamže.

8) Tamže.

9) Smena (Bratislava) zo 4. júla 1963, roč. XVI., č. 158, str. 5.

10) Pravda (Bratislava) z 8. júla 1963, roč. XLIV., č. 185A, str. 1.

miesto, kde sa oslavy konali. Vhodným miestom pre jánošíkovské oslavy bola Terchová, rodisko Jánošíkovo, ale nie Devín, jedno z najpamätnejších miest z čias Veľkej Moravy.

Na Suchoňovu operu *Svätopluk* v súvislosti s cyrilometodským jubileom upozornil J. Bílek v obrázkovom časopise *Život*[11] v reportáži "Storočie vzkriesenia z hrobu", kde priniesol aj fotografiu Svätopluka (v podaní J. Hadrabu) zo Suchoňovej opery v jej predvedení v SND.

Komunistický režim v jubilejnom cyrilometodskom roku obišiel i tú najsamozrejmejšiu vec na Slovensku: totiž usporiadanie cyrilometodských osláv v staroslávnej Nitre, kolíske slovenského kresťanstva. Michal Kupriak si pri tejto príležitosti sťažoval, že "o historickú Nitru akoby nikto nemal záujem".[12] Dodáva tiež, že boli dokonca jednotlivci, ktorí v rámci "vedeckého ateistického boja" navrhovali zrušiť aj nitriansku diecezálnu knižnicu, ktorá má vyše 100.000 zväzkov, medzi nimi i mnoho vzácnych unikátov.[13] Prečo na pamätnej nitrianskej pôde neusporiadali celonárodné slovenské cyrilometodské oslavy, o tom sa zmienili viacerí autori.[14] Priznávajú, že to boli politické dôvody: nechceli vyvolávať spomienku na mohutnú národnú manifestáciu počas Pribinových slávností v Nitre roku 1933, ktorá mala jasný protivládny charakter a vyznela ako autonomistická demonštrácia za politickú samosprávu Slovenska. K Pribinovým oslavám z r. 1933 sa Alena Bartlová[15] vracala dokonca roku 1964, pričom tiež poukazuje na rozpory medzi pražskou vládou a slovenskými autonomistami už pri prípravách týchto osláv a potom tiež počas ich priebehu.

Po celoštátnych oslavách mierového hnutia katolíckeho duchovenstva na Velehrade[16] boli na Slovensku diecézne cyrilometodské zasadnutia v Nitre, Bratislave, Košiciach a Rožňave. Boli

11) Život (Bratislava) z 1. júla 1963, roč. XIII., č. 27, str. 4.

12) Michal Kupriak: Veľká Morava a Nitra (Kultúrny život, Bratislava zo 6. júla 1963, roč. XVIII., č. 37, str. 9.

13) Tamže.

14) Michal Kupriak: tamže. Peter Ratkoš: K problematike Veľkej Moravy (Kultúrny život z 26. októbra 1963, roč. XVIII., č. 43, str. 10). Alena Bartlová: Pribinove oslavy v Nitre v roku 1933 (Svet vedy (Bratislava), roč. XI., č. 6 (jún 1964), str. 321-323).

15) Tamže.

16) Oslavy na Velehrade usporiadali namiesto nedele (7. júla 1963) v utorok (9. júla), čo bolo výhodnejšie pre duchovenstvo, ale znemožnili tak väčšiu účasť pospolitého ľudu. — V nedeľu 7. júla 1963 čítali pastiersky list katolíckych biskupov k cyrilometodskému výročiu vo všetkých katolíckych kostoloch.

to oslavy pre diecézne kňazstvo. Odzneli na nich prejavy slovenských biskupov (Dr. Eduarda Nécseya, Dr. Ambróza Lazíka a Dr. Róberta Pobožného), kapitulárnych vikárov (Štefana Onderku a Zoltána Beláka) a kňazov zapojených do celoštátneho mierového hnutia (Dr. Alex. Horáka, Juraja Macáka, Dr. Alojza Miškoviča a Kolomana Štefku) o sv. Cyrilovi a Metodovi a ich činnosti na Veľkej Morave. Tieto obmedzené slávnosti boli miestami spestrené hudobnými vložkami a recitáciami príležitostných básní Harantových, Hlbinových, Miškovičových alebo recitovaním ukážok z Hollého a Hviezdoslava.[17]

Pre režim bolo toto veľké cyrilometodské jubileum zrejme nepríjemné, lebo ukazuje, že počiatky slovenskej kultúry a dejiny Veľkej Moravy sú úzko spiate s kresťanstvom a Rímom. Ale napriek tomu početné slovenské noviny[18] a časopisy[19] venovali tomuto jubileu pozornosť čolen jedným článkom. Pochopiteľne, *Katolícke noviny* venovali mu najviac pozornosti, a to nielen v období sviatku sv. Cyrila a Metoda[20], ale aj v nasledujúcich týž-

---

17) Katolícke noviny (Bratislava) z 28. júla 1963, ročník 78., č. 30, str. 4.

18) **Ľud** (Bratislava) z 9. júla 1963, roč. XVI., č. 161, str. 1, prináša len krátky referát o devínskych oslavách.

Práca (Bratislava) z 8. júla 1963, roč. XVIII., č. 160, str. 4, prináša príspevok Dr. Petra Ratkoša: O územnom rozsahu Veľkej Moravy.

Pravda (Bratislava) zo 6. júla 1963, roč. XLIV., č. 183A, str. 4, prináša príspevok Dr. Jána Dekana: Živý odkaz 1100ročnej minulosti.

Pravda zo 7. júla 1963, roč. XLIV., č. 184A, str. 2, prináša príspevok Andreja Mráza: Výročie vzniku slovanského písomníctva.

Rudé právo (slov. vydanie) z 5. júla 1963, č. 183, str. 4, prináša príspevok Vladimíra Vavřínka: Význam byzantskej misie.

Sloboda (Bratislava) zo 7. júla 1963, roč. XVIII., č. 27, str. 1, prináša nepodpísaný príspevok: Pramene slovanského písomníctva.

Roľnícke noviny (Bratislava) zo 6. júla 1963, roč. XVIII., č. 160, str. 3, prinášajú príspevok D. Jána Stanislava: Začiatky slovanského písomníctva na Veľkej Morave.

19) **Učiteľské noviny** (Bratislava) z 18. júla 1963, roč. XIII., č. 28-29, str. 5, prinášajú príspevok Dr. Jozefa Butvina: Cyrilometodská misia a tradícia v našich dejinách.

Svet vedy, roč. X., jún 1963, str. 321-329, prináša príspevok Dr. Jána Tibenského: Veľkomoravská a cyrilometodská tradícia v našich dejinách.

Slovenský jazyk a literatúra v škole, roč. X., č. 1-2 (sept.-okt. 1963), str. 1-9, má príspevok Dr. Eugena Paulínyho: Veľké jubileum.

20) **Katolícke noviny** (Bratislava) zo 7. júla 1963, roč. 78., č. 27, venujú takmer celé číslo cyrilometodskému jubileu. Nachádzame tu tieto príspevky s cyrilometodským obsahom: Dr. Mikuláš Višňovský: Naši veľkí učitelia (str. 1); Koloman Štefko: Vzácni bratia (str. 1); Apoštoli Slovienov (str. 3, pravdepodobne príspevok Dr. Alojza Miškoviča, hoci je nepodpísaný, pozn. autora); Ján Haranta: K našim apoštolom (báseň, str. 4); P. G. Hlbina: Jubileum (báseň, str. 4); Dr. Anton Ba-

dňoch.[21] Verejnosť sa tak mohla pomerne dosť dozvedieť o cyrilometodskom diele a jeho význame pre slovenský národ, aj keď nemala možnosť manifestačným spôsobom prejaviť vďačnosť svojim vierozvestom a zakladateľom slovenskej písomnosti.

Je pozoruhodné, že práve najvýznamnejšie slovenské kultúrno-literárne časopisy (Slovenské pohľady a Kultúrny život) cyrilometodské jubileum viac-menej obišli mĺčky. Kým *Kultúrny život* v lete 1963 venoval tomuto jubileu aspoň okrajovú poznámku Michala Kupriaka[22], *Slovenské pohľady* si ho nevšimli vôbec. Zato však v júlovom čísle (1963) v troch príspevkoch venovali pozornosť komunistickému *Davu* a v augustovom čísle (1963) nezabudli ani na matičné[23] ani na jánošíkovské[24] jubileum a prirodzene tiež nie na výročie "Slovenského národného povstania".

Kultúrny život neskoršie, v októbri, novembri a decembri, dotýka sa cyrilometodského jubilea, hoci len okrajove, príspevkami Petra Ratkoša[25], Jána Stanislava[26], Mikuláša Bašu a Štefana Janšáka. Ratkoš[27] tu zhrňuje nové pohľady na Veľkú Moravu vo svetle posledných, najmä archeologických objavov, a v skratke sa dotýka aj Pribinových osláv v Nitre roku 1933. Stanislavov príspevok je iba polemickou poznámkou na Ratkošov dohad, že Pribina mohol byť nezákonným synom. Pod titulom "Budujeme národný veľkomoravský pamätník"[28] nachádzame v *Kultúrnom živote* zaujímavé príspevky Mikuláša Bašu[29] a Šte-

---

gin: Veľkomoravské kostoly vo svetle archeologických vykopávok (str. 4). Okrem toho prinášajú 10 reprodukcií s cyrilometodským motívom. Na 1. strane majú reprodukciu známeho obrazu sv. Cyrila a Metoda od Maxa Schurmanna.

21) **Katolícke noviny** sa vracali k cyrilometodskému jubileu aj v nasledujúcich číslach. V čísle 28 zo 14. júla 1963 prinášajú Pastiersky list k 1100. výročiu príchodu sv. Konštantína-Cyrila a sv. Metoda na Veľkú Moravu (str. 1. a 3.). V čísle 29 z 21. júla 1963 prinášajú zas obsiahly referát o cyrilometodských oslavách na Velehrade (str. 1).

22) Michal Kupriak: Veľká Morava a Nitra (Kultúrny život zo 6. júla 1963, roč. XVIII., číslo 37, str. 9).

23) Sto rokov od založenia Matice slovenskej (1863).

24) 250 rokov od smrti slovenského legendárneho ľudového hrdinu Jura Jánošíka.

25) Peter Ratkoš: K problematike Veľkej Moravy (Kultúrny život z 26. októbra 1963, roč. XVIII., č. 43, str. 10).

26) Ján Stanislav: Pribina nezákonný syn? (Kultúrny život z 29. novembra 1963, roč. XVIII., č. 45, str. 4).

27) Tamže.

28) **Kultúrny život** zo 7. decembra 1963, roč. XVIII., č. 49, str. 7.

29) Mikuláš Bašo: Aké budú osudy víťazného návrhu (Kult. život zo 7. decembra 1963, č. 49, str. 7).

fana Janšáka[30], z ktorých sa dozvedáme, že vláda ČSSR vypísala súťaž na Národný kultúrny pamätník vo Valoch medzi slovenskými Kopčanmi a moravskými Mikulčiciami a že celú túto oblasť vyhlásila za "národnú kultúrnu pamiatku".[31] Zo súťaže vyšiel víťazne návrh slovenských inžinierov-architektov Tibora Alexyho, Milana Kodoňa a Jána Lichnera zo Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. Janšák sa pozastavuje nad tým, že vstup do chystaného pamätníka má byť len jeden, a to zo západnej strany. Píše, že sa tým "Národný kultúrny pamätník" obracia k Slovensku chrbtom"[32], pričom pripomína, že aj sv. Cyril a Metod prišli k nám z východu.

Z časopisov vychádzajúcich na Slovensku najväčšiu pozornosť cyrilometodskému jubileu venoval mesačník katolíckeho duchovenstva *Duchovný pastier*. V ročníku 1963 takmer v každom čísle prinášal zaujímavé články a štúdie venované tomuto jubileu. Na stránkach tohto časopisu stretáme sa s menami známych šíriteľov cyrilometodského kultu na Slovensku v jubilejnom roku 1963. Sú to menovite Dr. Alojz Miškovič, Vševlad J. Gajdoš, Dr. Michal Krovina, Dr. Alojz Martinec, Dr. Ignác Gašparec, Ferdinand Javor, František A. Kišiday, Dr. Jozef Ligoš, Dr. Jozef Uhrín a iní. Redakcia *Duchovného pastiera* vydala v lete 1963 jubilejné cyrilometodské číslo (6-8)[33] v rozsahu 70 strán, čo je

---

30) Štefan Janšák: Chrbtom k východu (Kult. život zo 7. decembra 1963, č. 49, str. 7).

31) Vláda sa k tomu rozhodla na základe vyhlásenia Dr. Jozefa Poulíka (Brno), ktorý tvrdí, že Valy sú takmer s definitívnou platnosťou sídlom Rastislavovým a Metodovým a teda centrom Veľkej Moravy (Kult. život zo 7. decembra 1963, č. 49, str. 7).

32) **Kultúrny život** zo 7. decembra 1963, č. 49, str. 7.

O víťaznom projekte bratislavských architektov obšírne referoval aj denník **Ľud** zo 6. októbra 1964, pod názvom "Kultúrny pamätník v Mikulčiciach".

33) Jubilejné číslo "Duchovného pastiera" (Bratislava), roč. 38., č. 6-8 (jún-október), str. 103-173 obsahuje tieto cyrilometodské príspevky: Dr. Ambróz Lazík, biskup trnavský: Krásne svetlá otčiny; Alojz Miškovič: Metodovo arcibiskupstvo; Dr. Mikuláš Višňovský: Vzťah solúnskych bratov k rímskemu prestolu; P. G. Hlbina: Vierozvesti; Dr. Cyril Dudáš: De spirituali ss. Cyrilli et Methodi heredidate; Dr. Jozef Uhrín: Analógia v cyrilometodskej teológii; Alojz Miškovič: Prvá naša spisovná reč; Dr. Alojz Martinec: Starozákonné motívy v Živote Konštantínovom a v Živote Metodovom; Dr. Jozef Ligoš: Osobnosť sv. Cyrila a Metoda v liturgii; Dr. Michal Krovina: Počiatky slovanskej liturgie v Chorvátsku; František A. Kišiday: Konštantínov Proglas a Metodova neznáma Homilia; Dr. Július Kálman: Úcta sv. Cyrila a Metoda v čs. výtvarnom umení; Dr. Jozef Straka: Princíp ľudovosti v diele Cyrila a Metoda; Koloman Štefko: Ó, krásne svetlá otčiny; Dr. Karol Horváth: Sv. Metod ako právnik; Ferdinand Javor: Staroslovienske

na dané možnosti tohto časopisu nielen vec mimoriadne záslužná, ale aj obdivuhodná. Toto číslo *Duchovného pastiera* prináša aj celý rad reprodukcií cyrilometodských motívov.[34] Cenné príspevky k cyrilometodskému jubileu 1963 nachádzame aj v posledných dvoch číslach *Duchovného pastiera* z roku 1963, v čísle 9. a 10.[35] Viaceré príspevky v *Duchovnom pastieri* nemajú len informačnú a poučnú funkciu, ale sú tiež cenným obohatením vedeckých poznatkov o cyrilometodskom diele. Cyrilometodské príspevky nachádzame v tomto časopise aj roku 1964.

Do osláv cyrilometodského jubilea sa v povolenej obmedzenej miere zapojila aj evanjelická cirkev a. v. na Slovensku. Už 22. mája 1963 na Slovenskej evanjelickej bohosloveckej fakulte v Bratislave bola cyrilometodská slávnosť, na ktorej bol slávnostným rečníkom dekan Pravoslávnej bohosloveckej fakulty z Prešova, prof. Dr. A. Mihaľov. Bola to oficiálna cyrilometodská slávnosť slovenskej evanjelickej cirkvi a. v., na ktorej sa zúčastnili aj zá-

---

písmo, glagolika a cyrilika; Dr. Ignác Gašparec: Cyrilometodská tradícia v slovenskej spisbe; Ján Ďurica: Životná púť solúnskych bratov; Alojz Miškovič: Život Metodov; Michal Zajac: Literárna činnosť sv. Cyrila a Metoda; Dr. Július Gábriš: Cyrilometodský základ cirkevnej organizácie v Novom Meste n. Váhom; Július Kupča: Smrť, pohreb a ostatky sv. Metoda.

34) Na titulnej strane tohto čísla je fotografická montáž (s podkladom strany z Assemaniho evanjeliára zo zač. XI. st.) nástennej maľby Jána Koehlera vo svätyni kostola v Bystřici pod Hostýnom z r. 1935. Ďalej tu nachádzame reprodukcie kartónov Jaroslava Vodrážku s postavami sv. Cyrila a Metoda na oknách kostola v Českom Tešíne z rokov 1947-48; reprodukciu knižnej drobnomaľby s podobami sv. Cyrila a Metoda z tzv. olomouckého misála z 15. st.; reprodukcie sôch vierozvestov od Ondreja Zohnera stojace pri ceste pod hradom Buchlov na Morave; reprodukciu ľudovej maľby na skle z 19. st. s postavami sv. Cyrila a Metoda pri krste českého kniežaťa Bořivoja (zo zbierok levočského múzea); reprodukciu obrazu Jozefa Božetecha Klemensa s postavami sv. Cyrila a Metoda; litografiu diplomu Matice slovenskej s postavami sv. Cyrila a Metoda z r. 1863; reprodukciu kameňotlače Jána Koehlera s postavami sv. Cyrila a Metoda z Holešova z r. 1913; reprodukciu sôch sv. Cyrila a Metoda od Alojza Rigeleho v kostole milosrdných bratov v Bratislave z r. 1927; reprodukciu návrhu na cyrilometodskú medajlu od Fraňa Štefunku z r. 1939; reprodukciu sádrovej hlavy sv. Cyrila zo štúdie k pomníku sv. vierozvestov od Fraňa Gibalu z r. 1941; a reprodukciu olejového obrazu sv. Cyrila a Metoda od Martina Benku z r. 1950.

35) V týchto číslach **Duchovného pastiera** nachádzame tieto príspevky s cyrilometodským motívom: Ján Haranta: Najsviatočnejšia báseň; Alojz Miškovič: Gorazd, prvý po mene známy kňaz a svätec slovenský; Alojz Gocník: Slovienska liturgia; Dr. Michal Krovina: Boj o slovanský liturgický jazyk u južných Slovanov; Vševlad J. Gajdoš: Úryvok z legendy o sv. Cyrilovi; Ján Decheť: Doba cyrilometodská.

stupcovia tejto cirkvi na čele s jej generálnym biskupom, Dr. Jánom Chabadom.[36]

Cirkevné listy, mesačník Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. spomenuli cyrilometodské jubileum v júnovom čísle cenným príspevkom Dr. Jána Petríka o staroslovienskej bohoslužbe[37] a príležitostnou cyrilometodskou básňou Tomáša Gálla.[38] *Cirkevné listy* vychádzajú 20. každého mesiaca a preto venovali pozornosť tomuto významnému jubileu už v júnovom čísle. Dr. Petrík uzaviera svoj príspevok, v ktorom oceňuje nábožensko-kultúrne dielo solunských bratov slovami: "Buď požehnané bohoslužobné dielo slovanských apoštolov u nás i pri tohtoročnom významnom jubileu."[39]

Pravoslávna cirkev, ktorá na Slovensku vznikla r. 1950 na politický príkaz, stala sa nástupkyňou gréckokatolíckej cirkvi.[40] Prešovské biskupstvo po druhej svetovej vojne (od 15. januára 1946) prebralo cirkevnú správu všetkých gréckokatolíckych farností na území celého Česko-Slovenska. Tak sa aj právomoc pravoslávnej cirkvi po jej ustanovení preniesla na územie celého štátu. Stalo sa tak po sjazde gréckokatolíckeho duchovenstva a laikov 28. apríla 1950 v Prešove, na ktorom na úradný politický príkaz zrušili Užhorodskú úniu z r. 1646-49 a vrátili sa do "pradedovskej pravoslávnej viery". Bol to len neskoro vykonaný zámer ruského pravoslávneho patriarchátu z roku 1943 odtrhnúť slovenských gréckokatolíkov od Ríma.[41] V tomto protirímskom duchu niesli sa roku 1963 aj cyrilometodské oslavy pravoslávnej cirkvi na Slovensku. Prejavy, ktoré tu odzneli, mali niekedy silnejšiu protirímsku a politickú tendenciu[42] ako snahu uctiť pamiatku svätých vierozvestov a učiteľov Slovanstva, sv. Cyrila a Metoda. Napriek tomu treba zaznamenať aj prejavy pravoslávnej

---

36) V duchu odkazu sv. Cyrila a Metoda (Odkaz sv. Cyrila a Metoda (Prešov), roč. IX., č. 7/1963, na 2. strane obálky).

37) Dr. Ján Petrík: Staroslovienska bohoslužba (Cirkevné listy, Bratislava, roč. 76., č. 6, str. 88-91).

38) Tomáš Gáll: Na pamiatku slovanských vierozvestov (Cirkevné listy, tamže, str. 92).

39) Tamže, str. 91.

40) Michal Lacko S. J.: Gréckokatolíci na východnom Slovensku bezprávni (Most, Cleveland, O., 1960, roč. 7., č. 3-4, str. 105-130).

41) Už predtým sa jej pod tlakom podarilo zrušiť Úniu s Rímom v Haliči (1946), v Rumunsku (1948), na Karpatskej Ukrajine (1949).

42) Takou bola aj prednáška Dr. A. Mihaľova na cyrilometodskej slávnosti na Slovenskej ev. bohosloveckej fakulte v Bratislave 22. mája 1963 (Odkaz sv. Cyrila a Metoda (Prešov), roč. IX., č. 7/1963, na druhej strane obálky).

cirkvi na Slovensku k cyrilometodskému jubileu roku 1963, lebo aj tie prispeli k šíreniu cyrilometodského kultu medzi Slovákmi a posilňovali vedomie, že prijatím kresťanskej viery z rúk sv. Cyrila a Metoda boli položené aj základy slovenskej písomnej kultúry.

Pri ukončení akademického školského roku 1962-63 na pravoslávnej bohosloveckej fakulte v Prešove boli dňa 27. júna cyrilometodské slávnosti[43] v aule biskupskej rezidencie za účasti predstaviteľov pravoslávnej cirkvi v ČSSR a hostí zo slovenskej evanjelickej cirkvi a. v.[44] ako aj zástupcov politickej správy. Slávnostný prejav povedal Dr. E. Kačur. Poslucháči bohosloveckej fakulty spestrili program spevnými a recitačnými vložkami a prof. Podhájecký zahral vlastnú skladbu "Poem sv. Cyrila a Metoda".[45]

Dňa 7. júla 1963 boli vo všetkých pravoslávnych farnostiach na Slovensku slávnostné bohoslužby na česť pamiatky "sv. slovanských apoštolomrovných Cyrila a Metoda".[46] Súčasne v kostoloch čítali "Posolstvo Posv. Synody pravoslávnej cirkvi v ČSSR duchovenstvu a veriacim k 1100. výročiu príchodu sv. Cyrila a Metoda na Moravu roku 863".[47]

Časopis *Odkaz sv. Cyrila a Metoda,* orgán pravoslávnej cirkvi, venoval cyrilometodskému jubileu značnú pozornosť. Už v marcovom čísle tohto časopisu Darina Gerberyová uverejňuje báseň "Sv. Cyril a Metod"[48] a stručný životopis oboch svätcov. V nasledujúcich číslach nachádzame viaceré príspevky[49] k cyrilometodskému jubileu, niekedy, pravda, s neskrývanou politickou a protirímskou tendenciou. Je to zrejmé najmä na príspevku

---

43) Cyrilometodské slávnosti na PBF (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 8/1963, str. 189-191).

44) Slovenskú evanjelickú cirkev a. v. tu zastupovali biskup Dr. Št. Kátlovský a dekan evanjelickej fakulty v Bratislave Dr. Michalko (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 8/1963, str. 190).

45) —NC—: Cyrilometodské oslavy na PBF (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 8/1963, str. 190).

46) Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., 8/1963, str. 191.

47) Tamže, č. 7/1963, str. 145-147.

48) Darina Gerberyová: Sv. Cyril a Metod (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 3/1963, str. 61.)

49) Dr. Andrej Mihalov: Veľké jubileum (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 5/1963, str. 102-105).

Dr. Eliáš Kačur: Význam pôsobenia sv. Konštantína a Metoda pre pravoslávnu cirkev (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 6/1963, str. 126-128 a pokračovanie v č. 8/1963, str. 174-175 a v č. 10/1963, str. 221-223).

Cyrila[50], ktorý vyzdvihuje pravoslávnu cirkev v ČSSR ako pravú dedičku učenia sv. vierozvestov, na príspevku Dr. Kačura[51], ktorý vyhľadáva protirímske prvky v činnosti sv. bratov a v menšej miere možno to vidieť aj na iných príspevkoch, ba dokonca aj na posolstve synódy pravoslávnej cirkvi k cyrilometodskému jubileu.

V literárnej tvorbe na Slovensku roku 1963 nachádzame cyrilometodské motívy iba v básňach P. G. Hlbinu "Vierozvesti"[52] a "Jubileum"[53], Jána Harantu "Najsviatočnejšia báseň"[54] a "K našim apoštolom"[55], Tomáša Gálla "Na pamiatku slovanských vierozvestov"[56], Dariny Gerberyovej "Sv. Cyril a Metod"[57] a v nepublikovanej básni Alojza Miškoviča.[58]

V jubilejnom cyrilometodskom roku pozoruhodnú činnosť vyvinuli slovenskí historikovia a archeológovia. Súborný obraz o ich činnosti podal Michal Lacko S. J. v *Moste*[59] už roku 1964. Ich práce uvádzam aj na tomto mieste, lebo ide zväčša o zaujímavé a cenné štúdie, ktoré sú ďalším obohatením slovenskej cyrilometodskej literatúry.

Sborník *Apoštoli Slovienov*[60] k 1100. výročiu príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu vydal SSV, Trnava 1963.

Cyril: Príchod sv. vierozvestov Cyrila a Metoda na Moravu (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 7/1963, str. 147-149).

Dr. P. Kernaševič: Sv. Metod obžalovaný v Ríme (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 9/1963, str. 198-200).

Dr. Št. Balogh: Úcta slovanských národov k svätým Cyrilovi a Metodovi (Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 11/1963, str. 246-248).

A. F. H.: Prekladateľská činnosť sv. Cyrila a Metoda (tamže, str. 251-252).

50) Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 7/1963, str. 148.

51) Tamže, č. 10/1963, str. 221-222.

52) Duchovný pastier, roč. XXXVII., č. 6-8, str. 113.

53) Katolícke noviny zo 7. júla 1963, roč. 78., č. 27, str. 4.

54) Duchovný pastier, roč. XXXVII., č. 9, str. 171-172.

55) Katolícke noviny zo 7. júla 1963, roč. 78., č. 27, str. 4.

56) Cirkevné listy, roč. 76., jún 1963, str. 92.

57) Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 3/1963, str. 61.

58) Katolícke noviny z 28. júla 1963 (roč. 78., č. 30, str. 4) v referáte o cyrilometodských oslavách v diecézach spomínajú aj báseň Alojza Miškoviča, ktorú recitovali pri oslavách.

59) Michal Lacko: Bibliografia slovenských publikácií z príležitosti cyrilometodského jubilejného roku 1963 (Most 1964, roč. 11., č. 1-2, str. 54-58).

60) Obsahuje tieto príspevky: Alexander Horák: Medzinárodný význam cyrilometodského diela (str. 5-15); Mikuláš Mišík: Politické a cirkevné postavenie Veľkej Moravy pred príchodom Cyrila a Metoda (str. 16-25); Alojz Miškovič: Apoštoli Slovienov (str. 27-119); Ján Pöstényi: Cyrilometodská tradícia na Slovensku (str. 120-132); Michal Krovina: Starosloviensky preklad sv. Písma (str. 133-140); Karol Markovič: Byzantské prvky v cyrilometodskej úcte na Slovensku (str. 141-

Sborník má 156 strán + 16 obrázkových príloh. Na prebale je farebná reprodukcia sv. Cyrila a Metoda od Martina Benku z r. 1949. Sborník *Veľká Morava a naša doba.*[61] K 1100. výročiu príchodu Cyrila a Metoda vydala Osveta, Bratislava 1963, str. 254 + 32 strán obrázkových príloh. (Sú to reprodukcie predmetov z čias Veľkej Moravy, nájdených pri vykopávkach na Slovensku, na Morave a v Maďarsku.) Na prebale má reprodukciu obrazu sv. Cyril a Metod na Slovensku od Martina Benku. Je to cenný sborník, ale niektoré príspevky sú aj tu poznačené schématickým politickým postojom ku kresťanstvu a k nekomunistickému spoločenskému zriadeniu. Sborník *Kapitoly z dejín Nitry.*[62] K 1100. výročiu príchodu Cyrila a Metoda vydal Pedagogický inštitút v Nitre, Nitra 1963, str. 328 + 31 strán ilustrácií. Sborník nemá obsahove nič spoločného s cyrilometodskou dobou. *Konferencia o Veľkej Morave a Byzantskej misii.* Brno-Nitra 1.-4. X. 1963. Referáty.[63] Vydal Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre ako rukopis, strán 140. Peter Ratkoš: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*[64], vydala Slovenská akadémia vied, Bratislava 1963, strán 384 + 20 ilustrácií. Je to cenný sborník prameňov k dejinám Veľkej Moravy. Bohuslav Chropovský: *The Situation of Nitra in the Light of Archeological Finds.*[65] Histo-

---

145); Václav Ryneš: Cyrilometodská tradícia v českom národe (str. 146-148); Ján Švec Bilý: Pramene k cyrilometodskému odboru (str. 149-154).

61) Obsahuje tieto príspevky: Dr. Peter Ratkoš: Veľká Morava a činnosť Konštantína a Metoda (str. 12-56); Dr. Ján Tibenský: Veľkomoravská a cyrilometodejská tradícia v živote slovenskej feudálnej spoločnosti (str. 58-84); Dr. Ján Tibenský: Veľkomoravská a cyrilometodejská tradícia v období počiatkov slovenského národného obrodenia (str. 86-114); Karol Rosenbaum: Hollého epos o Cyrilovi a Metodovi (str. 116-133); Dr. Jozef Butvin: Veľkomoravská a cyrilometodejská tradícia u štúrovcov (str. 136-159); Dr. Andrej Mráz: K zmyslu cyrilometodejskej idey na Slovensku v druhej polovici 19. storočia (str. 162-182); Miroslav Kropilák: Veľkomoravská a cyrilometodská tradícia po vzniku ČSR (str. 184-198); Dr. Ľudovít Holotík: Veľkomoravská tradícia a dnešok (str. 200-212).

62) Obsah tohto sborníka neuvádzame, lebo okrem podtitulu neprináša nič cyrilometodského.

63) Obsahuje iba jeden príspevok slovenského autora: Peter Ratkoš: Východné oblasti Veľkej Moravy a starí Maďari (str. 103-116).

64) Obsahuje tieto tri časti: 1. Dokumenty týkajúce sa Slovanov v strednej Európe v období pred Veľkomoravskou ríšou, 2. Dokumenty týkajúce sa Veľkomoravskej ríše, a to: dokumenty latinské, staroslovenské, grécke a arabské; 3. Dokumenty týkajúce sa zániku Veľkomoravskej ríše.

65) Chropovský tu vo svetle archeologických nálezov hodnotí postavenie Nitry vo Veľkej Morave.

rica VIII. (Separatum). Vydalo Nakladateľstvo Československej akadémie vied, Praha 1964, strán 33. Je to archeologická štúdia a činnosti sv. Cyrila a Metoda sa priamo nedotýka. Prináša 26 zaujímavých fotografií archeologických nálezov a iných dokumentov, týkajúcich sa starej Nitry.

V slovenčine vyšla tiež populárna štúdia českých autorov *Veľká Morava. Tisícročná tradícia štátu a kultúry.*[66] Vydala Československá akadémia vied, Praha 1963, strán 114. Je tu zrejmá tendencia predstaviť Cyrila a Metoda ako "upevňovateľov progresívnejšieho spoločenského poriadku" (Böhm), pričom oceňuje tiež vplyv cyrilometodského diela na vznik a vývin národného jazyka (Havránek).

Politický propagačný charakter a protirímsku tendenciu majú príspevky Jána Kopolovića[67] a Ilju Kačura[68] v pravoslávnom kalendári na rok 1964. M. Lacko tvrdí, že obaja autori sú Neslováci.[69] Vanie z nich ten istý duch ako z príspevkov v časopise *Odkaz sv. Cyrila a Metoda.*[70]

Významným príspevkom na uctenie diela a pamiatky sv. Cyrila a Metoda bol *Pastiersky list katolíckych biskupov* (slovenských i českých[71]), ktorý pri príležitosti cyrilometodského jubilea 7. júla 1963 čítali vo všetkých katolíckych kostoloch. Tento Pastiersky list bol otvoreným verejným prejavom, že Slováci sa neprestajne hlásia k veľkému cyrilometodskému dedičstvu.

K cyrilometodskému jubileu roku 1963 vydali v ČSSR aj dve pamätné známky[72], jednu s mapou moravsko-slovenského územia s prsteňom z mikulčických nálezov a druhú s vyobrazením sokolníka z vykopávok pri Starom Meste na Morave.

---

66) Obsahuje príspevky týchto autorov: Jaroslav Böhm (úvod); Václav Vaněček: Štát Moravanov — Veľkomoravská ríša; Jozef Poulík: Stará Morava vo svetle najnovších archeologických objavov; Bohuslav Havránek: Počiatky slovanského písma a písanej literatúry v dobe veľkomoravskej; Josef Kolejka: Cyrilometodejská tradícia v druhej polovici 19. storočia. — Nachádzame tu tiež 28 fotografií archeologických nálezov z vykopávok na východnej Morave.

67) Jozef Kopolovič: Cyrilometodejské dedičstvo (Pravoslávny kalendár na rok 1964, str. 47-57. Vydala Pravoslávna cirkev v Československu, v cirkevnom nakladateľstve v Bratislave).

68) Ilja Kačur: Cyrilometodská tradícia na Východnom Slovensku (Pravoslávny kalendár na rok 1964, str. 111-122).

69) Michal Lacko: Bibliografia slovenských publikácií... (Most 1964, roč. 11., č. 1-2, str. 58).

70) Viď pozn. č. 49-51.

71) Katolícke noviny zo 14. júla 1963, roč. 78., č. 28, str. 1 a 3.

72) Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. IX., č. 7/1963, 3. str. obálky.

Slovenská akadémia vied a Slovenská národná rada (odbor školstva a kultúry) usporiadali pri tejto príležitosti v Nitre pozoruhodnú výstavu o Veľkej Morave.[73] Táto výstava bola neskoršie prenesená tiež do Prahy a Bratislavy. Mali ju preniesť tiež do Viedne a Mníchova, a ako píše Alojz Miškovič[74], aj do Kahyri. Do roku 1965 ju v zahraničí neukázali nikde.

Anton Točík, ktorý bol jedným z iniciátorov tejto výstavy, píše, že sa ňou "aj Slovensko dôstojne zapojí do osláv 1100ročného jubilea príchodu Cyrila a Metoda, ktoré sa roku 1963 a 1964 konajú na celom svete".[75] K výstave vydali aj sprievodný katalóg, pohľadnice a iné tlačivá.

Archeologické nálezy z Mikulčíc, Pohanska a Starého Mesta na Morave boli už roku 1963 vystavené v Brne. Roku 1964 ich zahrnuli tiež do výstavy v Nitre, ktorá bola asi o 1000 m² väčšia. Nitrianska výstava obsahovala predovšetkým predmety zo Slovenska, menovite z Nitry a okolia, ktoré slúžili ako dokumenty o hospodárskom, spoločenskom, kultúrnom a umeleckom živote starých Slovienov. To, čo bolo pravým dôvodom cyrilometodského jubilejného roku, tojest činnosť sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave, bolo tu zobrazené pomerne málo. Zato však aj Miškovič[76] poznamenáva, že "kultúrny a náboženský čin sv. Cyrila a Metoda... najmä v čase osláv 1100. výročia ich príchodu do Rastislavovej krajiny" stál v popredí "záujmu celej Európy, ba celého sveta". Miškovič tiež zdôrazňuje, že na tejto výstave sa po prvý raz so svojimi výsledkami predstavuje slovenská archeológia.[77]

Inak pozoruhodnejších cyrilometodských prejavov v jubilejnom roku 1963-1964 na Slovensku nebolo. Ojedinele, zo zahraničných rozhlasových staníc a sem-tam aj zo zahraničných slovenských cyrilometodských publikácií a časopisov mohli sa Slováci vo vlasti dozvedať aj o veľkých i menších oslavách, ktoré v jubilejnom roku usporiadali Slováci v zahraničí na počesť svojich vierozvestov a zakladateľov slovenskej písomnosti. Okrem toho pri príležitosti cyrilometodských osláv v Ríme (11.-15. septembra 1963) početní zahraniční Slováci, menovite z USA a Kanady,

---

73) Dr. Anton Točík: K výstave "Veľká Morava" v Nitre (Svet vedy, apríl 1964, roč. XI., č. 4, str. 193-200).

74) Duchovný pastier, roč. XXXIX., máj 1964, č. 5, str. 134.

75) Dr. Anton Točík: tamže.

76) Duchovný pastier, roč. XXXIX., máj 1964, str. 134.

77) Tamže.

navštívili Slovensko, kde hovorili aj o tom, ako veľkolepe svätia cyrilometodské jubileum v zahraničí.

V zahraničí

Na cyrilometodský jubilejný rok 1963 pripravovali sa Slováci v zahraničí od jesene 1959.[78] Iniciatívu tu malo Slovenské katolícke ústredie v Ríme. Prípravy cyrilometodských osláv otvoril biskup Andrej G. Grutka (Gary, Ind.) za svojej návštevy v Ríme (10. okt. 1959) bohoslužbami v kaplnke sv. Cyrila a Metoda pri bazilike sv. Klementa. Biskup A. Grutka prevzal tiež hlavný protektorát pripravovaných osláv v Ríme i v USA.

Od začiatku príprav cyrilometodských slávností šlo o dve zásadné myšlienky: o duchovnú obnovu podľa života a príkladu svätých bratov a o zvečnenie cyrilometodskej úcty u Slovákov vybudovaním slovenského Ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Akciu duchovnej obnovy viedol v slovenskom vysielaní vatikánskeho rozhlasu Msgr. Štefan Náhalka. Mesačník *Hlasy z Ríma* i katolícky týždenník *Jednota* (USA) prinášali v každom čísle náboženskú úvahu v tomto duchu. Tomuto cieľu slúžilo aj uverejňovanie Lackovho životopisu sv. Cyrila a Metoda[79] na pokračovanie v *Hlasoch z Ríma*. Ústav sv. Cyrila a Metoda má slúžiť ako malý seminár pre výchovu kňazov pre Slovákov v zahraničí a súčasne vychovávať kňazov pre Slovensko. Okrem toho má byť centrom náboženskej a kultúrnej činnosti slovenských katolíkov v zahraničí. Popritom sledovala sa založením tohto Ústavu aj prestížna národno-politická otázka. V Ríme, ako stredisku katolíckeho sveta, majú skoro všetky európske národy svoje ústavy, kolégiá, hospíciá a pod. Pochopiteľne, že takýto ústav chceli mať aj Slováci. Bolo to túžbou slovenských katolíkov už po niekoľko generácií.

Myšlienka vybudovania slovenského Ústavu sv. Cyrila a Metoda našla v jubilejnom cyrilometodskom roku medzi Slovákmi v zahraničí veľký ohlas a oduševnenie. No bolo by vari zostalo len pri túžbach a nadšení, keby sa osv. pán opát Teodor G. Kojiš, O.S.B. a komunita slovenských otcov benediktínov nebola ujala tejto myšlienky a dala jej finančný základ ($50,000). Po tomto čine slovenských benediktínov myšlienka Ústavu dostala nielen krídla, ale aj vážnosť a nádej na svoje realizovanie. Potom Združenie slovenských katolíkov v USA začalo organizovať veľkú

78) Dr. Imrich Kružliak: Písomné a výtvarné prejavy cyrilometodského kultu u Slovákov (Most 1963, roč. X., č. 1-4, str. 121-139).
79) Michal Lacko: Sv. Cyril a Metod, str. 222, SVSCM, Rím 1963.

zbierku na tento cieľ. Patronát zbierky prevzal biskup A. Grutka. Sdruženie pri tejto príležitosti vydalo zvláštne plagáty, ohlasy, karty a pod. s cyrilometodským motívom podľa návrhu Dr. J. Cincíka, ktoré mali propagovať túto zbierku. Msgr. Jozef Tomko v tejto veci dva razy cestoval do USA, aby bližšie vysvetlil význam a potrebu tohto Ústavu. Americkí a kanadskí slovenskí katolíci i grécko-katolíci preukázali tu takmer bezpríkladnú obetavosť a horlivosť. S podobnou štedrosťou prispievali na stavbu tohto Ústavu aj Slováci v iných krajinách v slobodnom zahraničí, pričom treba zvlášť spomenúť ochotu slovenských misionárov pôsobiacich v Afrike, Ázii a Južnej Amerike. Ojedinele prispeli na tento Ústav aj slovenskí evanjelici. A pretože tu bol vzácny každý milodar, chceme hovoriť, že slovenský Ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme povstal z darov a spolupráce všetkých Slovákov v zahraničí.

Z veľkých darov na tento Ústav treba menovite spomenúť dary slovenských katolíckych organizácií v USA: $100,000 od Prvej Katolíckej Slovenskej Jednoty, $100,000 od Prvej Katolíckej Slovenskej Ženskej Jednoty, $50,000 od Ženskej Pennsylvánskej Slovenskej Katolíckej Jednoty, $50,000 od Slovenského Katolíckeho Sokola, $50,000 od slovenského benediktínskeho opátstva sv. Andreja-Svorada a veľkými darmi na tento Ústav prispeli tiež viaceré slovenské osady a jednotlivci nielen v USA, ale aj v Kanade. Celkove možno výšku tejto zbierky odhadnúť na pol milióna dolárov.[80] Tým však záväznosť slovenských katolíckych organizácií i jednotlivcov v zahraničí k Ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme neprestala[81], lebo primeraným spôsobom podporujú Ústav aj ďalej.

Rímsky Ústav sv. Cyrila a Metoda je možno posledným veľkým dôkazom pevného duchovného spojenia amerických a kanadských Slovákov s ich starou vlasťou. Mladé generácie sa už asimilujú do tej miery, že aj podľa náhľadu biskupa Grutku o 10-15 rokov by už nebolo možné zorganizovať podobnú akciu. Slovenský Ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme zostane tak dejinným pamätníkom uvedomelosti a obetavosti zahraničných Slovákov v jubilejnom cyrilometodskom roku 1963.

---

80) Údaje o zbierkach mi podal Rev. Michal Lacko S. J. — Bližšie a podrobnejšie údaje o zbierke prinesie Pamätnica, ktorú vydá Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme.

81) Andrej G. Grutka: Rok 1964 a my (Hlasy z Ríma, roč. 13., č. 1, str. 2-3). Grutka tu píše, že sa treba postarať tiež o základinu, z úrokov ktorej bude Ústav vydržiavaný.

V tomto pamätnom roku Slováci v zahraničí, všade kde žijú vo väčšom počte, usporiadali priliehavé a dôstojné cyrilometodské oslavy. Niekde len sami, inde aj v spolupráci s inými slovanskými národnosťami.

V Ríme

Prvé väčšie cyrilometodské oslavy v Ríme boli v Russiku 14. februára 1963 vo výročitý deň smrti sv. Cyrila. Zúčastnili sa na nich seminaristi všetkých slovanských národov v Ríme. Na oslave v kostole Michal Lacko S. J. čítal zo staroslovenského originálu úryvok z *Pochvalného slova na česť sv. Cyrila a Metoda,* ktorého autorom je cyrilometodský žiak sv. Kliment ochridský. Slovenskí seminaristi spievali pri tejto príležitosti cyrilometodskú pieseň "Oslavujme hviezdy jasné".[82]

Druhú oslavu v Ríme usporiadal Pápežský východný ústav v dňoch 9.-11. mája 1963 po tri študijné popoludnia za sebou. Bol to cyklus prednášok o cyrilometodskej problematike. Medzi prednášateľmi bol aj Slovák Michal Lacko S. J., ktorý prednášal 9. mája o misijných metódach sv. Cyrila a Metoda. Na druhý deň (10. mája) pred prednáškami spieval slovenský sólista v Ríme, Ladislav Pudiš, "Otče náš" od Mikuláša Schneidra-Trnavského a cyrilometodskú pieseň "Oslavujme hviezdy jasné".[83]

12. mája 1963 boli v bazilike sv. Klementa slávnostné bohoslužby na česť sv. Cyrila a Metoda podľa byzantsko-slovanského obradu. Celebroval ich metropolita Jozef Slipyj a medzi koncelebrantmi bol aj slovenský jezuita Michal Lacko. Po bohoslužbách Slováci sa zhromaždili v dolnej bazilike pri hrobe sv. Cyrila. M. Lacko položil tu, ako prejav úcty Slovákov, kyticu kvetov na oltár, ktorý roku 1952 nad hrobom sv. Cyrila dali postaviť americkí Slováci.

13. mája 1963 na slávnostnej audiencii v konzistoriálnej sieni vo Vatikáne posvätil pápež Ján XXIII. základný kameň slovenského Ústavu sv. Cyrila a Metoda. Bolo to po prvý raz v dejinách, čo pápež posvätil základný kameň ústavu vystaveného Slovákmi a pre Slovákov. Na kameni je vyrytý nápis: *"863-1963 anno jubilari SS Cyrilli et Methodii Johannes P. M. benedixit".*[84]

---

82) Oslavy sv. Cyrila a Metoda v Ríme (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 3, marec 1963, str. 3-4).

83) Cyrilometodské oslavy v Ríme (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 6, jún 1963, str. 8).

84) Slovenský preklad: 863-1963 v jubilejnom roku sv. Cyrila a Metoda posvätil Ján XXIII., najvyšší veľkňaz.

Po posviacke Ján XXIII. podpísal latinský originál Apoštolského listu *Magnifici eventus,* adresovaného biskupom všetkých slovanských národov pri príležitosti tisícstého výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Pápež Ján XXIII. zhodnotil potom v kratšom prejave misiu sv. Cyrila a Metoda a vyslovil dobroprianie Ústavu, ktorého základný kameň práve posvätil. Popoludní tohože dňa kardinál Eugen Tisserant položil pápežom posvätený kameň na miesto určenia. Na tejto slávnosti zúčastnili sa početní slovenskí kňazi i slovenská katolícka obec v Ríme ako aj zástupcovia rímskych slovanských kolégií. Riaditeľ Ústavu Msgr. Dr. Štefan Náhalka pri tejto príležitosti o budovanom Ústave vyhlásil, že "chce byť živým výrazom vďačnosti Slovákov za dar viery, ktorú sv. Cyril a Metod prinášali našim otcom. Z tejto vďačnosti zrodili sa už mnohé diela... K týmto dielam pripojuje sa teraz Ústav sv. Cyrila a Metoda ako pomník, postavený na pamiatku príchodu sv. apoštolov k našim otcom".[85] Slávnosť položenia základného kameňa tohto Ústavu našla zaslúžený ohlas aj vo vatikánskej tlači (Osservatore Romano z 15., 19., 26. mája 1963)). Telegraficky ju pozdravili kardinál Confalonieri a biskup Grutka.

Vyvrcholením slovenských cyrilometodských osláv v Ríme bola slovenská púť[86] v dňoch 11.-15. septembra 1963 pri príležitosti posviacky slovenského Ústavu sv. Cyrila a Metoda. Na slávnosť prišlo okolo 700 Slovákov z početných krajín slobodného sveta, menovite však z Ameriky, Kanady, Francúzska, Rakúska, Nemecka, Belgicka, ale aj z Argentíny, Anglicka, Portugalska, Juhoslávie a tiež z krajín Stredného Východu, Afriky, Ázie a Južnej Ameriky. Bolo to doteraz najväčšie stretnutie Slovákov v Ríme a prvá veľká audiencia Slovákov u sv. Otca. Päť dní týchto slávností bolo naplnené významnými náboženskými a kultúrnymi podnikmi. Každý deň ráno boli bohoslužby. Prvý deň v bazilike sv. Petra, celebroval biskup Titus Mancini, kázal Msgr. Štefan Krasuľa[87]; druhý deň v bazilike S. Maria Maggiore, celebroval kardinál Karol Confalonieri, ktorý povedal i francúzsku

85) Položenie základného kameňa Ústavu sv. Cyrila a Metoda (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 6, str. 11).

86) Dr. Imrich Kružliak: Národ na púti (Jednota, Middletown, Pa., z 25. sept. 1963, č. 3767). — Dôstojné cyrilometodské oslavy Slovákov v Ríme (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 9-10, str. 9-15). — Andrej Grutka: Rok 1964 a my (Hlasy z Ríma, roč. 13., č. 1, str. 2-3).

87) Kázeň Msgr. Štefana Krasuľu (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 9-10, str. 6).

kázeň[88]; tretí deň v bazilike sv. Klementa, celebroval kardinál Hamlet Ján Cicognani, ktorý povedal anglickú kázeň[89]; štvrtý deň gréckokatolícke bohoslužby v kostole sv. Antona pri Russiku, celebroval Rev. Michal Rusnák, ktorý povedal tiež kázeň; piaty deň v kaplnke Ústavu sv. Cyrila a Metoda, celebroval kardinál Eugen Tisserant, ktorý vykonal aj vysviacku kaplnky; slovenskú a anglickú kázeň povedal biskup A. Grutka[90], a šiesty deň v bazilike sv. Praxedy, glagolskú omšu celebroval biskup A. Grutka.

Už v prvý deň slovenskej púte (11. septembra) vypočuli si slovenskí pútnici v Oratóriu sv. Petra vo Vatikáne prednášku prof. Michala Lacku S. J. o pamätných rímskych miestach, ktoré sa viažu k sv. Cyrilovi a Metodovi. Na druhý deň (12. sept.) na tom istom mieste mohli vidieť starý slovenský folkloristický film "Zem spieva". Na tretí deň (13. sept.) po bohoslužbách v bazilike sv. Klementa pútnici zostúpili do dolnej baziliky, kde na oltár sv. Cyrila položili menom pútnikov kytice kvetov biskup A. Grutka a Matka Bernarda Hudáková, generálna predstavená sestier sv. Cyrila a Metoda z Danville, Pa. Msgr. Miloš K. Mlynarovič povedal tu dojímavú kázeň[91], ktorá bola súčasne apelom na národné svedomie Slovákov v zahraničí, aby udržali vieru otcov a zostali vernými svojmu národu. Večer tohto dňa zišli sa slovenskí pútnici na krížovú cestu do Colosea, aby dokumentovali svoju spolupatričnosť s trpiacou Cirkvou. Táto intímna pobožnosť zostane nezabudnuteľnou spomienkou v mysliach mnohých účastníkov. Sobota a nedeľa (14. a 15. septembra) boli vyvrcholením slovenskej púte. V sobotu v Klementovej sieni vo vatikánskom paláci prijal slovenských pútnikov na audiencii pápež Pavol VI. Po prejave biskupa A. Grutku[92] sv. Otec povedal anglický[93] a nemecký[94] prejav, v ktorých spomínal vernosť Slovákov cyrilometodskej tradícii a viere, ktorú Cyril a Metod priniesli sloven-

88) Kázeň J. Em. kardinála Confalonieriho (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 9-10, str. 6).

89) Posvätné dedičstvo slovenského národa (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 9-10, str. 4-5).

90) Andrej G. Grutka: Pri posviacke Ústavu sv. Cyrila a Metoda (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 9-10, str. 7-8).

91) Kázeň Msgr. M. K. Mlynaroviča (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 11, str. 8-9).

92) Ešte z cyrilometodských osláv v Ríme (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 11, str. 5).

93) Svätý Otec Pavol VI. Slovákom: Vytrvajte (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 9-10, str. 1, 3-4).

94) Prejav sv. Otca slovenským pútnikom v nemeckej reči (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 11, str. 5).

ským predkom. Nakoniec biskup Grutka odovzdal sv. Otcovi šesť zväzkov kníh, ktoré vydali Slováci v zahraničí k cyrilometodskému jubileu a tiež zlatú cyrilometodskú medajlu[95], ktorú podľa návrhu V. Schiffera dalo vyhotoviť Ústredie slovenských katolíckych intelektuálov. V nedeľu večer bola vo veľkej sieni "Domus Pacis" slávnostná recepcia účastníkov púte, na ktorej odzneli viaceré prejavy zástupcov jednotlivých organizácií a skupín. Vyvrcholením programu bolo udelenie zlatej cyrilometodskej medajly biskupovi A. Grutkovi. Ústredie slovenských katolíckych intelektuálov rozhodlo, že túto medajlu bude udeľovať každý rok zaslúžilým slovenským osobnostiam.[96] Miloš K. Mlynarovič prednieso1 pri tejto príležitosti báseň "Ejhľa, veľkňaz"[97], ktorú počas rímskych slávností napísal na počesť biskupa Grutku.

Významným činom v rámci cyrilometodského roku bolo prenesenie znovunájdených pozostatkov sv. Cyrila z mestečka Recanati pri Jadranskom mori do Ríma. Jubilejný rok dal totiž podnet k novým výskumom vo veci relikvií sv. Cyrila. O tento výskum sa zaslúžil menovite dominikán P. Boyle O. P. z kláštora pri bazilike sv. Klementa. Zistil, že sa relikvia sv. Cyrila v 18. storočí dostala z baziliky sv. Klementa do kostola Chiesa Nuova v Ríme a potom do vlastníctva rodiny Vavrinca Matteiho, ktorá ju preniesla z Ríma do svojho letného sídla v Recanati. Z poverenia vatikánskych kruhov vybral sa biskup Grutka 2. októbra 1963, doprevádzaný Msgr. Štefanom Náhalkom a Msgr. Jozefom Tomkom, do Recanati, aby prevzal tieto pozostatky od rodiny Antici-Mattei.[98] Niektorí slovenskí vedci v Ríme venovali sa štúdiu relikviára, v ktorom boli pozostatky uložené, ale zatiaľ neprišli ku konkrétnym zisteniam.

10. novembra 1963 priniesol biskup Grutka pozostatky sv. Cyrila do kaplnky Ústavu sv. Cyrila a Metoda, aby takto symbolicky naznačil prítomnosť sv. Cyrila v slovenskom ústave. 14. novembra odovzdal biskup Grutka tieto pozostatky pápežovi Pavlovi VI. za slávnostnej audiencie v Sixtínskej kaplnke.[99] 17. no-

95) Medajla má na jednej strane slovenský znak (tri vrchy s dvojitým krížom) a nápis Jubileum sv. Cyrila a Metoda 863-1963. Na druhej strane v popredí sú postavy sv. Cyrila a Metoda, vpravo je relief baziliky sv. Petra v Ríme a vľavo relief nitrianskej katedrály.

96) Dôstojné cyrilometodské oslavy v Ríme (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 9-10, str. 12 a 15).

97) Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 11, str. 7.

98) Prenesenie relikvií sv. Cyrila do Ríma (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 11, str. 1-2).

99) Pri tejto príležitosti sbor Sixtínskej kaplnky zaspieval aj slovenskú cyrilometodskú pieseň "Oslavujme hviezdy jasné".

vembra 1963 sv. Otec slávnostne preniesol tieto pozostatky do baziliky sv. Klementa a odovzdal ich kardinálovi Cicognanimu. Dominikáni ich uložili do oltára v kaplnke zasvätenej sv. apoštolom. Toho istého dňa pápež Pavol VI. významným prejavom úradne zakľúčil cyrilometodský rok.[100]

21. novembra 1963 biskup Andrej G. Grutka slúžil v bazilike sv. Petra, pred účastníkmi II. Vatikánskeho koncilu, glagolskú sv. omšu, pričom sixtínsky sbor spieval omšové piesne po slovensky. 30. decembra 1963 slúžil glagolskú omšu Michal Lacko S. J. v dočasnom sídle malého slovenského seminára na zakľúčenie cyrilometodského roku.

Rímsky slovenský Ústav sv. Cyrila a Metoda stal sa už prvý rok po svojom založení strediskom náboženskej a čiastočne aj kultúrnej činnosti slovenských katolíckych exulantov. Slúži tiež za domov stretania slovenských katolíckych kňazov v zahraničí. 5. novembra 1964, počas zasadania vatikánskeho koncilu, usporiadal tu biskup Andrej Grutka recepciu[101] pre rímskych kardinálov a tých amerických biskupov, ktorí majú vo svojich farnostiach i Slovákov. Boli tu prítomní kardinál E. Tisserant, vatikánsky štátny tajomník kardinál H. J. Cicognani a 36 biskupov. Hostia si pri tejto príležitosti prezreli tiež umeleckú výzdobu kaplnky a vypočuli si slovenské a anglické piesne, ktoré sborove spievali seminaristi Ústavu a sólove Rev. Kmotorka SDU a Dr. Jozef Šramek. Biskup A. Grutka a riaditeľ Ústavu Msgr. Náhalka oboznámili hostí tiež s významom a poslaním Ústavu a informovali ich o náboženských pomeroch na Slovensku.

Umelecká výzdoba kaplnky Ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme

Umelecká výzdoba kaplnky[102] slovenského Ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme je pozoruhodná svojimi motívmi i svojou štruktúrou. Toto veľkolepé dielo Dr. Jozefa Cincíka je jedným z najkrajších umeleckých prejavov slovenskej kostolnej výzdoby vôbec. Pri posviacke Ústavu (15. sept. 1963) bola výzdoba kaplnky

---

100) Slávnostné zakončenie cyrilometodského roku v R í m e (Hlasy z Ríma, roč. XII., č. 12, str. 1-6).

101) Mohutná recepcia v Ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme (Hlasy z Ríma, roč. XIII., č. 12, str. 12-13).

102) Mozaiky v kaplnke nášho ústavu (Hlasy z Ríma, roč. XIII., č. 1, str. 6-7).

Najmeritórnejšie a najobšírnejšie zhodnotenie umeleckej výzdoby kaplnky Ústavu priniesol "L'Osservatore Romano", 1964, 4. okt. No. 230, p. 6, pod titulom "Un monumento cirillo-metodiano fra gli edifici sacri romani" z pera prof. Dr. M. Št. Ďuricu.

len v provizórnom stave. Preto v lete 1964 prišiel Dr. Cincík do Ríma, aby tu dokončil svoje veľké umelecké dielo v kaplnke a v hlavnom átriu Ústavu. V kaplnke doplnil svoje návrhy farebných oblokov ďalšími štyrmi pri bočných oltároch. Pre hlavné átrium vypracoval rozmernú celostenovú výzdobu s námetom arcidiecézy sv. Metoda v Karpatskej kotline. Prevedenie má byť v mramoroch, v bronzi, alumíniume a v rozličných farebných intarziách z dreva.

Mimoriadnu umeleckú hodnotu dodávajú kaplnke tri Cincíkove mozaikové oltárne obrazy a farebné obloky. Hlavný oltár nesie obraz sv. Cyrila a Metoda, prvý bočný oltár obraz Božského Srdca a druhý bočný oltár obraz Sedembolestnej Panny Márie, patrónky Slovenska.

VYZNANIE

1.

Nehľaďte na mňa ako na poétu,
ja som len človek čo miluje ráno,
čo dušu svoju strachom priodetú
viesť chcel by k cieľu getsemanskou bránou.

2.

Keď oči detské vidím, milosť cítim
v sebe; jak by mi Boh dával priehrštím
nádeje. Aj ráno, aj oči žitím
horia zo sna. A pýtajú sa:
Kto nás dnes pohostí?

Marian Žiar

MILOSŤ

Je milosťou i tento trest,
to vytrhnutie z dobrej pôdy
a zasadenie vedľa ciest,
aby si — kto chce — zrážal plody
a kryl sa pred nepriazňou hviezd.

Poznal som klietku. Zvnútra tiež.
Ochutnával som rôzne veci:
prázdnotu v svete, doma preš
a vánok v babylonskej peci,
o ktorom, Bože, dobre vieš.

Gorazd Zvonický

ŠTYRIA SLOVENSKÍ KARDINÁLI

Michal Lacko, S. J.

Z príležitosti pápežského Konsistoria dňa 22. februára 1965, v ktorom boli medzi inými vymenovaní traja slovanskí kardináli:[1] Jozef Slipyj (Ukrajinec), Jozef Beran (Čech), Fraňo Šeper (Chorvát), nevdojak sa natíska otázka, či aj Slováci mali niekedy kardinálov?

Na túto otázku treba odpovedať pozitívne. Aj Slováci mali kardinálov. V tomto článku chcem podať krátke životopisy štyroch slovenských kardinálov z XIX. a z XX. storočia, nechávajúc stranou otázku, či aj predtým boli nejakí slovenskí kardináli. Chcem hneď poznamenať, že výraz "slovenskí kardináli" nemožno brať v plnom jeho dnešnom smysle. V plnom slova smysle by bol "slovenským kardinálom" ten, kto sa narodil na Slovensku, narodil sa zo slovenského rodu, hlásil sa za Slováka, a ako kardinál bol na cirkevnom poli predstaviteľom Slovenska. V takomto plnom slova smysle nemali sme doteraz ani jedného slovenského kardinála.

Všetci štyria niže spomenutí kardináli sa však narodili na Slovensku, zo slovenského rodu, a do istej miery sa hlásili za Slovákov. Do akej miery, to bude spomenuté pri každom z nich.

1. ALEXANDER RUDNAY. Narodil sa 4. októbra 1760 vo Svätom Kríži nad Váhom. Ako mladý kňaz bol kaplánom v Častej a v Hronskom Svätom Beňadiku, za istý čas pracoval v arcibiskupskom úrade v Trnave, potom sa stal farárom v Krušovciach a dekanom dekanátu Topolčany. Roku 1805 bol menovaný za ostrihomského kanoníka, a roku 1808 za Generálneho Vikára v Ostrihome. Roku 1815 stal sa biskupom Sedmohradským (so sídlom v Alba Julia) a konečne roku 1819 arcibiskupom Ostrihomským. Sídlo ostrihomských arcibiskupov od roku 1543 bolo v Trnave. Alexander Rudnay roku 1820 dal sa intronizovať v Ostrihome a tým znovu vrátil svoje arcibiskupské sídlo na pôvodné miesto. Skoro po svojom nastolení podujal sa na veľké dielo: znovu vystavať primaciálnu katedrálu v Ostrihome na rumoch niekdajšej svätoštefanskej baziliky. Avšak toto dielo vyžadovalo veľa času, a tak sa nedožil jeho dovŕšenia. Roku 1819 bol povýšený na hodnosť kardinála Presbytera. Roku 1822

1. Spolu s kardinálom Štefanom Wyszynskim sú teraz štyria slovanskí kardináli. Doteraz nikdy ešte neboli toľkí naraz a každý z inej národnosti. Žiaľbohu, z nich dvaja sú nútene mimo svojej vlasti.

v Bratislave predsedal Cirkevnému krajinskému snemu (Synodus nationalis Hungariae). Roku 1830 v bratislavskom dóme sv. Martina korunoval cisára a kráľa Ferdinanda V. Zomrel v Ostrihome 13. septembra 1831.

Slovenské zmýšľanie Kardinála Alexandra Rudnayho dosvedčujú jeho povestné slová: "Slavum sum, et si in Cathedra Petri forem, Slavus ero — Slovák som, a keby som sa stal aj pápežom, Slovákom ostanem". Bol podporovateľom Bernolákovho "Učeného tovaryšstva" a iných slovenských snáh. Z 22 tlačených jednotiek, ktoré Rizner v Slovenskej bibliografii uvádza pod jeho menom, 3 boli uverejnené po slovensky:

1. Památka nawsstiwňá Pána w padesátom roku obnowená, s kterým Boh sluzzebnika sweho Grofa Berényi Gábora zamilowal. W Trnaewe 1798.

2. Kázeň na sláwne Primicie Madácz Jozefa... w Bognanském chráme drzzaná, skrze ... Dne 2 sept. R. P. 1804. W Trnawe.

3. Kázne príhodné ai iné, to gest: 82 Reči duchownich od nebohého Arcibiskupa Ostrihomského — w Krussowcách nekdi prednesenich a wlastnú rukú spísaních. W Trnave. Witlačena u Gána Krst. Gelinka 1833. (Vydal Jur Palkovič)

Z toho vidíme, že Kardinál Rudnay bol si vedomý svojho pôvodu a zaň sa nielenže nehanbil, ale slovenskú vec pozitívne podporoval. Vtedy však národná otázka ešte nebola tak živou. Kiež by sme boli mali Rudnayho neskoršie.[2]

2. JURAJ HAULÍK. Narodil sa v Trnave 20. apríla 1788. Ako mladý kňaz vysvätený roku 1811 bol ponajprv kaplánom v Komárne, potom úradníkom na arcibiskupskom Vikariáte v Budapešti. Roku 1820 arcibiskup Alexander Rudnay si ho vyvolil za tajomníka. Na Krajinskom cirkevnom sneme roku 1822 bol jedným zo siedmich sekretárov. Roku 1825 stal sa ostrihomským kanoníkom, roku 1830 poradcom pri kráľovskej uhorskej rade vo Viedni. Neviem ako a prečo, ale v roku 1832 bol menovaný Veľprepoštom biskupskej kapituly z Zágrebe, a od tej doby Chorvátsko sa mu stalo druhou domovinou. Po smrti zágrebského biskupa Alexandra Alagoviča, ktorý bol tiež rodákom z Nitry, Haulík bol roku 1837 cisárom vymenovaný za biskupa v Zágrebe. Ba nielen biskupom! Dva razy zastával aj úrad bána, totiž miestokráľa chorvátskeho. Roku 1852 zágrebské biskupstvo bolo povýšené na arcibiskupstvo, a roku 1853

2. Memoria basilicae Strigoniensis. Pestini 1856, str. 102-103.

Juraj Haulík bol dosadený ako prvý zágrebský arcibiskup a metropolita cirkevnej provincie chorvátskej. Kardinálom bol menovaný roku 1816. Zomrel v Zágrebe roku 1869.[3]

Haulík hlboko zasiahol do cirkevného a národného života chorvátskeho. Podporoval národné "Illýrske hnutie", počas maďarskej revolúcie podporoval slávneho chorvátskeho bána Jelačiča atď. V cirkevnom živote jeho meno je spojené s uvedením Milosrdných sestier roku 1845 do Zágreba, ktoré až dodnes tvoria samostatnú rehoľu, a za svojho zakladateľa považujú práve biskupa Haulíka. Roku 1848 osnoval katolícky chorvátsky týždenník "Katolički List", ktorý vychádzal skoro 100 rokov, až do konca druhej svetovej vojny (1945). Prvým redaktorom toho časopisu bol Štefan Moyses, vtedajší kanoník zágrebský a neskoršie slávny biskup banskobystrický a rodoľub slovenský. Meno Kardinála Haulíka je tiež spojené so zriadením veľkolepého zágrebského parku Maksimir. Meno má síce po biskupovi Maksimiliánovi Vrchovcovi, (†1827), ktorý prvý dal posadiť duby a iné stromy. Z toho obyčajného lesa urobil Haulík krásny park, kde vystaval aj svoju letnú vilu a kaplnku sv. Juraja. Na jeho pamiatku časť toho parku sa volá aj teraz "Jurjevac".

Roku 1863, na tisíce vyročie slovanskej misie sv. Cyrila a Metoda, Haulík usporiadal z Zágrebe veľkolepé oslavy. Počas slávnostných bohoslužieb dovolil, aby sa Epištola a Evanjelium spievali po chorvátsky.

Hoci teda Haulík po odchode zo Slovenska sa celkom venoval svojej druhej chorvátskej domovine, predsa je on významným Slovákom — Kardinálom.[4]

3. JÁN SCITOVSKÝ. Narodil sa 1. novembra 1785 v Košickej Belej, ale skoro sa presťahoval do Jelšavy, kde navštevoval aj nižšie školy. Za kňaza rožňavskej diecézy bol vysvätený roku 1809, a hneď menovaný profesorom filozofie, a neskoršie teológie v biskupskom seminári. Roku 1824 stal sa rožňavským kanoníkom a rektorom seminára. Roku 1827 bol menovaný biskupom rožňavským, roku 1838 bol menovaný za biskupa Pätikostolného (Pécs), a konečne roku 1849 bol cisárom menovaný za arcibiskupa ostrihomského a prímasa Uhorska. Bol nastolený v Ostrihome 6. januára 1850 a vo februári zvolal konferenciu

3. Toho istého roku zomrel aj jeho dlhoročný pomocník v Zágrebe, budúci biskup banskobystrický: Štefan Moyses.

4. Po chorvátsky existuje pekný životopis: Velimír Deželić, Kardinal Haulik, nadbiskup zagrebački. Zagreb 1929.

všetkých biskupov z Uhorska. Tohože roku dal preniesť arcibiskupský seminár z Trnavy do Ostrihomu, a roku 1853 uviedol zase jezuitov do Trnavy. Za kardinála bol zvolený pápežom Piom IX. roku 1854. Kardinálsky klobúk dostal dňa 17. novembra 1854, a potom ostal v Ríme, aby bol dňa 8. decembra 1854 prítomný v bazilike sv. Petra na vyhlásení dogmy o Nepoškvrnenom Počatí Panny Márie. Jeho meno je aj dnes na mramorovej tabuli, ktorá návštevníkom svätopeterskej baziliky pripomína tú historickú udalosť. Roku 1856 slávnostne posvätil a otvoril arcibiskupskú katedrálu v Ostrihome, ktorú, ako sme vyššie spomenuli, začal stavať roku 1820 Kardinál Alexander Rudnay. Zomrel roku 1866.[5]

Kardinál Scitovský, ako to jeho meno a pôvod ukazujú, pochádza v východného Slovenska a zo slovenského rodu. Aj arcibiskupom sa stal preto, lebo po roku 1848 cisár vo Viedni nechcel menovať Maďarov, ktorými bol z trónu zosadený počas revolúcie, ale po celom kráľovstve menoval biskupov z iných národností, a medzi nimi na prvom mieste Scitovského za prímasa celého Uhorska.

V Riznerovej *Bibliografii* pod menom Scitovského nachádzame tri publikácie po slovensky:

1. Osem kázní, které Oswícení Pán Ján Scitowski biskup Rožnawski w púste pred Welikú — Nocú swogim werícim roku 1837 povedal. Z powolením Geho roku 1838 P. C. H. Skalického klásstera Františkán ku spasitedlnému rodičúw a dítek dobrému, z uherského na slowenski gazik preložil. Z powolením Cis. Kral. cenzúri. W Skalici písmem Fr. X. Škarnicla a sinúw.

2. Pastirski list, kterí Najoswícenejssí a najdústojnessí Pán Kníža Welkokérski[6] Ján Scitowski pri slawném zaujímaňú swej arcibiskupsko-primašskej stolice ku wericím katolíckim kresťanom widal. W Pesste 1850.

3. Obežník na kňazstvo o správe far a statkov cirkevných. V Ostrihome 1860.[7]

Predsa však meno Kardinála Scitovského málo je známe v slovenskom cirkevnom a národnom živote; a ak, tak nie po

---

5. Memoria basilicae Strigoniensis. Pestini 1856, str. 104-106.

6. Kníža Welkokérski: Scitovského šľachtický titul bol "de Nagy Kér".

7. Udávame text ako je u Riznera, ale je to zaiste prepis v modernej slovenčine.

dobrom. Svetozár Hurban Vajanský v *Životopise Štefana Moysesa* spomína, ako tento slovenský rodoľub roku 1863 z príležitosti cyrilometodského jubilena obrátil sa najprv na nitrianskeho biskupa Augustína Roškoványho, a predložil mu, aby ten zasa napísal vo veci jubilea arcibiskupovi Scitovskému. Vajanský takto pokračuje: "Scitovský, rodom Slovák, rád žil vo vysokých svetských sférach a silno sa klonil k politike v zmysle maďarskom. Na Roškoványho otázku dal odpoveď, ktorej obsah neznám, no Moyses referujúc o tom Kozáčkovi, vzdychol v liste svojom z 13. marca 1863: Gott erbarme Dich unser — Bože, zmiluj sa nad nami! Môžeme si teda predstaviť, aká to musela byť odpoveď arcibiskupa na dotaz Roškoványho, keď náš veľký Moyses zalomil nad ňou rukami".[8]

Scitovský teda hoci nevystupoval ešte nejako silne proti slovenskému hnutiu, predsa sa ho stránil a klonil sa viacej k Maďarom.

4. JÁN ČERNOCH. Narodil sa v Skalici roku 1852. Roku 1908 bol menovaný biskupom Čanádskym, roku 1911 arcibiskupom Kaločským, a roku 1912 arcibiskupom Ostrihomským a Prímasom Uhorska. Za kardinála bol zvolený roku 1914. Ako mladý kňaz hlásil sa ešte uvedomele k svojmu slovenskému rodu, ba bol zvolený aj do budapeštianského parlamentu za Slovenskú ľudovú stranu. Ale ako začal postupovať v cirkevnej kariére, tak sa aj odvrátil od Slovákov, a vplával celkom do vôd maďarských. Zomrel roku 1927.

Je známe, že po prevrate roku 1918 listovne sa obrátil na Andreja Hlinku, aby tento použil svoju autoritu u slovenského národa a zasadil sa, aby Slovensko ostalo vo svázku Maďarska. Vtedy mu Andrej Hlinka odpovedal, že úlohou Kardinála je starať sa o veci náboženské, a nie o politické. Na politickom poli nemá nijakého práva rozkazovať a Hlinka nemá nijakú povinnosť ho poslúchať. Na koniec Hlinka dodal významné slová: "Naše tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo. Musíme sa rozísť".

Toto bol posledný doteraz slovenský kardinál, ktorý však svoju hodnosť a postavenie použil na škodu slovenského národa, z ktorého pochádzal.[9]

---

8. Sv. Hurban Vajanský: Život Štefana Moysesa. Turč. Sv. Martin 1935, str. 135.

9. Niektoré jeho výroky podáva Karol Medvecký v diele: Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku. Ružomberok 1920.

Jeho nástupca Kardinál Justinián Serédy pochádzal síce tiež zo Slovenska z Deákoviec, a jeho pôvodné meno bolo SAPUČEK, ale on sa už narodil v rodine zmaďarizovanej a k slovenskému národu už nemá žiaden vzťah.

Slovenský kardinál v plnom slova smysle je ešte vecou budúcnosti. Kedy to bude?

SPOMIENKA NA JAMESA JOYCEA

Marian Žiar

V Dublíne ryby sú chlebom,
ulice plné emócií,
čo aj u tvojej tetky Jozefíny
vieru robia živou
a sýtou ako para z prádla
pouličných práčiek.
S Kristom tu v procesiách kráča
nacionalizmus vášnivých apoštolov;
deti ho strebú s materským mliekom
i s krstom svätenou vodou...
A potom príde život, heslá, boj,
za prápor vlasti padá muž,
básnik mu vernosť prisahá,
lebo Irsko je jedno a sväté,
za to sa žije i padá.
Na hroboch kríže, a kríže
všade sú v Irsku znamením,
že Irsko zrodilo sa z boja.
Biele sú postavy martýrov
a ich je meč Michala archanjela;
žijú ako pivónia —
ruža červená — v oku irského exulanta.
Keď slnko zapadá
a rosa žehlí irskú zeleň sýtu,
básnik sa modlí v exile,
v žalári sa modlí,
aby v Dublíne svietil biely deň.

JA IDEM DOSPELÝ

Slnko ma miluje,
až líca horia mu,
kým líha na slamu
môj večer nedeľný,
po ktorom zhustené
svetlo sa rozlieva
a hojí zrenice
od črepín sklenice,
v ktorej som nosil mok
na ľudský zármutok
ticho sťa z predraja,
hoci to zataja.

Na strome nebeskom
obláčky dozreli,
lebo sa otreli
o slnko ružové.

Listy jak vyhnanci
hľadajú závetrie
ustatým rozletom
a plačú za letom.

Keby som poznal strom,
kde rástli blažene,
pochoval by som ich
pod jeho korene,
aby ich na jar vták
robotný, spevavý
vylákal spod trávy.

Zvon spal, lež precitol,
aby mi oznámil,
že bôľ je velebný
a mrk je potrebný.

Pomedzi myrtovie
utekám po hroboch
v nádeji, že ešte
naďabím na kata,
s ktorým nik neráta
a ktorý odpovie,
že si meč utiera
od krvi kresťana,
od krvi rytiera.

Oh, anjel spomienky
na pochod martýrov,
čo svietia po Ríme,
trochu sa oprime
o múr pri Quo vadis!...

Oh, ako prilieha
krok k starej dlaždici
na ceste Apijskej,
kde v tráve rozbité
poprsia z mramoru
neschopné hovoru
ostali bez mena,
lež prosia kypťami
o kvietok súcitu.

Neklesaj, teplota!
Ja idem dospelý
zasadiť do hĺbky
svoj cyprus nesmelý,
nech mi pred náhrobkom
s fasádou večnosti
stojí jak pochodeň.

Tu v Ríme vzkriesením
je pre mňa každý deň.

Gorazd Zvonický

NEKROLÓG KOSTRE

Ján Doránsky

Našli ťa o dva roky
poľovníci v lesoch Mont Tremblant
ešte si spal
ešte si tam spal
bez očí a srdca
s mŕtvym snom v lebke
pod nebom a vtákmi
pod sviecami hviezd
jará ťa vôňou prikryli
letá ťa v tiene zavili
jesene v lístie povili

dážde omyli
teraz si snehobiely
spasený sezónami
hmyzom a zverou
pár funtov vybielených kostí
v tobolke vizitka Robert Carleton
nijaký odkaz nikomu
lebo si nemal nikoho
len melanchóliu
za priateľa a ženu

aký si to mal pohreb vznešený
a kto tam asistoval
spievali requiem
a boli i plačky
čo Pán Boh na tú smrť
či prišiel vtedy ku tebe
a ako si sa spovedal?
zo života
keď si sa narodil jak mŕtvy
päťdesiat rokov mŕtvy
splašený zúfalý mŕtvy
v džungli ľudí
zbytočného sveta
našla ťa mŕtva mať
nezvestný otec

a veritelia
bol si tu vôbec
robert carleton
pamätám si ťa v modrom kabáte
nad písacím stolom
bez očí bez úsmevu
tak ako teraz
vždy mlčanlivý
sám medzi nami takí

blázon a melancholik
ktosi poznamenal
na margo najdených kostí
známeho mena
dve fľašky práškov na spanie
spal spal spí
a už ho niet

i to bol život i to je smrť

Montreal, 1956

PRED VCHODOM

Roky a schody zo žuly
sa perspektívne úžia k podzemnému stánku.
Zem posvätná je. Tu sa vyzuli
k ľahkému behu po krajine spánku.

Lemujú zostup biele chryzantémy
v hlinených hrncoch. Nižšie sú len telá
jak vyslúžené kvetináče v zemi . . .
Opadla ruža, duša uletela.

Hrá sa s ružou, či opravuje chyby? . . .
Na stojke cyprus javí záujem
o každého . . . I so mnou reč si tríbi,
kedy sa vyzlečiem a vyzujem.

Gorazd Zvonický

SVÄTOMARTINSKÉ LETO

Ján Vetva

Alpy sú dneska celé v plameni,
ohňom sa nebo rumení,
zapadá slnko v diaľavy,
padá mi v náruč večer lilavý.

Mon Viso čnie sa na obzore
sťa míľnik v nekonečne,
ostatné vrchy ako panny driečne
tancujú v pozlátenom priestore
okolo neho a sa držia za ruky:
to, hľa, je leto svätomartinské
a jeho dozvuky.
A na okrúhlej alpskej reťazi,
čo dialky šeré krája,
pohráva ohňostroj bez mena,
vždy nový, vždy krajší,
než bol včera,
vždy starý, vždy nový
ako viera,
čo po dňoch temných,
po nociach bezo sna
teší nás a vracia úsmevy,
zaháňa príšery a hnevy,
nalieva odvahy a vzpruhy,
začarované odčarúva kruhy,
pozýva zanechať neplodné smútky.
Veď čo má večnú hodnotu
a povznáša ťa nad hmotu,
nie sú prázdne slová ale skutky:
krásne jak ruže
i skromné jak nezábudky.

Alpy sú dneska celé v plameni,
ohňom sa nebo rumení,
zapadá slnko v diaľavy,
padá mi v náruč večer lilavý . . .

ROZHĽAD

SVETOVÁ OZVENA VZKRIESENIA PO PREMIÉRE V ŠTUTTGARTE

Operným dielom "Vzkriesenie" sa podarilo Jánovi Cikkerovi spraviť taký ohlas, aký doteraz v kultúrnom svete ešte nijaké slovenské dielo nevyvolalo. Či sa to zopakuje znovu takým prenikavým spôsobom, závisí len od Cikkera a jeho šikovného rozširovania symfonicko-dramatického cítenia, ako ho formuloval v dielach nadčasovej platnosti, a akým sa už predstavil v celej doterajšej opernej tvorbe.

Nie lyrickým uchvátením, ale opravdivým zanietením a nemecko-filozofickým obdivom oplývajú všetky a priam nespočetné kritické posudky, ktoré sa zjavili po západoeurópskej premiére "Vzkriesenia" na Veľkej scéne Štátneho divadla v hlavnom meste Baden-Württemberska. Pozitívne a slovenskému uchu nezvyklé, ba priam sympatické kritiky priniesli nielen všetky lokálne i celonemecké denníky, ale aj mnohé týždenníky a odborné publikácie. Význam týchto kritík je krajne dôležitý a spočíva predovšetkým v tom, že skladateľa Jána Cikkera predstavujú tak, ako sa patrí, ako najväčšieho predstaviteľa slovenskej hudobnej tvorby, ktorý svojím "Vzkriesením" dal slovenskej opere nezmazateľnú pečať a právo na samostatnú existenciu v medzinárodnom hudobnodramatickom živote. Pritom osobitne a s dôrazom chvália vzácnu hudobnú reč slovenského skladateľa, v ktorej i keď dýcha melos a tóniny slovenského národa, jednako dominujú kvality svetovej formy a svetového symfonicko-dramatického myslenia.

Mozaika z kritiky štuttgartského Vzkriesenia by mohla dosiahnuť veľkých rozmerov, ktoré na stránkach tohto časopisu nemožno uskutočniť. Obmedziť sa treba na hlavné kritické hlasy, prípadne ich aspoň menovať, aby tak záujemcovi pomohli pri štúdiu alebo dokumentačnej práci.

Z mnohých nemeckých denníkov, ktoré s veľkou chválou kvitovali hudbu i predvedenie "Vzkriesenia" v Štuttgarte dňa 3. mája 1964, ináč prvého predstavenia tohto nového slovenského diela v západnej Európe, musíme spomenúť *lokálnu tlač:* "Stuttgarter Zeitung" a "Stuttgarter Nachrichten" z 5. mája 1964.

V prvých novinách, ktoré v politickom ohl'ade stoja vo vzájomnej opozícii, napísal hudobný kritik Friedrich HOMMEL okrem iného aj toto:

"Prvé západoeurópske predvedenie Cikkerovej Tolstého opery 'Vzkriesenie' bolo triumfálnym úspechom pre skladatel'a a všetkých účinkujúcich. Zriedkakedy sa zíde tak mnoho šťastných okolností v jeden divadelný večer: sympatický slovenský skladatel' dosiahol so svojou štvrtou operou rozhodný vrchol vo svojej doterajšej tvorbe a súčasne pripravil slovenskej hudbe jej doteraz najväčší úspech v zahraničí.

"Vel'ká bordelná scéna, opravdivé orgie, možno označiť ako vzor a súhrn všetkých klasických operných bachanálií. Neslýchaný účinok rastie v divokom a opilom kankáne.

"Prítomný skladatel' mohol sám prijať búrlivé ovácie nadšeného publika."

V "Stuttgarter Nachrichten", kde Dr. Kurt Honolka už 30. apríla opísal a predstavil v celom historickom vývine skladatel'a slovenskej národnej hudby pod titulom "Opera zo Slovenska" (Oper aus der Slovakei), mal opäť HONOLKA dlhú kritiku, z ktorej hodno citovať aspoň niekol'ko myšlienok:

"Málokedy bolo vidieť v Štátnej opere v Stuttgarte publikum tak dojaté a navidomoči strhnuté po predstavení moderného diela. Viac minút trval aplauz, ktorý označil vel'ký a prenikavý úspech. Ján Cikker postavil na opernú scénu pozitívneho hrdinu a sa odvážil vyznať kresťanské posolstvo moralistu Leva Tolstoja, ktoré tu zneje: človek je nezničitel'ný, môže vstať aj z najhlbšieho hriechu, keď je ochotný robiť pokánie a činiť dobré skutky.

"V jej vysokoexpresívnom výraze, v jej seizmografickej citlivosti, s ktorou sleduje duševné prerody, pripomína táto hudba Albana Berga. Pravdaže, Cikker sa tu neopiera ako skladatel' Wozzecka na latentne účinkujúce absolútne formy, ani na princíp postupnosti, on je nadovšetko citlivý skladatel'. Z každého taktu sálajú spontánnosť a teplota srdca. Podstatné muzikálne dianie vyviera z orchestra, účinkujúceho sťa psychologická rezonančná základňa. Táto vrúcna, vášnivá, nežná a úplne tečúcim melosom naplnená hudba je celkom postavená do služieb drámy . . ."

V závere svojej kritiky Honolka tvrdí, že priatelia operného umenia v Stuttgarte, "mali v tento večer možnosť spoznať zaiste najvýznamnejšie operné dielo, aké vzniklo po Janáčkovi v Česko–Slovensku."

V Mannheime vychádzajúci denník "Mannheimer Morgen" (5. mája) priniesol kritiku v opernej hudbe dobre orientovanej Susanny Ulrici, zdôrazňujúcej:

"Silné muzikálne vrcholy sú ilustratívne rytmy vlaku v prvom intermezzu, ale nadovšetko extaticky ladený kankán v bordeli, a tiež ako marcia funèbre sa predstavujúci sbor zajatcov. Letmé podobnosti Kataríny s Manon Lescautovou alebo Mimi zblednú naproti jej príbuznosti s Máriou z opery 'Wozzeck' Albana Berga. Napriek každej rozličnosti hudobných prostriedkov Cikker tu stvoril celkom podobné náladové hodnoty.

"Réžiou Günthera Rennerta dostala západoeurópska premiéra vo Württemberskej Štátnej opere v Stuttgarte, dva roky po svetovej premiére v Pražskom Národnom divadle, ktorej ďalšie inscenácie nasledovali v Bratislave a vo východnom Nemecku, mimoriadny lesk. Ohromné napätie tejto inscenácie bolo cítiť už pri prvom pohľade do sály provinčného kaštieľa, kde dve staré dámy hrali pasians, a v snivých, súmračných intermezzách; nesmierne napätie sa vybíjalo strhujúcim spôsobom v kankánovej scéne a neskoršie na väzenskom dvore, kde Rennert tak štval šedé karikatúry ponížených a urazených ponad mrežový plot, akoby boli slávnymi skokánmi Pekingskej opery. Mimoriadne srdečný aplauz, ktorý predovšetkým patril Lore Wissmannovej, Güntherovi Rennertovi, dirigentovi, ako aj prítomnému skladateľovi."

Po týchto hlasoch uvedieme hlasy celonemeckých novín, akými sú "Frankfurter Allgemeine" (12. mája 1964), "Die Welt" (7., 8. mája 1964) a "Süddeutsche Zeitung" (13. mája 1964).

Ernst Thomas, hudobný kritik pri FAZ, napísal slovo, aké v cudzom svete sotva kedy slovenské ucho počuje:

"Predstavenie Vzkriesenia, najnovšej opery slovenského skladateľa Jána Cikkera v Štátnej opere v Stuttgarte, má mimoriadne kvality, aj vtedy, keď sa k nemu pristupuje s najvyššími merítkami. Čo je najrozhodujúcejšie, to je hudba. Banálne povedané, Cikker investoval už predom veľmi

vel'a hudobnosti do svojej opery, to znamená, že každá zo scén je tak napäto zhudobnená, že na tom môže silne spočívať scénická realizácia. Cikker sleduje princíp prekomponovanej opery, pričom viac recitatívne a viac ariózne pasáže sa vzájomne a nenápadne prelínajú, avšak pritom váha spočíva v symfonickom orchestri. Obdivuhodná je veľká cesta, ktorú Cikker urobil od svojho ľudovobaladického "Beg Bajazida" až po toto divadelné dielo. *S týmto dielom slovenská opera skutočne jestvuje, a nie naposledy preto, lebo národné idiómy našli svoj ekvivalent vo všeobecneplatnej muzikálnej zásade. V slovanskom okruhu tu má Rus Šostakovič silne vyrasteného konkurenta."*

Noviny "Die Welt" priniesli v podstate tú istú kritiku, ktorú napísal Friedrich Hommel do Stuttgarter Zeitung. Jeho novonuansovaný postreh môžeme v tejto súvislosti predsa odcitovať:

"Vo veľmi vkusných a chutných divadelných obrazoch, ktoré zhotovila Leni Bauer-Ecsy, vykonal Günther Rennert ozaj opravdivé zázračné dielo inscenácie. V jeho tvorbe predstavuje tento výkon hádam doteraz najfascinujúcejší súhrn inscenačných prostriedkov."

Kritik K. H. Ruppel napísal zase do "Süddeutsche Zeitung" dlhé ocenenie slovenskej opery, z ktorého hodno odcitovať tieto myšlienky:

"Dielo Tolstého skomponovať v hudobnú drámu, to prišlo na um skladateľovi Jánovi Cikkerovi, narodenému roku 1911, a teraz v Bratislave účinkujúcemu ako profesor na Vysokej hudobnej škole, keď rozmýšľal nad písaním opery s humánnym aspektom. 'Najhlbšia a nevyčerpateľná téma', priznáva sa Cikker, 'bol vždy človek. Človek v bôli, zúfaní, núdzi a v slzách, človek so snami a túžbami, plný nádeje a (niekedy) dobroty.'

"Národné štýlové elementy možno v Cikkerovej hudobnej reči bez ťažkosti spoznať — krátkotematické lešenie pre formálnu stavbu, rytmická inštrumentálna deklamácia pripomínajú niekedy Janáčka. Aj Straussove zvukové obrazy sa vynárajú podľa operného modelu 'Salome'; ale najsilnejšie viazanie možno bezpochyby pozorovať ku Albanovi Bergovi, ku expresionizmu a ku vysokoprecitlivelej dramatike hudby 'Wozzecka'.

"Za tým všetkým spočíva vitalita skladateľa, o nadaní ktorého pre dramatické a pre istú dramaturgickú stavbu nemožno pochybovať. Scénické zvýraznenie západoeurópskej premiéry bolo novým triumfom réžijného umenia Günthera Rennerta, ktoré dnes sotva má páru na nemeckej opernej scéne. Tvrdý realizmus a sublimované štylizovanie sú v jeho grandióznej koncepcii spojené v jednotu, ktorej ostré vanutie na vrcholoch takmer zastavuje dych.

"Dielo dosiahlo úspech, ktorý zďaleka prevyšoval i zaužívaný aplauz opernej novinke, a tento úspech sa zopakoval aj pri druhom predstavení, o ktoré sa táto zpráva opiera. *Nielen v štuttgartskom, ale vôbec v celom prítomnom opernom živote Nemeckej spolkovej republiky toto predstavenie znamená umelecký vrchol.*"

Z ďalších nemeckých novín, ktoré priniesli významné ocenenie Cikkerovho Vzkriesenia v Stuttgarte, spomenúť treba "Münchner Merkur" (5. mája), "Deutsches Volksblatt" (5. mája), "Kölnische Rundschau" (9. mája), "Nürnberger Nachrichten" (5. mája), "Wiesbadener Kurier" (5. mája), a evanjelický týždenník "Sonntagsblatt" zo dňa 17. mája 1964, ktorý vychádza v Hamburgu.

Z odborných hudobných mesačníkov a dvojmesačníkov, ktoré doteraz priniesli veľké referáty o mohutnej inscenácii Vzkriesenia v Stuttgarte, spomenieme nám doteraz prístupné a vari všade uznávané ako publikácie s dokumentárnou hodnotou: "Opernwelt" č. 6 (jún 1964), a "Theater heute", č. 6. (jún 1964), vychádzajúce v mestečku Velber (Hanover). "Musica" (Kassel),č. 3. (máj-jún 1964), v nasledujúcom čísle mieni aj uverejniť veľkú štúdiu o Vzkriesení v Štuttgarte a na ďalších scénach východného Nemecka (v Händlovom rodisku Halle a v Gere). Autormi kritík v mesačníkoch "Opernwelt" a "Theater heute" sú Kurt Honolka a Friedrich Hommel, teda autori, ktorých sme poznali už vyššie. V Mníchove vychádzajúci mesačník "Oper und Konzert", č. 6, 1964, má zase o Vzkriesení dve skvelé kritiky: raz zo Stuttgartu, druhý raz z Berlína, kde 6. mája so Vzkriesením pohostinsky vystupoval operný súbor Slovenského národného divadla. V Berlíne, Drážďanoch i tuším v Lipsku Cikkerovo dielo i napriek Nemcom nezrozumiteľnej reči, zanechalo veľký dojem, ktorý kritik z Berlína patrične kvitoval a vy-

slovil nádej, že sa Vzkriesenie "bude v zahraničí iste skoro oceňovať ako najcennejší príspevok súčasnej opernej tvorby".

O Vzkriesení písali a si ho pozorne všimli hudobno-divadelné časopisy, ktoré zaznamenávajú iba mimoriadne operné novinky. Sem patria: "Musikalische Jugend", č. 3 (máj-jún 1964), a "Theater–Rundschau", č. 6. (jún 1964). V časopise pre hudobnú mládež Nemecka, Rakúska a Švajčiarska, v "Musikalische Jugend", vychádzajúcom v Regensburgu, napísal hlavný redaktor Ludwig WISMAYER v podstate ten istý kritický posudok, ktorý 5. mája uverejnil v denníku "Münchner Merkur". Pod nadpisom "Tolstoj s kankánovými rytmami" vyzdvihol Cikkerovo dielo takto:

"Je to vlastne po prvý raz, že epochálny operný medzník 'Vojček' nachádza svoju obdobu, bez toho aby bola koncipovaná podľa Bergovho vzoru. Pochvalnejšieho o novej opere možno sotva povedať' . . . Tento sbor zajatcov, ktorý zaznieva pred scénou umierania, by mohol byť veľkolepou obdobou dvoch slávnych operných sborov tohto druhu, takrečeno druhý Nabucco-chór, tak dôrazne začína jeho čistý spev tenorovým sólom."

Tento časopis priniesol okrem mimoriadne krásneho posudku Wismayera aj informáciu v obraze, scénu zo súdneho pojednávania. Ináč informácie v obrazoch uverejnili aj vyššie spomenuté denníky, týždenníky a veľké odborné jedno a dvojmesačníky.

Zo zahraničných časopisov môžeme nateraz uviesť časopis Sväzu švajčiarskych skladateľov "Schweizerische Musikzeitung", "Revue Musicale Suisse", (Zürich) roč. 104, č. 3. (máj-jún 1964), kde hlavný redaktor Dr. Willi Schuh okrem iného napísal:

"Vzkriesenie má významné kvality, ktoré jeho prebratie na západoeurópsku scénu úplne zdôvodňujú. Táto operná hudba má mnoho svojského a pútavého, na každý pád tak mnoho, že budí túžbu po poznaní aj ostatnej Cikkerovej tvorby."

Očakáva sa, že o predstavení Vzkriesenia v Stuttgarte prinesú zprávy i ďalšie hudobné mesačníky, menovite "Opera" v Londýne, "Musica d'Oggi" v Miláne a iné orgány hudobných kruhov západného sveta.

TINO BERKO

K STOROČNICI BÁSNIKA OSVALDOVEJ SKUPINY — TICHOMÍRA MILKINA

K významným jubileám roku 1964 patrila aj storočnica básnika, literárneho estéta a kritika, Tichomíra Milkina, vlastným menom Jána Donovana (1864-1920). Bola to príležitosť, aby sme v slobodnom svete postavili do správneho svetla nielen Milkina, ale celý kruh významných národných pracovníkov v kultúrnom, vedeckom a literárnom živote, ktorí oživili tradície bernolákovské koncom minulého storočia a proti pokusom "hlasistov" držali na správnej koľaji slovenský duchovný život.

Medzi dvomi vojnami sa význam tejto skupiny, známej pod menom "osvaldovcov", alebo "Osvaldovej skupiny", zamlčoval alebo zmalicherňoval, hoci bola pre slovenský kultúrny život nepomerne dôležitejšia ako "hlasisti". V dejinách slovenskej literatúry, vydaných po roku 1945, nie je táto skupina v celku obídená, ale vždy ešte ďaleko podcenená, k čomu zostavovateľov dejín na terajšom Slovensku viedlo azda aj to, že túto skupinu prevážne tvorili národne uvedomelí katolícki kňazi.

Ak jednou z našich úloh v slobodnom svete je stavať do správneho svetla slovenskú minulosť a prítomnosť, tak správne zhodnotenie kultúrno-národnej činnosti osvaldovcov patrí medzi najpopřednejšie povinnosti našich literárnych historikov. Chránili slovenské tradície a udržiavali pri živote slovenský kultúrny život nielen v dobe najsilnejšej maďarizácie, ale stavali sa aj proti obnoveným pokusom zvrátiť slovenský vývoj do českých vôd, čo bolo jednou z hlavných príčin, že ich literárni historici povojnovej doby obchádzali.

Ján Donoval, Tichomír Milkin, narodil sa na samote Mistríky neďaleko dedinky Donovaly 14. augusta 1864, ale svoje dospelé roky strávil na západnom Slovensku. Po štúdiách v Banskej Bystrici, Trnave a Ostrihome, kde dokončil teologické štúdiá, účinkoval v Radošovciach, Gbeloch, Brodskom, Šaštíne, Dojči, Levároch a takmer 18 rokov v Smolinskom.

Význam Tichomíra Milkina v celonárodnom živote bol dlho zamlčovaný alebo nedocenený, ako to bolo v prípade mnohých katolíckych spisovateľov po prvej svetovej vojne. Až v Slovenskej republike roku 1941 vyšla zásluhou Katolíckej Akadémie v Trnave 150stránková dizertácia Dr. Jána Sedláka ako hold k 20. výročiu Milkinovej smrti. Dr. Sedlák odborne zhotovil literárne dielo Tichomíra Milkina a načrtol aj význam početnej skupiny slovenských národných a kultúrnych pracovníkov, ktorým v čele stál František Richard Osvald, katolícky kňaz a významný národný dejateľ na konci minulého a v prvých desaťročiach nášho storočia. Tichomír Milkin bol jedným z najvýznamnejších členov Osvaldovej skupiny, ktorá vznikla okolo časopisu "Literárne Listy", zborníka "Tovarišstvo" a "Katolíckych novín", a patril do nej okrem Osvalda a Milkina historik J. Kohuth, archeológ Dr. Andrej Kmeť, dejepisec F. V. Sasinek, Ján Mallý-Dusarov, Martin Kollár, Andrej Trúchly-Sytniansky, Jozef Kačka, Dr. J. Buday, Žiak-Somolický, F. Šujanský, F. Urbánek, A. Bielek, Hojič, Št. Mišík a celý rad iných. Na počiatku patril tam aj J. Gregor-Tajovský.

Vajanský aj Škultéty s uznaním písali o kultúrno-literárnej činnosti osvaldovcov, ktorí obnovovali bernolákovské hnutie a nadväzovali na činnosť skupiny Radlinského v najťažších dobách maďarského tlaku na slovenský život. Po odchode z verejného života generácie z rokov 1848 a pokolenia matičného, táto skupina vlastne — okrem Vajanského a Škultétyho — držala pochodeň národného života a uvedomenia.

Ján Donoval-Milkin bol nielen básnikom tejto skupiny, ale aj literárnym kritikom, estétom a prekladateľom z antickej poézie. Literárne začal tvoriť pod vplyvom poézie Jána Hollého už na strednej škole v Ban. Bystrici, ale čoskoro sa ukázalo, že poznal aj poéziu nemeckú a maďarskú a skladal nielen básne lyrické, ale aj ódy na národných činiteľov Moysesa, Radlinského a iných. Medzi väčšie jeho literárne práce patrí lyricko-epická skladba **Tyrin**, z estetických prác jeho štúdia **O prostonárodnom básnictve slovenskom** (1890), ďalej **O cirkevnom básnictve** (1890), **O nadprirodzenom živle v básnictve** (1891) a jeho rozbory tvorby Hviezdoslavovej, Kukučínovej, Podjavorinskej, Šoltésovej atď.

Milkin žil pre svoj ľud a pre národné zápasy a to sa odrážalo aj v celej jeho činnosti. V literárnych príručkách medzi dvoma vojnami sa však jeho meno sotva vyskytlo. No trvale ho nebolo možno obísť. V najnovších príručkách museli priznať, že "celková Milkinova činnosť literárno-teoretická a kritická napomáhala zdravý rozvoj slovenskej literatúry". (Dejiny slov. literatúry, Mišianik a spol.)

Najlepším zhodnotením zostáva, pravda, práca Dr. Jána Sedláka, **Literárne dielo Tichomíra Milkina**, a uznanie Škultétyho, ktorý pri smrti Milkina v mene Matice slovenskej povedal: "Len málo mien mohli by sme postaviť, ktorých nosičia posledných tridsať rokov (t. j. od roku 1890) boli by mali v duchovnom živote slovenskom taký význam, aký mal oslávený Ján Donoval."

Ján Donoval–Tichomír Milkin umrel 4. novembra 1920 tragickým spôsobom. V Smolinskom je pamätná tabuľa z vďačnosti jeho farníkov, ku ktorým, ako k nám všetkým, hovorí aj dnes jeho prorocký hlas:

Vej vánku k Sitnu, riekni mu;
Vztyč pyšno hlavu k nebesám,
Slováci ešte nezhynú,
to nedopustí nebies Pán.

Vej, povedz synom úprimným,
že vyplní Boh túžby nám,
jak práchnivý dub padne kmín,
koniec bude nehodám . . .

J. M. KIRSCHBAUM

SJAZD SLOVENSKÝCH VÝTVARNÝCH UMELCOV

V dňoch 17. a 18. februára t. r. bol v Bratislave, v Interhoteli Devín, sjazd slovenských výtvarníkov, ktorý prediskutoval aktuálne otázky výtvarnej kultúry a súčasne ukázal aj politický profil slovenských výtvarníkov. Výtvarní umelci vyslovili vážne kritiky na súčasný stav slovenského výtvarného umenia a nespokojnosť so sociálnymi otázkami, týkajúcimi sa ich povolania už pred otvorením sjazdu. Niektorí však povedali otvorene, že od sjazdu neočakávajú nič, "lebo sjazd nerieši najpodstatnejšie problémy". Ako argument im tu slúžila skúsenosť, že uznesenia minulého sjazdu boli tiež sľubné, ale sa nerealizovali. Okrem toho vyslovili aj ostré narážky na ľudí, ktorí o umení rozhodujú, ale umeniu nerozumejú. Často bolo cítiť, akoby boli chceli povedať, že nielen literárne, ale i výtvarné umenie je ukazovateľom stupňa politickej slobody národa. Stále spájanie záujmov umenia s ideológiou strany je už aj v komunistickom štáte frázou, ktorá patrí medzi rekvizity zo starých čias.

Hlavné požiadavky slovenských výtvarných umelcov možno zhrnúť do týchto bodov: zaistiť pracovné príležitosti mladým výtvarníkom, zriadiť knižnicu pri SSVU, vydávať týždenník alebo dvojtýždenník pre slovenskú výtvarnú kultúru, zriadiť štipendiá pre dlhodobé štúdiá alebo cesty v zahraničí, zaistiť širšie spoločenské uplatnenia všetkým druhom výtvarného umenia, riešiť otázku sociálnej istoty výtvarných umelcov, prehĺbiť demokratické princípy sväzovej politiky, zverejňovať uznesenia o štipendiách, zahraničných cestách a výstavách, poriadať viac výstav slovenských výtvarníkov v zahraničí, vystavať novú budovu vysokej školy výtvarných umení v Bratislave, novú budovu Slovenskej národnej galérie, zabezpečiť budovu pre mestskú galériu v Bratislave, poriadať biennale grafiky a kresby, medzinárodné prehliadky keramiky, kontrolovať mladé umenie za medzinárodnej účasti, poriadať sympóziá o spolupráci výtvarných umelcov a konečne zriadiť pobočky Artcentra a Artie (dosiaľ len v Prahe) aj v Bratislave a pri SNR zriadiť referát UNESCA. Tieto posledné požiadavky majú jasný politický charakter. Slovenskí výtvarní umelci nechcú, aby i naďalej mohli udržiavať kontakt so zahraničným svetom len cez orgány v Prahe, ale chcú tento kontakt udržiavať priamo sami, ako to vyplýva z princípu rovný s rovným, ktorý prijali aj komunisti.

Na sjazde bolo prítomných 93 delegátov, ktorí tajným hlasovaním zvolili nový výbor SSVU, v ktorom sú za sekciu maliarov, sochárov a grafikov Barčík, Brunovský, Dúbravec, Fulla, Fila, Gandl, Klimo, Krivoš, Krén, Kraicová, Jankovič, Matejka, Mathé, Kára, Kompánek, Saučin, Snopek, Štalmach. Strauss, Uher, Váross, Želibský a za sekciu umelecko-priemyselného výtvarníctva Kautmann, Kravjanský, Lugs, Korčian, Rosulková, Tamáš, Toran a Trizna.

Bratislavský sjazd slovenských výtvarných umelcov ukázal, že naši umelci dôrazne volajú, aby sa mohli dostať do sveta, aby na medzinárodnej rovine mohli konfrontovať svoje výtvory so svetovou úrovňou. Požiadavky odborné, týkajúce sa výtvarnej kultúry ako aj požiadavky vlastnej reprezentácie v pomere k zahraničiu sú dôkazom, že ľady sa pohli aj medzi slovenskými výtvarnými umelcami, že nechcú byť viac zahriaknutou popoluškou, ale vlastným reprezentantom svojho mena.

(IK)

SLOVNÍK SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Vydavateľstvo Slovenský spisovateľ chystá pre budúci rok encyklopedickú príručku slovenskej literatúry pod názvom "Slovník slovenských spisovateľov". Šéfredaktorom tohto diela je spisovateľ Ivan Kupec a v redakčnej rade sú okrem neho S. Šmatlák, M. Hamada, V. Petrík a popri nich na obsažnom diele pracuje ešte 13 autorov. Počiatkom februára dostali spisovatelia cyklostylované dotazníky, ktoré budú podkladom pre chystané dielo. Ivan Kupec o koncepcii Slovníka hovorí, že je to "encyklopedická príručka autorov nášho storočia. Nájdu však v ňom miesto aj spisovatelia, ktorí sa narodili v storočí minulom, ak však ťažisko ich tvorby spadá do nášho veku ... Z mladých tu stretneme aj tých, ktorí debutovali vlani, ktorí dokonca debutujú v tomto roku. Okrem básnikov, prozaikov a dramatikov dáme miesto aj kritikom; i tým, ktorí knižne nepublikovali." Okrem hesiel Slovník má priniesť tiež päť esejí o vývine jednotlivých literárnych druhov, ktoré napíšu A. Matúška (o románe), J. Števček (o novele do roku 1945), V. Petrík (o novele po roku 1945), S. Šmatlák (o lyrike do roku 1945),

M. Hamada (o lyrike po roku 1945), E. Lehuta (o dráme), S. Šmatlák (o kritike do roku 1945) a M. Hamada (o kritike po roku 1945). Bibliografický súpis literárnych časopisov na Slovensku v tomto storočí vypracuje M. Kováč.

Doteraz sme sa nikde nedozvedeli, či redaktori tohto Slovníka pojmú doň aj exilových autorov. Autori Slovníka českých spisovateľov, ktorý vyšiel tohto roku, tak spravili. Slovenských spisovateľov v zahraničí je však oveľa viac, a preto je aj táto potreba tým samozrejmejšia. Lebo ako slovenský národ i jeho kultúra sú hodnoty nedeliteľné, aj keď majú viaceré politické i umelecké variácie.

Je len dúfať, aby chystaný Slovník objektívne splnil svoje kultúrne poslanie.

I. KRUŽLIAK

PRÍSPEVOK K POZNANIU PREDBENOLÁKOVSKÉHO OBDOBIA

Bolo záujmom našich neprajníkov predstavovať slovenskú literatúru a vzdelanosť, akoby ony začínali iba A. Bernolákom. Hoci štvorzväzkové "Dejiny slovenskej literatúry" vydávané Slovenskou akadémiou vied venujú celý prvý zväzok literatúre predbernolákovského obdobia, táto nespravodlivá a nepravdivá téza na západe ešte stále živorí. Je to hlavne tým, že slovensky písané práce sú prístupné iba obmedzenému množstvu slavistov. O to chvalitebnejšie je potom úsilie Msgr. Dr. J. Rekema, že ovocie svojich výskumov predbernolákovského obdobia zhrnul do prehľadnej anglickej štúdie **Slovak Literature and National Consciousness Before Anton Bernolák**, ktorú publikoval v revue "Slovakia" a ktorá sa dnes objavuje ako 46stránkový separát. (Vydal Slovak Institute, Cleveland, Ohio, 1964.)

Už na Slovensku Dr. Ján Rekem patril medzi horlivých skúmateľov predbernolákovského obdobia. Jeho objavné príspevky o živote a tvorbe S. Timona, J. B. Magina, ale hlavne Št. Dubnicaya znamenali značné prehĺbenie našich vedomostí o týchto uvedomelých Slovákoch 17.-18. storočia. Patrí ku cti a chvále Dr. Rekema, že v tejto činnosti pokračuje neúnavne aj dnes, za sťažených podmienok, v prostredí, ktoré pre prácu podobného druhu nie je veľmi priaznivé.

Práca, ktorú Dr. Rekem tak príkladne koná, je veľmi užitočná a potrebná. Na zotročenom Slovensku znalci predbernolákovského obdobia (ako napr. A. A. Baník) musia mlčať. Tí, čo píšu dejiny slovenskej literatúry, odorávajú z katolíckych zásluh na národnom živote. Jedni to robia na rozkaz strany, iných netreba k tomu vôbec nabádať. Každého statočného Slováka musí zabolieť srdce, keď napríklad o takom významnom spisovateľovi ako bol katolík Štefan Dubnicay, sa v akademických Dejinách slovenskej literatúry napíše iba nejakých desať slov (na str. 164) a v Pišútových "populárnych" Dejinách sa o ňom na 800 stranách nepíše vôbec nič. A ako poukazuje v recenzovanej práci Dr. Rekem (v kapitole "Štefan Dubnicay — a Slovak Polemist and Historian", str. 22-30), Št. Dubnicay zohral v dejinách slovenskej literatúry fundamentálne dôležitú rolu. Bol autorom aspoň 8 kníh písaných v slovenčine a latinčine (z ktorých napr. "Metamorphosis..." sa dožila piatich vydaní!) a niekoľkých kratších spisov. Písal v západoslovenskom nárečí (Dr. Rekem presvedčivo dokázal, že prof. Pražák nemal pravdu, keď tvrdil, že Dubnicay niekedy užíval literu "ř", čo bolo na jeho dobu

veľmi významným a pokrokovým činom. A napokon je tu jeho vrúcne a oddané priateľstvo s obhájcom slovenských práv J. B. Maginom, ktoré presvedčivo dokazuje (tým, ktorých nepresvedčili už uvedené skutočnosti), že Št. Dubnicay si intenzívne uvedomoval svoju príslušnosť k slovenskému národu.

V rukách ateistických a nekatolíckych prepisovateľov slovenskej literárnej minulosti bol tento katolícky velikáš slovenskej kultúry zdegradovaný na okrajový a bezvýznamný zjav. O koľko viac sa nám potom treba obávať o osudy drobných katolíckych kultúrnych pracovníkov, ktorých príspevok k dejinám slovenskej kultúry nebol síce taký rozsiahly, ale bol rovnako dôležitý, pretože ich drobná práca zachránila národ pred zánikom. Msgr. Rekemovi patrí úprimná vďaka nás všetkých, že položil prst na pálčivý problém, ktorý bude treba riešiť v celej jeho šírke, keď sa raz vyjasní na zatemnenom Slovensku.

Práca si zasluhuje pozornosť nielen Slovákov, ale predovšetkým patrí do verejných a univerzitných knižníc a na pracovné stoly západných slavistov.

F. VNUK

VÝSTAVA SLOVENSKEJ KNIHY V MNÍCHOVE

Centrum exilových spisovateľov v Nemecku, odbočka medzinárodného PEN-CLUBU', usporiadalo koncom minulého roku (od 10. do 21. novembra 1964) v mníchovskom Haus der Begegnung výstavu k n í h exilových spisovateľov z 15 národov. Výstavu otvoril Oberstudienrat Dr. Johannes Strosche, referent pre východné otázky v bavorskom štátnom ministerstve pre vyučovanie a kultúru. O exilovej tvorbe hovoril zástupca mníchovskej odbočky exilového Pen-Clubu Dr. A. Kratochvil. Na výstave knihami svojich exilových spisovateľov boli zastúpení Albánci, Bulhari, Česi, Estonci, Litevci, Lotyši, Maďari, Nemci, Poliaci, Portugalci, Rumuni, Rusi, Slováci, Španieli a Ukrajinci. Bolo tu vidieť diela autorov od Arthura Koestlera počnúc, cez Salvadora de Madariagu až po Otta Habsburga. Zo slovenských autorov boli tu zastúpení všetci exiloví básnici, prozaici ako aj literárni a umeleckí kritici, historici a publicisti. Výstava našla zaslúžený ohlas aj v nemeckej tlači. "Münchner Merkur" napísal, že "nápadne mnohými dielami tu boli zastúpení Estonci, Lotyši, Poliaci, Slováci a Maďari". Noviny "Volksbote" výstavu charakterizovali ako "pestrú kyticu kvetov", ktorej "tvorivé pero totalitný režim chcel (a chce) podriadiť cenzúre. V exile mohlo si však uchrániť svoju slobodu". Slovenský stánok pripravil Dr. I. Kružliak, člen exilového Pen-Clubu. Bola to putovná výstava, ktorá už predtým prešla Londýnom, Insbruckom, Viedňou a Berlínom.

KNIHY

ANTON BERNOLÁK — **The First Codifier of the Slovak Language (1762-1813). By Dr. Jozef Kirschbaum, LL.D., Ph.D., Toronto, Can. Publishers: Slovak Institute, Cleveland, Ohio, 48 pp., 1963.**

No one so far has come up with such a concise and scholarly historical and literary background to the development of the m o d e r n Slovak language as Dr. Kirschbaum in his recent brochure in English and French.

Bernolák's 200th birthday anniversary provided the occasion for the author's masterful address at McMaster University in Hamilton, Ontario, which fortunately has been preserved for us in this highly documented work. The wide scope of his research is shown in the Bibliography in which sources are quoted from works in Latin, German, Slovak, Polish, English, Czech, French and Italian.

As a foundation for his native Slovak language to become a uniform literary medium for the country, Bernolák formulated the principles of codification in his 'Dissertatio' in 1787, and set the pattern for correct usage in writing by his Grammar in 1790. The following year his Etymology completed the groundwork for the Slovak nation's common literary language formed and developed out of the various dialects of the people but finally distilled from the central core of the language spoken in the heart of Slovakia.

The Slovak priest-scholar's lifework was crowned posthumously by the publication of Bernolák's 5-language 'Slowar Slovenski' dictionary in Slovak, Czech, Latin, German and Hungarian.

An important development of Bernolák's contribution to Slovak literary life had its repercussion in national life as well, for on the heels of his introduction of a common Slovak language came an awakening of national consciousness that gained momentum throughout the country. This, in spite of the larger concept (shared by Ján Kollár, Ján Hollý, Juraj Fándly and P. J. Šafárik) that all current Slavic languages were but dialects of an original Mother tongue... hence a Pan Slav idealistic concept that readily adapted itself to the political view of the Great Slavic Brotherhood in which all Slavic nations belonged as members of a vast confederation.

Meanwhile, however, the Slovaks were influenced by the Learned Society (Slovenské učené tovarišstvo) in which Cardinal Rudnay, Palkovič, Bernolák, Hollý and others inspired a resurgence of national revival that covered a period of more than a half century until Ľudovít Štúr's appearance on the stage in the first and second quarter of the 19th century solidified all ranks of Slovak society and gave the Slovak literary language its final form. Štúr acknowledged his debt to Bernolák for not only his linguistic contribution to Slovak society but also for the inspiration he gave to the Slovak people consolidation as a nation.

A contemporary historian (professor of Central European History at the University of Vienna), Dr. Ludwig von Gogolak, evaluated Bernolák's influence as follows:

"Only to the activity of several Catholic priests and scholars who were conscious of their goal and mission, is to be thanked that the Slovak national character did not lose its own characteristics and identity in the clash with the menacing political magyarization and the

spiritual 'self-czechization' in the age of modern natonalism and preponderance of bourgeoisie.

"Had the Protestant intelligentsia, which in fact lived mostly on their historical heritage and foreign German–Czech connections, remained in its leading role, it would have probably resulted in complete disappearance of the Slovak people.

"Anton Bernolák discovered that national individuality lies in national language and made full use of this discovery together with his circle in favor of the Slovak nation ... the works of Anton Bernolák ... gave the Slovak national individuality finally also scholarly foundation. A decisive step forward for the Slovak national independence was made by the work **Dissertatio**, published in Latin in 1787, in which Bernolák stressed the distinct character of Slovak orthography and grammar." (Beitrage zur Geschichte des slowakischen Volkes ... Contribution to the History of the Slovak People ... Ludwig von Gogolak, Munich, 1963.)

This small volume is an excellent and invaluable handbook for future scholars who may want to treat the subject more extensively. They will find in it not only the Slovak literary and national leaders who saved the Slovak nation from extinction in a period of historic crisis but a list of names of philologists, historians, etc. as references to authorities on the subject. Rarely does one find such an imposing array of distinguished men quoted as we find in Dr. Kirschbaum's priceless work. To mention a few: Bajza, Šafárik, Hollý, Palkovič, Fándly, Štúr, Jungman, Niederle, Vlček, Mráz, Kotvan, Bartek, Mihal, Stanislav, Paulíny, Seton-Watson, Denis, Dobrovský, Auty, de Bray, Von Gogolak, Škultéty, Krčméry, Miškovič, Tibenský, Pishut, Baník, Lepáček, Meriggi.

P. ANDREW PÍR, O.S.B.

LITERÁRNY ALMANACH SLOVÁKA V AMERIKE NA ROK 1965. Zostavil a vydal Dr. Jozef Paučo. P. O. Box 285, Middletown, Pa. Str. 160.

Dobrá tradícia pokračuje a na slobodnom slovenskom knižnom trhu pred Vianocami 1964 objavil sa znovu tento pekný a bohatý sborník noviel, rozprávok, veršov, úvah a článkov. Je to dôkaz záujmu o slovenské literárne slovo za hranicami Slovenska a zarovno potešujúca skutočnosť, že sa tvorí v slobodnej cudzine.

Pôvodné básnické príspevky majú tu Ján Doránsky, Gorazd Zvonický, Mikuláš Šprinc, Marian Žiar, Michal Gerdelán, Ján Vetva a vtipné aforizmy a satirické verše Jed. Prózou sú tu zastúpení Rudolf Dilong, Pavol Hrtus Jurina, Marián Dafčík, J. A. Mikuš, Michal Gerdelán, Ruka, Viliam Koňa, Ján Doránsky. V úvahovej časti stretávame tu príspevky Konštantína Čulena, Dr. Fr. Hrušovského, Františka Vnuka, Dr. J. Kirschbauma, Teodorika Zúbka, Dr. Š. Glejduru, Dr. Kružliaka, P. Andreja Píra OSB., Msgr. M. K. Mlynaroviča, Dr. Jána Rekema, Dr. J. Pauču. Hodno by bolo osobitne sa zaoberať každou štúdiou, lebo sú mimoriadne cenné. Napríklad klasická úvaha nebohého Dr. Fr. Hrušovského o práve na samostatný slovenský štát, alebo štúdia Dr. J. Rekema o Samuelovi Timonovi, kriesiteľovi idey slovenskej samostatnosti. Z bibliografického stanoviska dôležitá je štúdia Dr Glejduru, ktorá podrobne zaznamenáva a analyzuje cudzojazyčné diela, zaoberajúce sa slovenskou otázkou, ako aj štúdia

Dr. J. Kirschbauma, v ktorej zhrňuje literárno-vedeckú činnosť slovenského exilu.

Poézia v Almanachu je rozličnej poetickej hodnoty. No klasické sú preklady Karola Strmeňa z Hoelderlina, Valéryho, Tennisona, Wordswortha. To je iné umenie, než škaredosť a surovosť prekladateľa napríklad v Slovenských Pohľadoch.

Úhrnne, pravdivo a jednoducho treba o tomto Almanachu povedať, že je to žatva na úrovni, plné plody, naliate zdravou slovenskou miazgou. Ten, kto vie, čo znamená redigovať v cudzine slovenské slovo, srdečne stisne pravicu Dr. J. Paučovi za úsilie, pot a odvahu.

—r—

Milan Stanislao Ďurica. LA SLOVACCHIA E LE SUE RELAZIONI POLITICHE CON LA GERMANIA — 1938-1945. **Vol. I.: Dagli Accordi di Monaco all' inizio della Seconda Guerra Mondiale (Ottobre 1938 — Settembre 1939).** Marsilio Editori in Padova — 1964. Strán 274. Cena 4.000.— lír. Predslov profesora Ettore Anchieri-ho, Inštitút Politických vied, Padova. Časť prvá: Text. Časť druhá: Dokumenty, fotografie, bibliografia, index.

Táto publikácia tvorí prvý zväzok dômyselne plánovanej trilógie. V každom zväzku autor zapodieva sa inou, vnútorne ucelenou periódou slovensko-nemeckých vzťahov.

V úvode profesor Ďurica hľadá odpoveď na otázky, ktoré si musí položiť každý historik: Čo sú dejiny a čo tvorí kategóriu historickosti a nehistorickosti. Sú to predbežné otázky, dotýkajúce sa takrečeno noetiky historiografie. A rozvádzajúc túto tému, autor zaujíma stanovisko k určitým diskriminačným hľadiskám, ktoré sa uplatňovali s obľubou v historickej vede v minulosti a ktoré sa v nej uplatňujú dosiaľ.

Jedným z týchto je stanovisko, že dejiny sú popisom vývinu impérií alebo veľmocí. Ide tu o takzvanú aristokratickú koncepciu dejín.

Iné diskriminačné chápanie dejín je etatistické. Podľa toho dejiny sú akoby biografiou štátnych útvarov bez ohľadu na ich vnútornú povahu. Ťažkosť, prirodzene, musí vzniknúť u národnostne zložených štátov. Veď ako možno hovoriť o jednotných dejinách v útvare, kde mocnejšie národnosti usilujú sa o nadvládu, zakiaľ slabším nezostáva než bojovať o holý život? Takto chápané dejiny sú skôr dejinami štátnej raisony, než nejakého osobného substrátu. Fiktívne konštrukcie, ako "natio hungarica" z doby feudalizmu, alebo "československý národ" z doby po 1918, ktoré mali budiť dojem jednoliatosti týchto útvarov, nemohli ich nakoniec zachrániť od zrútenia.

Dialektické chápanie dejín, hlásané marxizmom, je tiež arbitrárne a medzerovité. Keď to jeho záujmy vyžadujú, marxizmus môže uznať ten-ktorý národ za subjekt dejín. No marxizmus neváha uprieť túto vlastnosť národu vo chvíli, keď sa tento stal prekážkou v uskutočňovaní plánov svetového komunizmu. Vtedy najmenšia zámienka je dobrá na jeho historickú diskvalifikáciu.

Ďuricovo krédo je, že objektívna európska skutočnosť je mnohonárodná. Otázka ktoréhokoľvek národa nedá sa teda vedecky ani zamlčať, ani ignorovať. To by znamenalo zamlčať a ignorovať časť celku. Takéto parciálne stanovisko môže viesť len k zlomkovitému zobrazeniu európskej skutočnosti.

Iný aspekt európskej historickej skutočnosti je duchovný. Preto písať dejiny v determináciách mocenských je zvrátenosťou hodnôt. Ak malé národy prežili imperializmy a ateizmy, bolo to vďaka ich kultúr-

nym a duchovným hodnotám. Preto tieto hodnoty sú najtrvácnejším kritériom historickosti.

Prvá kapitola, ktorá vyúsťuje v 6. októbri 1938, zapodieva sa ideou česko-slovenského štátu, ideou, v ktorej ako v klbku vretenie, márne by niekto chcel nájsť jednu hlavu a jeden chvost. Pre Čechov Česko-Slovensko malo byť pokračovaním českého kráľovstva; pre Slovákov federovaným štátom dvoch rovnoprávnych národov; pre víťazných spojencov z prvej svetovej vojny protinemeckou pozíciou v Strednej Európe. Moc odetá "plášťom bohyne Demokracie" (G. Grugier) vládla v Česko-Slovensku nad spravodlivosťou a právom. Dlho prevláda akési bezvetrie. Odrazu zahrmí a strhne sa búrka. Mníchov omráči Čechov, vychovaných v malodohodových ilúziách, a hodí ich rovno pod kolesá veľmocenskej politiky.

Za takýchto okolností možno sa čudovať, že Slováci po dvadsiatich rokoch sklamania a poníženia odhodlali sa za pomníchovskej agónie vziať v Žiline osud svojho národa do vlastných rúk?

Predmetom druhej kapitoly je pomníchovské provizórium a ďalšie záujmy Nemeckej ríše v pomere k okyptenému Česko-Slovensku. Od začiatku z nemeckých prejavov a dokumentov vysvitá, že cieľom Nemecka je úplná likvidácia republiky. Len sa študujú možnosti a eventuality. Nikto v Európe nepochybuje, že Hitler môže bez odporu obsadiť celé Česko-Slovensko. Čo urobí? Vezme do úvahy revizionistické túžby Horthyho, aby si ho tým viac zaviazal pre každý prípad? Už Viedenská arbitráž zrejme sledovala ten cieľ. Hitler vo svojej hlave bol hodil kocky, čo sa týka "Rest-Tschechei", no podrobnosti, čo sa týka Slovenska, ponechal vývinu.

Dňa 13. decembra 1938 Beran a Chvalkovský majú rozhovor s Henckem, nemeckým Chargé d'Affaires v Prahe. Sťažujú sa na Slovákov. Poukazujú na slovenský katolicizmus ako na činiteľa, ktorý je nielen nebezpečenstvom pre spoločný štát, ale aj pre vzťahy medzi Prahou a Berlínom. Presvedčujú Henckeho, že Česi sú vernejšími vazalmi Reichu než Slováci. Preto očakávajú od Berlína väčšiu dôveru.

Slováci po strate južných krajov v jednote a solidarite národa vidia ďalší cieľ svojej politiky. Tiso zdôrazňovaním kresťanského programu protirečí nacizmu. Preto na jeho počínanie Berlín sa díva so zostrenou pozornosťou. Možno na ňom stavať nejaký nemecký program?

V tretej kapitole autor rozoberá vývin, čo viedol na Slovensku k secesii. Vychádza pritom z novej federatívnej ústavy trialistického Česko-Slovenska z 21. novembra 1938. Táto bola zaviedla tri federované štáty: Česko-Moravsko, Slovensko a Karpatskú Ukrajinu s príslušnými vládami v Užhorode, Bratislave a Prahe. Vláda v Prahe mala hrať dvojitú úlohu: jednak mala byť vládou štátu Česko-Moravského, jednak spoločnou vládou federovaného Česko-Slovenska. Z nového rozdelenia štátnych mocí a ich ďalšieho uplatňovania vznikli však otázky, ktoré museli skončiť v trpkých a neprestajných debatách. V nich vzájomné upodozrievania o konečných úmysloch a cieľoch oboch strán, neistota o politike Berlína a zatemňujúci sa horizont medzinárodný hrali významnú úlohu. Zakiaľ slovenskí predstavitelia trvali na prevedení určitých finančných a vojenských reforiem, vyplývajúcich z federácie, Praha žiadala 2. marca 1939 od Tisovej vlády prejav lojálnosti.

Večer 9. marca, po neúspešnom vyjednávaní vo federálnej vláde v Prahe, Sidor, podpredseda tejže vlády, dozvedá sa od prezidenta Háchu, že Tiso a traja ďalší členovia slovenskej vlády boli zbavení svojich funkcií. To je známy puč českých generálov na Slovensku, ktorí

vyhlásili stanné právo, uväznili vyše 200 najpoprednejších slovenských osobností, medzi nimi mnohých, čo mali parlamentnú imunitu. Praha urobila tento krok, keď bola dostala z Berlína klamné uistenie, že Nemecko nemá žiadneho zvláštneho záujmu na vývine na Slovensku. Za tejto otvorenej krízy dostáva Tiso od Hitlera pozvanie na rozhovor do Berlína. Táto sa uskutočňuje 13. marca večer. Ako je známe, Tisov referát o tomto rozhovore pred Slovenským snemom predpoludním 14. marca 1939 slúži za podklad pre vyhlásenie samostatnosti.

Ostatná kapitola je venovaná otázke obrany vitálnych záujmov Slovenskej republiky voči Berlínu. Úsilie Nemcov i po vzniku Slovenského štátu bolo vytvoriť stav, v ktorom Slovensko by bolo bývalo niečo menej, než druhý nemecký protektorát. Berlín nechcel, aby Slovensko vykonávalo všetky prerogatívy samostatného štátu: aby organizovalo vlastnú zahraničnú službu a armádu. Nemci by sa boli radi zmocniť vojenského inventáru na Slovensku a preto chceli slovenskú armádu obmedziť len na symbolické efektívy. Nastáva doba dlhých a urputných rokovaní. Nakoniec slovenská vláda obráni aj zásadu vlastnej zahraničnej služby, aj organizácie slovenskej armády. Vojenská dohoda z 12. augusta 1939 je takto výsledkom konzekventnej obrany slovenskej suverenity voči Nemecku.

Prvý tento zväzok profesora Ďuricu, ako projekcia celej trilógie, stavia pred oči čitateľa dielo kompaktné, dôkladnej vnútornej štruktúrácie, vybavené obsiahlou vedeckou aparatúrou a finesami najnáročnejšieho moderného historického výskumu. Všetky štúdie, čo vyšli dosiaľ z pera autorovho, práve tak ako prítomný zväzok, vyznačuje jedna spoločná črta: tématicky a časove neobopínajú rozsiahle pole, ale prenikajú do hĺbky jedného problému. Skutočnosť, ktorú predkladá čitateľovi, nie je výsledkom jednoduchého priblíženia, aké možno docieliť ďalekohľadom, ale skôr filigránskej anatómie udalostí, akú možno dosiahnuť len pod klinickým mikroskópom. Čitateľ, vedený nenútene touto metódou, dostáva sa počas lektúry do ohniska historických udalostí, napätí, protikladov a prekvapujúcich riešení. Všetko toto vyvoláva v ňom vedomie, že sa priam díva do kryštálovej misy, v ktorej odrazená skutočnosť nadobúda pre neho apodiktickej sily a samozrejmosti.

DR. JOZEF A. MIKUŠ

O PRVÝCH SLOVÁKOCH V AUSTRÁLII

Z REČI DO REČI. O prvých Slovákoch v Austrálii. Pavol Hrtús Jurina. Melbourne, Austrália, 1964.

Keď stredovekí nemeckí kolonizátori sa púšťali na východ Európy zaľudniť prázdnotu a premeniť prales v nivu, visela nad nimi hrozba príslovia: Prvá generácia nájde tam smrť, druhá biedu a len tretia chlieb ("Die ersten finden Tod, die zweiten finden Not, die dritten finden Brot"). Taký je spravidla osud všetkých priekopníkov a kliesniteľov, ktorí sa z rozličných pohnútok púšťajú otvárať a kultivovať kraje a územia dotiaľ nedotknuté ľudskou rukou. Moderná technika síce skrátila časové rozpätie medzi tými, čo našli smrť a tými, čo našli chlieb z troch generácií na jednu, ale iba málo zmenšila útrapy procesu.

Koncom dvadsiatych rokov začali prichádzať do Austrálie prví Slováci z Liptova, z Oravy, zo Spiša a z tých stolíc, kde bolo oveľa viacej biedy ako chleba. Prichádzali do veľkej a prázdnej zeme, ktorá mala všetky predpoklady dať im prácu. Ale vtedy aj Austrália prechádzala

hospodárskou krízou a z jej malého počtu obyvateľstva (5½ milióna duší) bolo asi 60,000 nezamestnaných. Ich dlhá púť do Austrálie bol vlastne skok do tmy. O krajine počuli, že tečie mliekom a medom a keď sem prišli, zistili, že tu aj vodu treba kupovať. Prostredie, v ktorom sa ocitli, bolo cudzie a nehostinné; reč, ktorou sa tu rozprávalo, bola slovenskému uchu nezrozumiteľná a slovenským jazykom neopakovateľná. Ale najtragickejšie bolo to, že prácu, za ktorou cestovali 14 tisíc míľ, nenašli.

Je len pochopiteľné, že ich začiatky boli veľmi ťažké a ich prvé zážitky v austrálskej pustatine nezabudnuteľné. Keď o nejakých dvadsať rokov neskoršie prišli sme do Austrálie my — druhá vlna slovenskej emigrácie —, často sa nám zdôverovali svojimi skúsenosťami a my sme ich s veľkým záujmom počúvali. Raz sme sa cítili akosi menejcenní, pretože nás sem doviezli zadarmo a našou starosťou bolo častejšie to, ako zamestnávateľovi újsť a nie ako ho nájsť. Inokedy sme rozmýšľali so skeptickou nedôverou: Nevidieť, že by ste boli toľko strádali; máte vlastné pekne zariadené domy, vlastné autá, jesť a piť, čo vám duša žiada, a šomrete na Menziesa bez toho, že by ste sa báli, že vás za to dajú do koncentráka. Tak to bolo vtedy; dnes po odstupe 15 rokov mnohé zaujímavé príhody nám zovšedneli a na mnohé sme pozabudli.

Ale nie všetci. Spisovateľ Pavol Hrtús Jurina vnímal rozprávania našich predchodcov poetickou dušou, absorboval ich ako perlorodka zrnká piesku. Čo sme my pozabúdali, to v ňom dozrelo v umelecký čin. Každá taká vyrozprávaná príhoda ho znepokojovala a omínala, kým ju neobalil rúškom svojej artistickej výrečnosti a nepretvoril v literárnu perličku. Navlečené na spoločnú niť tvoria vzácny klenot v podobe pútavej knižočky Z REČI DO REČI.

Kniha opisuje skúsenosti a zážitky prvých slovenských prisťahovalcov v tomto piatom svetadieli. Ako história je to veľmi nekonvenčne písané dielo, ale nemožno to označiť ani za fikciu, pretože opísané udalosti sa skutočne odohrali. Je to čosi ako beletrizovaná kronika; nie ako K. Čulen, keď líčil počiatky slovenského prisťahovalectva do Ameriky, ale skorej ako Plutarch, keď skladal svoje životopisy. Autorovi išlo viac o zachytenie a sympatické vylíčenie osudov niekoľkých prisťahovalcov, než o chronologické zoradenie faktov, dát a štatistík. Jediným prameňom mu bolo ústne podanie a namiesto písomných dokumentov musel sa spoliehať na pamäť rozprávača. Skvelejšieho interpretátora by však tieto príhody sotva boli našli. Pri čítaní mnohých epizódiek človek takrečeno počuje tlkot spisovateľského srdca, ktoré sa súcitne stotožnilo s osudom rozprávača-vysťahovalca.

Knižočka je vlastne pestrá mozaika príhod smutných i veselých, melancholických i dramatických. Dr. H r t ú s ich spracoval v podobe kratších čŕt, v žánre ktorého je neprekonateľným majstrom. Je naozaj pôžitkom čítať takú tvorbu: Dielkom autor splatil prvú splátku veľkého dlhu, ktorý nás Slovákov v Austrálii zaťažuje už aspoň 15 rokov.

Kniha by však potrebovala čolen krátky epilóg s nadpisom (požičaným od Shakespeara) "All's well that ends well". Čitateľ, ktorý nepozná miestne pomery, si bude myslieť, že Austrália bola pre slovenských prisťahovalcov iba krutou macochou. Nebolo tomu celkom tak. Keď v polovici tridsiatych rokov Austrália prekonala hospodársku krízu, nastali aj pre slovenských emigrantov ľahšie časy. Všetci tí Slováci, s trpkými začiatkami ktorých sa v knihe zoznamujeme, sú dnes prospešní veľkomešťania, alebo zámožní farmári. Dopracovali sa blahobytu, o akom by sa im doma (a hádam ani nikde inde na svete) nebolo mohlo

ani snívať. Je pravda, že náročnému intelektuálovi, navyknutému na kultúrne bohatší a tradíciou poznačený európsky život, Austrália v mnohom ohľade nevyhovuje. Ale treba priznať aj to, že pre pracujúceho človeka s normálnymi nárokmi je Austrália opravdivým eldorádom.

F. VNUK

NITRA — slovom i obrazom. Vydané z príležitosti celoštátnej výstavy Veľká Morava (Nitra, apríl-máj 1964). Vydalo Okresné vlastivedné Múzeum v Nitre. Zostavil Dr. Jozef Lajoš. Autori: Chropovský, Gergelyi, Lajoš, Krupiak, Čepelák, Gazda, Svobodová, Soviš, Zajonc. — Str. 143. Ilustrácie a mapa. Formát 4°.

Kolektív autorov v obrázkovej publikácii pekného grafického vybavenia snažil sa populárne načrtnúť dejiny a obraz Nitry od najstarších čias až po súčasnosť.

V kapitole "Stručné dejiny Nitry" (str. 7-32) dostáva čitateľ prístupným slohom prehľadné dejiny užšieho územia a mesta Nitry od doby ľadovej (20-30 tisíc rokov pred Kristom) až po rok 1961. Nitra — mesto dnes s vyše 33,000 obyvateľmi, bola nielen historicky dôležitým urbanistickým priestorom v ranných dejinách Slovákov, ale je aj významným kultúrnym a hospodárskym strediskom juhozápadného Slovenska.

Autori nasledujúceho úseku knihy (vydanej aj z príležitosti 1100-ročného cyrilometodského jubilea) zapodievajú sa niektorými historicky dôležitými miestami v blízkom okolí Nitry (str. 33-43). Takýmito dejinnými lokalitami sú Zobor, Dražovce, Horné Lefantovce, Jelenec, Kostolany pod Tribečom, Pohranice, skupina románskych kostolíkov v blízkom okolí Nitry, ako Mojmírovce (Urmín), Krškany, Sládečkovce, Vráble, Tesárske Mlyňany (so slávnou botanickou záhradou-arboretom), Zlaté Moravce, Topolčianky, Zlatno, a hradiská Hrušov a Skýcov.

Prírodný obraz Nitry je rozvinutý stručnými prehľadmi a štatistickými údajmi o geomorfológii nitrianskeho okresu, náčrtom hydrológie, klimatických pomerov, flóry a fauny, parkov a oborov.

Textovú časť uzatvára krátka úvaha o Pribinovom kostole a Doslov. V úvahe o Pribinovom kostole Dr. Lajoš robí paralelu medzi kostolom sv. Martina v St. Pöltene (Rakúsko), kde bol Pribina pokrstený a medzi novšie objavenými základmi kostola v Nitre na Martinskom vrchu. Tieto základy bezpečne siahajú až do 9. storočia a rokov kniežaťa nitrianskeho. Podobným spôsobom snaží sa autor dokazovať aj pribinovské základy benediktínskeho kláštora sv. Hypolita na Zobore s kláštorom pomenovaným po tomže svätcovi v St. Pöltene, čo by vraj zasa poukazovalo na predveľkomoravskú tradíciu z počiatku 9. storočia.

Zaujímavý je plán čerstvo objavených archeologických lokalít, sídlisk, hrobov, dielní, kostolných stavieb, opevnení, ba i solídne budovaných ciest z 8.-9. storočia v úzkej oblasti dnešnej Nitry. O záchranu týchto vykopávok sa zaslúžili znamenití slovenskí archeológovia, ktorí pracujú na nitrianskom hrade v Slovenskom archeologickom ústave. Medzi nimi je najmä Dr. Anton Točík a špecialista na aereal Nitry Dr. Bohuš Chropovský. Predbežnú zprávu o svojich zisteniach podali už na Slavistickom kongrese v Salzburgu roku 1963, ale obecenstvo dostáva o týchto vykopávkach jasný a súhrnný obraz až teraz.

Ide o dôležité archeologické objavy z čias sídelného kniežatstva nitrianskeho v priestoroch Na vŕšku, Martinský vrch, Borín, Lupka, ba

najnovšie i na Zobore (viď Chropovského mapu na str. 61: Nitra vo včasnej dobe dejinnej). Posledné archeologické zistenia v širšom priestore Nitry dávajú podklad k novému pohľadu na rannestredoveké mesto. Podľa nových objavov územný rozsah sídelnej Nitry Pribinovcov a Mojmírovcov bol oveľa väčší. Jeho jadro bolo dômyselne chránené akoby vencom opevnení, hradísk na susedných úbočiach a výšinách. Neskoršia, pokročilostredoveká Nitra bola len zmenšeným urbanistickým priestorom niekdajšej veľkej obce. Najmä v dobách tureckého pustošenia došlo k podstatnej redukcii mestského priestoru. Bol to aj dôsledok príliš exponovanej situácie mesta, ležiaceho blízko nad tureckým pomedzím v 16. a 17. storočí. Ďalší nález kostolíka v Párovciach pod základmi kostola sv. Štefana a na Martinskom vrchu svedčia o urbanistickej mohutnej rozpätosti kniežacej Nitry (nehovoriac o vzácnom objave remeselníckych dielní; najmä sklárne a karolongské zbrojárne a dláždená cesta na prevážanie ťažkých nákladov v treťom a štvrtom období vývoja štátnosti slovenského etnika.

V ambicióznom Doslove redaktor obrázkovej publikácie načŕta budúcu perspektívu rozvoja novodobej Nitry, ako čo do mohutnosti azda tretieho mesta na Slovensku; po Bratislave a Košiciach.

Obrázková časť knihy (str. 57-143) je sprestrená takmer 8 reprodukciami dokumentárneho, informatívneho i ponaromatického rázu. Ide o snímky rozličnej záberovej a fotografickej hodnoty. Niektoré zábery znižujú celkovú graficko-ilustračnú časť knihy (napr. starý župný palác a pod.). Väzba a užitie mestského erbu snažia sa držať krok s úpravou obšírnejších mestských monografií, ktoré vydávajú v susednom Maďarsku (napr. Estergom, Veszprém, Sopron atď.) programovite a s výberom oidborníkov podľa viac-menej jednotnej osnovy spracovania miest a lokalít, pamätných predovšetkým z hľadiska historicko-kultúrneho a výtvarne umeleckého.

V dnešných edičných slovenských pomeroch okrem fotografických "bilderbuchov" niektorých miest (Bratislava, Banská Bystrica) a oblastí Slovenska (Turiec, Považia atď. podľa vzoru "plickovského") snaží sa o monografické medajlony v stručnej forme "Vlastivedný časopis" (Bratislava). Ide o popisy a dokumentáciu, ktorá má byť sústavne prevedená podľa jednotných úprav historicko-pamiatkových a štatistických o všetkých obciach Slovenska a nielen o významných mestách. Takto by mohol byť zhromaždený široký materiál ako podklad k súbornému dielu vlastivedy a civilizácie na Slovensku. No tomuto plánu dobre poslúži aj takáto publikácia, ako je **Nitra — slovom a obrazom** so svojím popularizačno-informatívnym zameraním.

DR. JOZEF CINCÍK

Dr. John Rekem: **Slovak Literature and National Consciousness Before Anton Bernolák (1762-1813),** Slovak Institute, Cleveland, Ohio, 1964, p. 47, Illustr.

Po štúdii "The origin and development of the Slovak Language", ktorú uverejnil roku 1962, prichádza teraz Dr. Rekem s novým pohľadom na slovenskú literatúru a národné uvedomenie Slovákov pred Bernolákom. Nový pohľad to bude predovšetkým pre slavistov, ktorí nepoznajú slovenské pramene a ktorým svoju prácu autor adresuje. No práca je prínosom aj pre každého, kto nemal možnosti detailne študovať slovenskú literatúru z prameňov alebo monografických štúdií.

Tézy, ktoré autor rozvíja, a úlohu, akú pripisuje slovenským katolíkom a rekatolizácii, pripomínajú vedecké závery predovšetkým A. A.

Baníka a pracovníkov Osvaldovej školy. Formulácie Dr. Rekema sú však často ostrejšie a závery kategorickejšie, a preto štúdia je predurčená vyvolať kontroverziu. Nie preto, žeby autor svoje závery nepodkladal znalosťami a úctyhodným počtom prameňov, ale pre vžité, keď aj nesprávne, náhľady na obdobie, ktoré analyzuje. V cudzej literatúre azda jediný L. v. Gogolak vo svojom diele "Beitrage zur Geschichte des slowakischen Volkes" s podtitulom "Die Nationswerdung der Slowaken und die Anfänge der tschechoslowakischen Frage (1526-1790)" sa podrobne zaoberal týmto obdobím a prišiel v mnohom ohľade k podobným uzáverom ako Dr. Rekem. Ostatné cudzojazyčné publikácie, okrem tých, čo v posledných rokoch vydali slovenskí autori, boli povačšine ovplyvnené tézami českých literárnych historikov a sú teda v diametrálnom rozpore s náhľadmi autora, čo si Dr. Rekem aj uvedomil a čo ho viedlo k vydaniu tohto cenného prínosu k obrane a objasneniu slovenskej kultúrnej a národnej minulosti.

Po úvodných poznámkach, v ktorých poukazuje na nesprávnosť náhľadov v západnom svete na slovenskú literatúru, autor sa zaoberá prvým známym prekladom Sv. Písma a rozborom prác Samuela Timona (1675-1736), Štefana Dubnicaya (1675-1725) a Jána B. Magina (1682-1735); dokazuje, že už pred Bernolákom jestvoval slovenský literárny jazyk a národné uvedomenie a že aj keď niektorí autori písali latinsky, nielen bránili práva Slovákov, ale posilňovali aj ich národné cítenie a uvedomovanie. Základná téza práce Dr. Rekema je zhrnutá v paragrafoch, v ktorých hovorí, že "správnou je téza, že vznik slovenského literárneho jazyka ako kultúrneho a literárneho nástroja a nepriamo aj národného prebudenia Slovákov bol zapríčinený a urýchlený rekatolizáciou" (str. 16) a že "slovenskí katolíci boli (v 17. a 18. storočí) priaznivejšie naklonení k rozvoju geograficky chápaného nacionalizmu a k vzniku národného vedomia a národnej individuality" Slovákov ako slovenskí evanjelici (str. 15).

Autor pripojil k práci aj nemecké résumé, čo treba iba privítať. Nemožno však súhlasiť so spôsobom, ako uvádza svoju bibliografiu, ktorá nesleduje ani abecedný poriadok, ani časový (dátum vydania kníh), či už ide o rukopisy alebo vytlačené pramene. Tento formálny nedostatok nemôže však stáť v ceste, aby sme túto štúdiu neprivítali ako hodnotný prínos k cudzojazyčným prácam slovenských kultúrnych pracovníkov v exile. Dr. Rekem zrejme ide v šľapajách nielen kňazov-národovcov, o ktorých vo svojej práci píše, ale svojou literárnou činnosťou poukazuje aj na to, že slovenské duchovenstvo v slobodnom svete má široké pole pôsobnosti, ak chce prispieť k našim národným potrebám v súčasnej dobe.

J. M. KIRSCHBAUM

J. C. Hronský: Pohár z brúseného skla. Vydala Zahraničná Matica slovenská, Buenos Aires 1964, str. 173. Doslov o diele Hronského napísal Stanislav Mečiar. Slúži ako matičná podielová kniha.

Len človek, ktorý má vrodenú lásku k umeleckému slovu, k literatúre, mohol v našom všednom exilnom živote zostaviť knihu tak krásnych p r ó z, ako sa to podarilo Stanislavovi Mečiarovi z Hronského starších i novších noviel. Je to milá vec! Milá spomienka na svet, ktorý sme opustili a s ktorým sa nikdy duchovne nemôžeme rozísť, a tiež verný sprievodca nášho života v cudzine. Vďaka za krásnu knihu. Kto ju nemá a kto ju nečítal, okráda seba o dar krásy, ktorým by mohol potešiť svoju dušu.

"Hronský — ako píše Mečiar v doslove tejto knihy — písal tieto kratšie prózy v rokoch svojho najvyššieho tvorivého vypätia... bol jedným z umeleckých tvorcov, čo vystihli, ale aj využili v plnosti prajnosť času a poznačili ho svojím dielom natoľko, že čo ako ďaleko sa tie roky vzdialia, ostane na nich nemeniteľná podoba zlata, pretaveného v slove. Vyrvali kus večnosti ubiehajúcemu času, prinútili ho zvečňovať sa nad Slovenskom."

Väčšina týchto kratších Hronského próz tématicky tkvie vo svete Hronského mladosti. Mohli by sme povedať, že je to spomienková próza na autorove mladé roky, keď sa mu otvárala plnosť života v celej komplikovanosti a nevypočítateľnosti ľudských osudov. Hronský ich podáva presvedčivo ako súčasť jeho osobného života. Ľudia tvoria si tu často vlastné zákony, ale stávajú sa tiež obeťou neúprosnej logiky osudu (Otec Zván).

Nech sa zamyslíme nad ktoroukoľvek z týchto Hronského noviel, všade nachádzame nefalšovaný obraz života, charakterov ľudí, akoby vyrastali z koreňov prírody. Otec Zván, kamenár, vdovec, je u Hronského "mocný, smelý, posmešný, ľudský i strašlivý, uctievaný i nebezpečný, i hrdý". A jeho dcéra Mária je zas "krásna a dobrá ako chlieb". Ale ich pomer sa zauzlí, keď otec Zván vidí, že prichádza čas, kedy stratí dcéru Máriu, kedy mu ju vyrve neúprosný zákon života, akési veľké a vznešené poslanie ženy, aby nasledovala muža, ktorému dá sama seba. A keď si nechtiac uvedomí, že ho opúšťajú sily, že starne a že už na živote umiera, vyrovná sa aj s tým, že ho Mária opustí. Je to priam klasická novela. Nie bez dôvodu zaradil ju Mečiar do tejto zbierky na prvé miesto.

V novelách "Pohár z brúseného skla", "Smiech Rozálie Ďurišovej" a "Katarína Hudáková odišla na večnosť" podáva Hronský vlastné zážitky a spomienky. Akoby sme tu listovali album z malomestského prostredia: na každej fotografii nachádzame i mladého Janka, študenta alebo účtovníka, v kruhu susedov a kamarátov. Rozprávka detstva sa dospelým ľuďom často stráca. Hronský nám ju pripomína a vedie nás do rokov našej mladosti, na miesta, ktoré sme vari už dávno zabudli a k ľuďom, ktorí raz stáli k nám tak blízko.

Je až obdivuhodné, ako Hronský vie spájať obdiv a čaro predmetov s obdivom a čarom ľudí. Napríklad Renáta v novele "Pohár z brúseného skla", alebo Rozália v novele "Smiech Rozálie Ďurišovej", alebo konečne Katarína v novele "Katarína Hudáková odišla na večnosť". To sú všetko svieže, mladé ženské typy, horiace životom, túžbou, samopašou i láskou. V prípade Rozálie a Kataríny spútnané ťarchou rodinného osudu. U Rozálie zbožným, ale pomäteným otcom, železničiarom-penzistom Ďurišom a u Kataríny nechápavým, nepozorným a tvrdohlavým manželom, robotníkom Matúšom Hudákom. V oboch prípadoch je život poznačený tragickým údelom. Raz zošalením otca Ďuriša a druhý raz utopením Kataríny Hudákovej.

Hronský tu nikde nevytvára širokú panorámu sveta a problémov. Drží sa sujetu, popisuje ľudí akí sú, podľa ich prirodzenosti, dobrej i zlej. Zaznamenáva aj malé nárazy (Pohár z brúseného skla), aby nimi dokresľoval situácie i typy svojich hrdinov. Hronského ľudia nie sú figúry, ktoré sa pohybujú podľa šablóny, podľa doktríny, ale živé osoby, ktoré stelesňujú poriadok života i jeho výkyvy a ktorým sa všeličo darí i nedarí. Sú to ľudia, ktorí disponujú sami svojou silou i vôľou, a preto sú vždy prirodzenou súčasťou každodenného života, jeho neustálych prejavov. Len Miško Brančok v novele "Dobrý syn" akoby sa vymykal z tohto rámca. Tu je sujet postavený do širšieho časového

priestoru, v ktorom sa vplyvom okolností mení aj úsudok hrdinu Miška Brančoka, ktorý sa z dedinského chlapca stal doktorom; múdrym, veľmi múdrym človekom. Svoj úmysel odvďačiť sa rodičom, že ho dali vyštudovať, odkladá tak dlho, až obaja rodičia zomrú. A Hronský do úst tohto smutného hrdinu, keď stojí na cintoríne, nad hrobmi rodičov, vkladá slová: "Roky a míňali, ako by ich bol ukradol, ani k tomu som sa nedostal, aby som sa týmto dvom poďakoval..." Akoby zazlieval rodičom, že umreli. Až prichodí sa nám tu zamyslieť nad otázkou: pre koho je ktorý čas vhodný na dobré činy?

Ján Gregorec v Dejinách slovenskej literatúry z roku 1960 venoval Jozefovi Hronskému sotva 38 riadkov, pričom ho viac politicky súdil ako hodnotil jeho literárne dielo. Keby táto Hronského knižka bola vyšla na Slovensku, ľudia by ju priam rozchytali. Lebo tak hlboký je mravný a ľudský profil Hronského hrdinov a takou spravodlivou výstrahou sú podložené ich šikmé činy a úsudky. A tiež, lebo tak umelecky silné a bohaté sú i tieto kratšie prózy Jozefa Hronského. Až na novelu "Dobrý syn", ktorá je tu odtlačená z rukopisu, sú to plody z rokov 1940-1944 a boli už uverejnené v Slovenských pohľadoch. Knižnú výpravu dostali však až roku 1964, v ďalekej Argentíne, zásluhou neúnavného opatrovateľa a kriesiteľa matičnej myšlienky v zahraničí, Dr. Stanislava Mečiara. Dielo bez úhony! Azda mu pristane aj starý pravopis, ktorým písal sám autor, hoci inak moderný čas a naša spojitosť s domovom žiadajú nás všetkých, aby sme sa držali nového pravopisu a nedali sa pre formu zatlačiť vývojom do minulosti.

I. KRUŽLIAK

NA OKRAJ GOGOLÁKOVÝCH PRÍSPEVKOV K SLOVENSKÝM DEJINÁM

Ludwig von Gogolák: BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DES SLOWAKISCHEN VOLKES, I., **Die Nationswerdung der Slowaken und die Anfänge der tschechoslowakischen Frage (1526-1790), Verlag R. Oldenbourg, München, 1963, str. 265, cena: 24.— DM.**

V ostatných rokoch badať u niektorých maďarských odborníkov oživenie záujmu o slovenskú problematiku. Maďarská verejnosť bola pred druhou svetovou vojnou bohužiaľ len veľmi povrchne, neraz i tendenčne, informovaná o Slovákoch a Slovensku. U nás staršia generácia mala určité predstavy o maďarských veciach a ich vývine do r. 1918, no o tom, čo sa dialo v Maďarsku po roku 1918, vedela mladá slovenská generácia nepatrne málo. To bolo príčinou mnohých nesprávnych náhľadov i nedorozumení na oboch stranách. Pomýlené predstavy o skutočnom stave slovenského vývoja mali do značnej miery za následok nové vzblknutie napätia medzi oboma národmi, čo bolo v kritických rokoch druhej svetovej vojny v konečných dôsledkoch škodlivé pre obe strany.

V ostatnom čase niektorí maďarskí vedci a publicisti snažia sa podať ich krajanom ucelenejší a objektívnejší pohľad na rozličné aspekty slovenskej problematiky. Z množstva štúdií chceli by sme upozorniť napríklad na Sziklayho dejiny slovenskej literatúry, ktoré vyšli v r. 1962 v Budapešti a ktoré majú 886 strán (!). R. Szalatnai takisto publikoval pred nedávnom dejiny slovenskej literatúry (240 strán). V publikáciách slovanského ústavu v Debrecíne venujú hodne pozornosti slovenským problémom. V ročenke ústavu "Slavica" uverejnil napríklad A. Angyal

pred nedávnom neobyčajne zaujímavú štúdiu o P. J. Šafárikovi, v ktorej presvedčivo zavrátil mnohé nesprávne náhľady o diele tohto veľkého slovenského vedca. V tej istej ročenke I. Kovács zaoberal sa slovenskými prvkami v trnavských registroch v 16. a 17. storočí, Z. Ujváry písal o maďarských prameňoch o zbojníkovi Jurovi Jánošíkovi, a veľký záujem o slovenské veci prejavuje tiež prof. Béla Sulán, aby sme spomenuli aspoň niektoré typické príklady vzrastajúceho záujmu maďarských odborníkov o rozličné aspekty slovenskej problematiky.

Medzi exilnými maďarskými vedcami je treba spomenúť na prvom mieste práce prof. Dr. Ľudovíta Gogoláka. Pred exilom pôsobil ako novinár v Budapešti, teraz je profesorom dejín podunajských národov na filozofickej fakulte viedenskej univerzity. Katedru zaujal po vynikajúcom a nedávno zomrelom maďarskom historikovi prof. Dr. Júliusovi Miskolczym. Dr. Gogolák upozornil na seba už v rokoch pred a počas druhej svetovej vojny viacerými prenikavými štúdiami. Z množstva jeho prác chceli by sme tu uviesť aspoň tie, ktoré budú zvlášť zaujímať našich čitateľov. V roku 1940 uverejnil napr. knihu o panslavizme, v r. 1943 publikoval v "Revue d'histoire comparée, Études Hongroises" dobre podloženú štúdiu o slovenskej historiografii, tohože roku v tom istom časopise písal o českej dejinnej koncepcii. V západonemeckom časopise "Wort und Wahrheit" (13. roč.) uverejnil štúdiu o slovenskej otázke, v míchovskom časopise "Der Europäische Osten" uverejnil v r. 1960 štúdiu na tému: "Die Erneuerung der Slowakei" a v r. 1963 v ročenke "Bohemia", vydávanej "Collegium Carolinum", publikoval neobyčajne zaujímavú štúdiu na tému: "T. G. Masaryks slowakische und ungarländische Politik". Z uvedených niekoľkých príkladov je zjavné, že prof. Dr. Gogolák už od dávna venoval sa štúdiu slovenskej problematiky a že jeho najnovšia kniha je výsledkom dlhoročných systematických štúdií. Autor pozná veľmi dobre nielen odbornú literatúru maďarskú, ale i slovenskú, českú a poľskú, a samozrejme i literatúry v rečiach svetových. No autor neobmedzil sa len na podrobné štúdium dosiaľ neuverejnených súhrnných diel, ale všíma si i odborné časopisy a v nich uverejnené príspevky o rozličných aspektoch tejto tématiky; všíma si pramene i rukopisy. To mu dovoľuje nielen hlboko preniknúť do rozličných problémov slovenského vývoja od r. 1526 do r. 1790, ale umožňuje mu i rozvedenie a formulovanie neobyčajne zaujímavých uzáverov. Nielen pre maďarských, ale v mnohom ohľade i pre slovenských a českých vedcov, nehovoriac o západonemeckých a amerických historikoch, jeho dielo predstavuje v mnohom ohľade prínos.

Vo vedeckej literatúre napr. Slováci boli najčastejšie predstavovaní ako národ sedliakov a robotníkov, bez slovenského zemanstva a šľachty. Alebo len tak mimochodom sa občas spomenulo, že šľachta slovenského pôvodu sa čoskoro pomaďarčila. Profesor Dr. Gogolák vo svojej knihe podrobne a presvedčivými príkladmi dokazuje, že v stoliciach na území dnešného Slovenska väčšinu zemanstva tvorilo počas dlhých storočí slovenské zemanstvo, ktoré vedľa latinčiny hovorilo, písalo a neraz i veršovalo po slovensky. Slováci neboli len národom poddaných, národom nevoľníkov, ale i národom so slobodnou triedou zemanov, tak ako tomu bolo u ostatných národov Uhorska. Množstvo konkrétnych príkladov, ktorými svoju tézu prof. Dr. Gogolák dokazuje, je iste hlavne pre maďarskú historiografiu objaviteľné.

Autor zaoberá sa podrobne tiež vynikajúcim zástojom, ktorý hralo slovenské katolícke duchovenstvo v duchovnom a literárnom v ý v o j i Slovákov a Slovenska v oných storočiach. I v tomto ohľade pre mno-

hých západoeurópskych historikov niektoré kapitoly Gogolákovej knihy budú prekvapujúce. Tendenčne sa totiž význam i zástoj slovenského katolíckeho duchovenstva nielen v cudzine, ale často i na Slovensku, deformoval alebo zamlčoval. Gogolák predstavuje tu veci v správnom a objektívnom svetle.

Nie menej inštruktívne sú i jeho kapitoly o vzniku tzv. československej otázky na Slovensku. Čechoslovakizmus našich evanjelikov bol do značnej miery budovaný na historických legendách, ktoré objektívna veda (i slovenskí evanjelickí vedci, napr. Varsík, Rapant a iní) dávno a s definitívnou platnosťou vyvrátili. No je zásluhou prof. Gogoláka, že na tieto skutočnosti vo svojej nemeckej knihe podrobne poukázal a s nimi zoznámil i zahraničných vedcov, ktorí dosiaľ v nedostatku iných prameňov boli nútení často používať mnohé tendenčné publikácie, ktoré slovenskú minulosť z tohto hľadiska zámerne deformovali.

Prof. Dr. Gogolák vo svojej knihe podáva neobyčajne bohatý a zaujímavý obraz o slovenskom vývoji duchovnom, spoločenskom, sociálnom a kultúrnom v období od r. 1526 do r. 1790. Druhý diel, ktorý vyjde v najbližšej budúcnosti, bude pojednávať o slovenskom vývoji do roku 1918. Žiaden objektívny zahraničný vedec, ktorý bude písať o slovenských dejinách týchto storočí, nebude sa môcť obísť bez konzultovania tejto knihy, zvlášť ak z dôvodov jazykových je mu slovenská historická literatúra neprístupná.

Škoda, že sme nútení vyčítať Gogolákovej knižke množstvo tlačových chýb pri citovaní slovenských i českých titulov kníh, slovenských autorov, alebo citátov zo slovenčiny a češtiny. Bolo by želateľné, aby sa v druhom diele takéto chyby neopakovali.

DR. A. GRÉBERT

ZAZNAMENÁVAME

Rev. Dr. Jozef Papin, profesor na Villanova University, podal redaktorovi "The Catholic Standard and Times" 19. februára 1965 obšírne oznámenie o smrti prof. Nikolaja Losského, ktorého meno úzko súvisí s vývinom dejín slovenskej filozofie. Prof. Losský prednášal na bratislavskej univerzite do roku 1945 filozofiu a viacerí slovenskí filozofickí pracovníci venovali jeho filozofii obšírne štúdie. Túto skutočnosť vyzdvihol prof. Dr. Papin práve vo svojom anglickom referáte pre vyššie spomenuté noviny.

* * *

"Villanova", časopis Villanova University vo svojom čísle z 30. marca 1965 prináša zprávu, podľa ktorej prof. Dr. Jozef Papin objavil po 50. rokoch list slávneho orientalistu Rev. Aurélia Palmieriho, ktorý napísal anglicky istému členovi profesorského sboru na Villanova univerzite. Tento list, ktorý vo svojej prieskumnej práci objavil profesor Papin, je uložený teraz vo Falvey Memorial Library.

* * *

Medzi najnovšie publikácie Slovenského ústavu v Clevelande patrí aj anglická štúdia J. M. Kirschbauma, **Literature of the Cyrillo-Methodian Period and Slovakia,** strán 20. Štúdia bola pôvodne uverejnená v Moste (Roč. XI, č. 1-2) a vydaná bola osobitne najmä pre rozšírenie v univerzitných knižniciach. Viaceré slavistické revue zaznamenávajú jej vydanie.

DOKTOR ŠÁŠA

Prichodí nám s radosťou zaznamenať knižné vydanie humoristického románu "Doktor Šáša", napísaného R. Kalenčíkom. Postavou **doktora** Šášu vstupuje do slovenskej literatúry charakter, akého tam ešte nebolo. A to už samo o sebe by bolo pozoruhodnou skutočnosťou. Druhou pozoruhodnosťou románu je to, že jeho tvorca začína svoj knižný debut vo veku — keď sa vek meria podľa kalendára — 70 rokov. Ako sa čitateľ dozvie vo venovaní, k literárnej tvorbe vyburcoval autora nebohý Konšto Čulen. Predtým, než sa predstavil širšej verejnosti ako spisovateľ, Rudolf Kalenčík bol známy v kruhu svojich priateľov ako skvelý rozprávač a dôsledný pozorovateľ ľudskej povahy. Tieto svoje schopnosti uplatňoval v profesionálnych komerčných stykoch a ak meriame výsledky úspechmi, ktorých sa v živote dopracoval, musíme priznať, že ich uplatňoval veľmi dobre.

Bolo **šťastným** nápadom rozmeniť bohaté skúsenosti rušných rokov na drobné literárne útvary. Krátke humoresky, ktorými Rudolf Kalenčík (pod figliarskym pseudonymom RU-KA) vtiahol na stránky "Kanadského Slováka", "Slováka v Amerike", "Slovenskej Obrany" a iných krajanských časopisov, boli príjemným prekvapením pre čitateľské publikum. Po úspešných experimentoch s kratšími útvarmi pokusil sa R. Kalenčík o humoristický román, ktorý v 1965 vychádza v knižnici Literárneho almanachu "Slováka v Amerike".

Čitateľom "Slováka v Amerike" je doktor Šáša dobre známou postavou šarmantného a v určitom zmysle gavalierskeho zlodeja-vreckára. Ono ten prívlastok "zlodej" by sa mal vlastne dať do úvodzoviek, pretože Šášovo zlodejstvo je viac-menej pomstou na farizejskej spoločnosti, ktorá sa voči nemu správala veľmi neľudsky. Pri prevádzaní svojho delikátneho remesla Šáša sa pridŕža istých spoločensko-etických pravidiel a to práve robí jeho výkony tak zábavnými. Nakoniec Šáša však skončí ako kajúci konvertita a pod menom Alexander Zborovský venuje sa menej výnosnejšiemu, ale zato občianskejšiemu zamestnaniu.

Šášov priateľ a sympatický kronikár jeho podivuhodnej púti je veľkoobchodník Novomestský, ktorý má mnohé autobiografické črty spisovateľa Kalenčíka. Ďalej je román

zaľudnený množstvom postáv a postavičiek, ktoré sú verne odpozorované od života a typizujú veľkomestskú spoločnosť z medzivojnových rokov.

Autorovi sa podarilo v knihe vykresliť svet, ktorý už síce nenávratne zmizol (za železnou oponou bol vlastne násilne zlikvidovný), ale ktorý zanechal za sebou hlbokú a trvalú stopu. Medzivojnové roky boli dobou, ktorá mala svojich vlastných hrdinov, svoje vlastné neopakovateľné maniery a svoju vlastnú reč. Spisovateľ Kalenčík ich zachytil verne až do tých najmenších podrobností. A ja si myslím, že práve v tom vernom zachytení je tá irónia, v tom je tajomstvo humoru celej knihy. Ktosi povedal, že ľudia sú najkomickejší vtedy, keď konajú "smrteľne vážne". Zdá sa, že zrnko pravdy v tom je. Len nedávno sa mi stalo, že som rozprával deťom rozprávku, nie aby som ich rozosmial, ale aby som ich uspal. Huncút švagor to nepozorovane zachytil na "tape recorder" a potom mi to prehral spiatky. Musel som sa smiať, až ma v boku klalo.

Nie som teoretikom humoru a nemám úmysel nad touto jednoduchou príhodou "vedecky" uvažovať. Tieto veci mi však prišli na um, keď som čítal Kalenčíkov román v "hotovosti" (predtým som ho totiž čítal iba "na splátky", ako vychádzal na pokračovanie v "Slováku v Amerike") a keď som si položil otázku, p r e č o sa ja na tých príhodách smejem. Inými slovami: autor tu úspešne predkladá zrkadlo svojej doby, ktoré je nielen verné a zaujímavé, ale aj (ba práve preto) pútavé a humoristické.

O humore sa hovorí ako o korení života, ale hádam treba dodať i to, že nie všetci ľudia majú radi veci rovnako korenaté. Sú veci, ktoré sú jednému človekovi iba na smiech, iného privádzajú do rozpakov, iného pohoršujú. Rozpomínam sa (prepáčte mi neskromnosť), ako som raz za chlapeckých rokov išiel s otcom cez polia do susednej dediny. Zavial jesenný vietor a strhol otcovi klobúk. Keď som videl, ako sa za ním naháňa cez strniská a oráčiny, bolo mi to na smiech a smial som sa, aj keď zadychčaný otec vrátil sa s klobúkom v ruke. Otcovi však príhoda nebola vôbec na smiech a svoju odlišnú mienku zaregistroval tvrdou dlaňou na tú mäkkú čiastku môjho tela, kde podľa chlapčenských náhľadov nohavice sú vždy najtenšie.

Spomínam to preto, lebo niektorí ľudia už vtedy, keď román vychádzal na pokračovanie, kritizovali ho, že nemá psychologickú hĺbku a čo ja viem čo. Podľa mňa toto je vonkoncom pomýlené stanovisko. Nikto predsa nebude čakať, že na jabloni sa urodia zemiaky a ani to, aby humoristický román zachycoval tie isté úseky a pohyboval sa v tých istých polohách ako desaťzväzková spoločenská sága. V Kalenčíkovej knihe ozaj niet dlhých psychologických a filozofických monológov. A chvalabohu; lebo keby tam boli, nebol by to už humoristický román.

Prvotným cieľom humoru je rozosmiať a z tohto zorného uhla treba posudzovať aj Kalenčíkov román. Kto sa chce zabaviť, zasmiať — keď chce aj zamyslieť — nad osudom obyčajných a neobyčajných ľudí, p r e t o h o "Doktor Šáša" bude príjemným čítaním.

František Vnuk

JUBILEUM SLOVÁKA V AMERIKE

21. decembra 1964 týždenník Slovák v Amerike oslávil 75 rokov svojho trvania. Časopis vydáva známy slovenský novinár a spisovateľ Dr. Jozef Paučo. Redigovaný je pohotove a je to dnes jedna z najvážnejších tribún slovenských novinárov a spisovateľov, lebo vydavateľovi sa podarilo zoskupiť okolo časopisu Slovák v Amerike hodnotné sily. Dr. Paučo vydáva i Literárny Almanach. V knižnici Almanachu vyšlo niekoľko pozoruhodných knižných vydaní, čo treba osobite zhodnotiť a vyzdvihnúť.

Najstaršiemu slovenskému časopisu v Amerike a jeho vydavateľovi a spolupracovníkom čo najsrdečnejšie blahoželáme.

Priatel'om a milovníkom slobodnej slovenskej kultúry

2208 STRÁN

Týmto číslom MOST, štvrťročník pre slovenskú kultúru vstupuje do svojho 12. ročníka. Toto dielo slovenských kultúrnych pracovníkov v slobodnej cudzine je už teraz pomníkom ich nezlomnej viery v hodnoty slobodnej slovenskej kultúry. Tým vzácnejšie pred dejinami, že sa rodilo z nežistnej lásky k Slovensku, k jeho kresťanským zdrojom, k jeho kultúrnej cti a k jeho právu na slobodný život. MOST možno kritizovať ako každé ľudské dielo; ale nemožno ho ignorovať. Tí, ktorí ho budovali, pracovali na ňom zdarma — počnúc redaktorom cez obetavých spolupracovníkov až po lepičov známok — a ich jedinou odmenou bolo a je, že pracujú za ideál a život slobodnej slovenskej kultúry.

Most potrebuje: 1) Viac platiacich predplatiteľov.

2) Dostať sa do ešte viacerých študijných slovanských stredísk, do biblioték, do akadémií, do vedeckých ústavov na americkom a európskom kontinente.

3) Predplatné, nadplatné a štedrých darcov — mecenášov. Musí stáť na vlastných finančných nohách. Jeho ďalšie pravidelné vychádzanie závisí nie na poslednom mieste od lásky a obetavosti slovenskej kultúrnej pospolitosti.

Redakcia a Vydavateľstvo MOSTU

* * *

OBSAH

(Dokončenie z 2. strany obálky)

I. Kružliak. **Slovník slovenských spisovateľov** — 78
F. Vnuk. **Príspevok k poznaniu predbernolákovského obdobia** — 79
Výstava slovenskej knihy v Mníchove — 80

KNIHY

Dr. Jozef Kirschbaum. **Anton Bernolák** (P. Andrew Pír, O.S.B.) — **Literárny Almanach Slováka v Amerike** (—r—) — Milan Stanislao Ďurica. **La Slovacchia** (Dr. Jozef A. Mikuš) — Pavol Hrtús Jurina. **Z reči do reči** (F. Vnuk) — **Nitra** (Dr. Jozef Cincík) — Dr. John Rekem. **Slovak Literature** (J. M. Kirschbaum) — J. C. Hronský. **Pohár z brúseného skla** (I. Kružliak) — Ludvig von Gogolák. **Beiträge zur Geschichte der slowakischen Volkes** (Dr. A. Grébert).

ZAZNAMENÁVAME

Prof. Nikolaj Losský — "Villanova" — Literature of the Cyrilo-Methodian Period — Dr. Šáša — Jubileum Slováka v Amerike.

UMELECKÁ PRÍLOHA

Dr. Jozef Cincík. K prekladu Danteho Pekla od Karola Strmeňa.

SLOVAKIANA

Mikuláš Šprinc. **Mladosť orla.** Verše. Str. 64. $2.00

Karol Strmeň. **Nivy čakajú jar.** Verše. Str. 64. $2.00

Ján Hollý, **Hlas Matky Tatry.** Výber z básní. Úprava Andreja Žarnova. Str. 40. $2.00

M. Šprinc (red.). **Pozdrav Andrejovi Žarnovovi.** Str. 32. $1.00

* * *

Joseph A. Mikus, J.D. **SLOVAKIA.** A political History: 1918-1950. The Marquette University Press. Pp.: i-xxxiii'- 392. $10.00

J. M. Kirschbaum. **Pavel Jozef Šafárik and his Contribution to the Slavic Studies.** (With a French Summary). Published by The Slovak Institute, Cleveland, Ohio. Pp. 51. $1.50.

J. M. Kirschbaum. **Literature of the Cyrilo-Methodian, Period and Slovakia.** Published by The Slovak Institute, Cleveland, Ohio. Pp. 20. $ .50

Dr. John Rekem. **Slovak Literature and National Consciousness before Anton Bernolak (1762-1813).** Published by The Slovak Institute, Cleveland, O. Pp. 47. $1.00

Dr. John Rekem. **The Origin and Development of the Slovak Language.** Middletown, Pa. Pp. 19. $0.50.

Michael Lacko: **Sts. Cyril and Methodius.** Slovak Editions "Sts. Cyril and Methodius". Rome, Italy, Casella Postale 6175. Pp. 235, $3.00

J. M. Kirschbaum. **ANTON BERNOLAK.** The First Codifier of the Slovak Language (1762-1813). Published by The Slovak Institute, Cleveland, O. Pp. 48 with French Summary. $1.00

Dr. Arvéd Grébert. **Slováci a Veľkomoravská ríša.** (Príspevok k štúdiu etnického charakteru Veľkej Moravy). Pp. 40. $1.00

Gilbert L. Oddo. **Slovakia and its People.** Pp. 370. $6.00

J. M. Kirschbaum. **Slovakia – Nation at the Crossroads of Central Europe.** Pp. 371. $5.00

Dr. Kurt Glaser. **Czecho-Slovakia.** A Critical History. Pp. 280. $5.50

Slovak Studies, **I. Historica.** Slovak Institute, Rome, Casella Postale 6175. Pp. 184. $3.00

Slovak Studies, II. **Philosophica.** Slovak Institute, Rome. Pp. 184. $3.00

* * *

ORDER FROM: **The Slovak Institute,**
2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio, USA

JEDNOTA PRINTERY, Middletown, Pa. Printed in the U.S.A.